

ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการ

ส่งเสริมประชาธิปไตยจังหวัดลำปาง

นางสุชานาถ ทำขานา

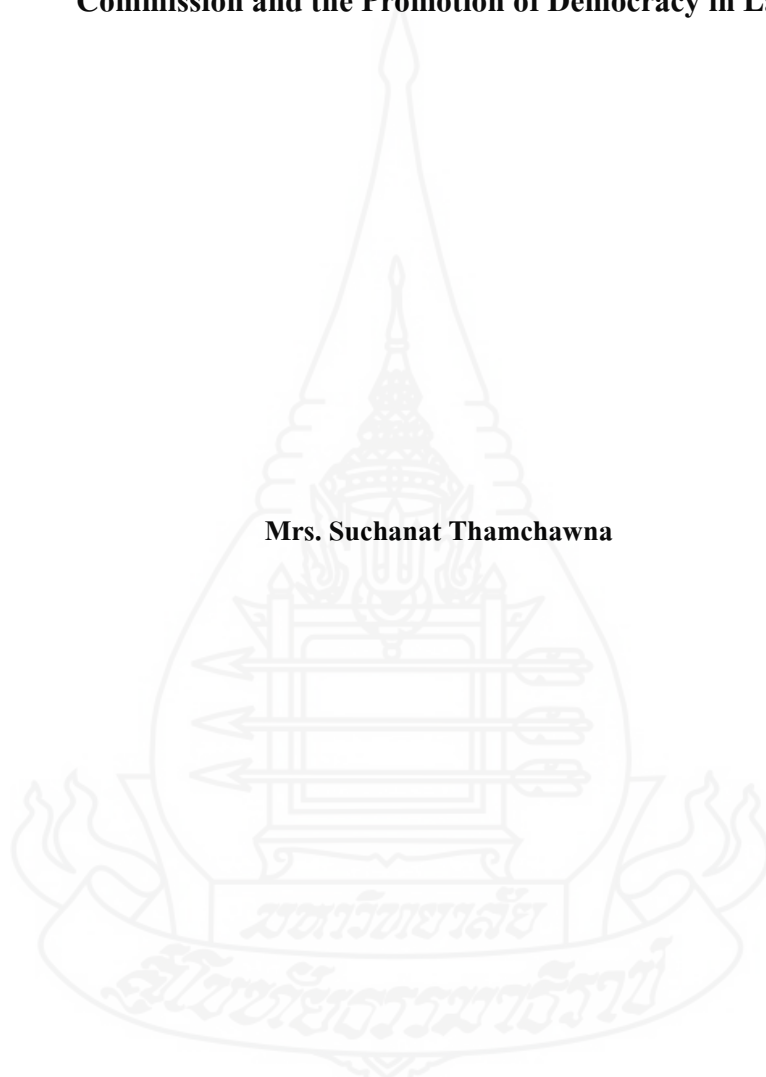
การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

วิชาเอกการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2563

**Sub-district Democracy Development Center (SDDC), Office of the Election
Commission and the Promotion of Democracy in Lampang**

Mrs. Suchanat Thamchawna

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2020

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย (ศส.ปชต.)
สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย
จังหวัดลำปาง

ชื่อและนามสกุล นางสาวนาถ ทำชานา

วิชาเอก การเมืองการปกครอง

สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัยช์ โรจนพล

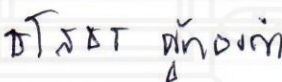
การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2564

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัยช์ โรจนพล)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชโสธร ตู้ทองคำ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วันส ปิยะกุลชัยเดช)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษา **คั่นคว้ออิสระ** ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการ
การเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง

ผู้ศึกษา นางสุชานาถ ทำชานา **รหัสนักศึกษา** 2618001073 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวัฒน์ วิจารณ์พล **ปีการศึกษา** 2563

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาวิธีการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง (3) เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง จากจำนวนประชากร 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง และผู้นำศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในพื้นที่ กลุ่มสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำท้องที่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มผู้นำส่วนภูมิภาค รวมทั้งสิ้น 24 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) การส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง มี 3 วิธี ได้แก่ 1) การสร้างความเป็นพลเมือง 2) การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 3) การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (2) ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ประชาชนไม่รู้สถานภาพและบทบาทของตนเองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย 2) อิทธิพลของผู้นำที่มีบทบาทในการชี้นำ 3) ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าเสนอปัญหาและความต้องการร่วมกันของชุมชน (3) แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย มี 2 แนวทาง ดังนี้ 1) ให้ประชาชนรู้สถานภาพและบทบาทของตนเองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย 2) สร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยคนในชุมชนเอง

คำสำคัญ ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
กับการส่งเสริมประชาธิปไตย ลำปาง (ศส.ปชต.)

Independent Study title: Sub-district Democracy Development Center (SDDC), Office of the Election Commission and the Promotion of Democracy in Lampang

Author: Mrs. Suchanat Thamchawna; **ID:** 2618001073; **Degree:** Master of Political Science;

Independent Study advisor: Dr. Wornwaluncha Rojanapol, Assistant Professor;

Academic year: 2019

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the method to promote democracy by Sub-district Democracy Development Center (SDDC), Office of the Election Commission in Lampang, (2) to investigate problems and obstacles on promotion of democracy by Sub-district Democracy Development Center (SDDC), Office of the Election Commission in Lampang, and (3) to propose the solution on promotion of democracy by Sub-district Democracy Development Center (SDDC), Office of the Election Commission in Lampang.

This research was a qualitative research. There were 24 purposive samples (5 groups) which consisted of executives of Office of the Election Commission in Lampang, leaders of Sub-district Democracy Development Center, leaders of Lampang Provincial Office of the Non-Formal and Informal Education (NFE), local leaders and related people. The research instruments were interviews and descriptive data analysis.

This research found that (1) there were 3 methods to promote democracy by Sub-district Democracy Development Center (SDDC), Office of the Election Commission in Lampang including 1) creation of citizenship, 2) creation of political participation of the people and 3) creation of a democratic political culture. (2) Problems and obstacles on promotion of democracy were divided into of 3 issues including 1) lacking of knowledge on status and roles of sovereignty, 2) Influencing of leaders in guiding roles, and 3) people did not dare to express their opinions and present their community problems. There were 2 approaches to solve the problems in promoting democracy as follows 1) providing the knowledge on status and roles of sovereignty to people and 2) strengthening the community by themselves.

Keywords: Sub-district Democracy Development Center (SDDC), Office of the Election Commission, Promotion of Democracy and Lampang

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จากอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวัลย์ วิจารณ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา รวมทั้งช่วยระยะเวลาในการตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ถูกต้อง จนทำให้การศึกษานี้มีความสมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณคณาจารย์ จากคณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาเอกการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชทุกท่าน ที่ได้ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณน้องๆ กลุ่มย่อย ป.โท (ชุมชนโบราณ) ที่คอยให้กำลังใจ คอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและติวเข้มก่อนสอบทุกครั้ง

ขอขอบพระคุณนายฐิติพล ทศรัฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง นายบุญทรง จิโนเป็ง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง นายวาทิต ปัญญาคม นายอำเภอเมืองลำปาง ว่าที่ร้อยตรีสมชาย สิริชูทรัพย์ นายอำเภอเมืองปาน นายธนารัฐ สายเทพ นายอำเภอเกาะคา และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่เสียสละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ และกำลังใจจากครอบครัวที่มีแก่ผู้วิจัยตลอดมา

สุชานาถ ทำชานา

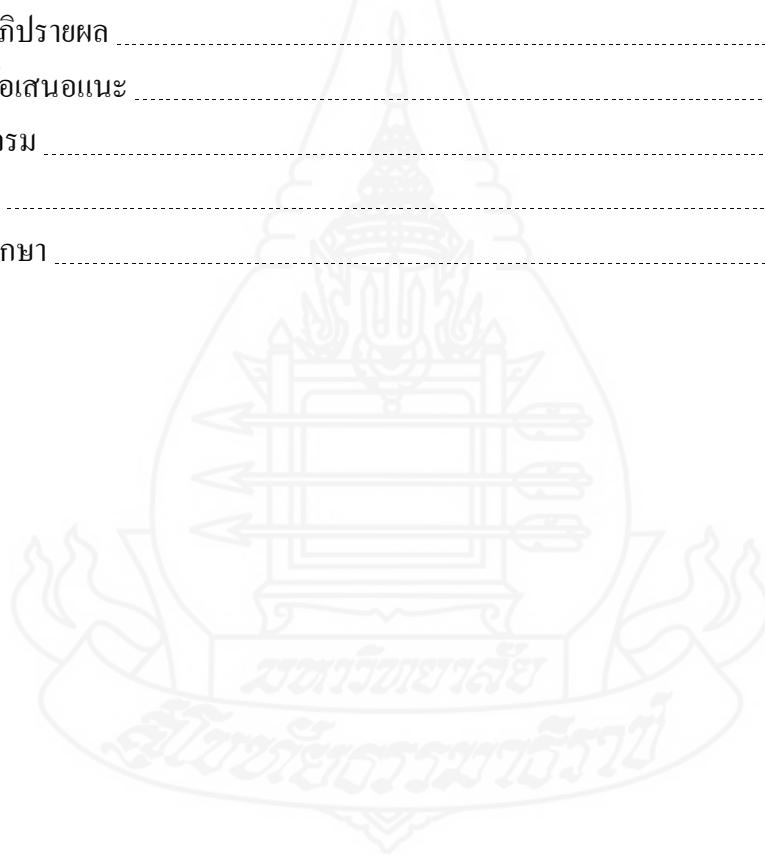
มกราคม 2564

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย	9
แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)	14
แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง	18
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	32
เงื่อนไขการมีส่วนร่วม	44
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง	53
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	61
ข้อมูลพื้นฐานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) จังหวัดลำปาง	65
ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดลำปาง	70
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	73
แบบการวิจัย	73
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	73
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	74
การเก็บรวบรวมข้อมูล	76
การวิเคราะห์ข้อมูล	77

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	78
ตอนที่ 1 วิธีการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนา ประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.)	78
ตอนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย	96
ตอนที่ 3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย	108
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	113
สรุปผลการวิจัย	113
อภิปรายผล	120
ข้อเสนอแนะ	129
บรรณานุกรม	130
ภาคผนวก	137
ประวัติผู้ศึกษา	140

ณ

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างขององค์ประกอบที่จะเป็นในระบบการปกครองที่ต่างกัน	20

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แสดงวงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff	43
ภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนกับอำนาจของรัฐบาล ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อกัน	45
ภาพที่ 2.3 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน	48
ภาพที่ 2.4 แสดงระดับการมีส่วนร่วมบันได 8 ขั้น	49
ภาพที่ 2.5 ขั้นตอนการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (แขวง)	68
ภาพที่ 2.6 แผนที่จังหวัดลำปาง	71

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ก็คือ การปลูกฝังหลักคุณธรรมให้พลเมือง ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะของบุคคลที่จะช่วยยกระดับและรักษาประชาธิปไตยให้ยั่งยืน ดังนั้นหากพลเมืองต้องการความมั่นคงปลอดภัยของสิทธิของตนในระบอบประชาธิปไตยแล้ว พลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อสิทธิเหล่านั้นด้วยการเคารพต่อสิทธิบุคคลอื่น ต้องกระทำหรือปฏิบัติการใดๆ ในการป้องกันสิทธิของตนเองและผู้อื่นจากการคุกคามของบุคคลอื่น ใช้สิทธิของตนในการทำให้ประชาธิปไตยทำงาน เช่น การใช้สิทธิออกเสียง การใช้เสรีภาพในการพูดและแสดงออก การมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะต่างๆ การมีวินัยในตนเอง การให้อภัย การเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ การทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม คุณธรรมของพลเมือง จึงนับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญ หรือเป็นเงื่อนไขของการสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคม (civil society)

หากพิจารณาในแง่ภาคประชาชนในอดีตที่ผ่านมาเราจะไม่ค่อยเห็นบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ควรจะเป็นเท่าใดนัก ด้วยข้อจำกัดที่ประชาชนเองยังขาดความรู้ความเข้าใจและความกระตือรือร้นทางการเมืองอยู่มาก มีการกระจุกตัวหรือจำกัดเฉพาะในกลุ่มคนที่ไม่มากนักที่สนใจติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง ที่ผ่านมามีฝ่ายการศึกษาซึ่งทำหน้าที่ในการปลูกฝังเรื่องของหน้าที่พลเมือง แต่ก็อยู่เพียงในระบบการศึกษาและก็ยังให้ความสำคัญไม่มากพอ ขาดการกระตุ้นปลูกฝังอย่างต่อเนื่องเมื่อนักเรียน เยาวชนเหล่านั้นจบจากระบบการศึกษามาแล้ว กลายเป็นประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมนับล้านๆ คน ที่ไม่มีหน่วยงานไหน โดยเฉพาะที่จะรับผิดชอบภารกิจในการปลูกฝังความเป็นพลเมืองหรือสร้างคุณธรรมพลเมืองให้เกิดความต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2558)

คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยรัฐธรรมนูญบัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น การดำเนินการให้ได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา และจัดให้มีการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม รัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช พ.ศ. 2550 อีกทั้ง มาตรา 236 (8) ได้บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนหรือประสานงานกับหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือสนับสนุนองค์การเอกชนในการ ให้การศึกษาแก่ประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ให้เป็นภารกิจสำคัญอีกประการหนึ่ง และนับแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา เกิดกระแสความตื่นตัวของประชาชนที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดและเนื้อหาในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะเรื่องสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและนโยบายสาธารณะเป็นอย่างมาก หน่วยงานของรัฐเองก็ให้ความสำคัญ กับการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามจุดอ่อนสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ดังกล่าว คือมีการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่องและมักสนองตอบนโยบายเพื่อสร้างฐานคะแนนนิยมของฝ่ายการเมืองมากกว่าที่จะคำนึงถึงโอกาสที่ประชาชนพึงได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และมากพอที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนรวมถึงการสร้างตระหนักรู้ที่จะไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2559)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2560 มาตรา 22 (5) กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่และอำนาจในการส่งเสริมสนับสนุน หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรเอกชน ในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน หรือให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง และความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันมีผลใช้บังคับแล้ว เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560

การดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ตระหนักถึงความสำคัญของการให้ความรู้และเผยแพร่ประชาธิปไตยและการสร้างพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย คณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีมติครั้งที่ 112/2557 เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2557 เรื่องการขับเคลื่อนกิจกรรมการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และการขับเคลื่อนศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ซึ่งมีกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลเป็นสื่อบุคคล เป็นกลไกระดับพื้นที่ในการสร้างพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น ในชุมชน หมู่บ้าน ตำบลทั่วทั้งประเทศ โดยมุ่งหวังว่าหากประชาชนตระหนักรู้และตื่นรู้ ในบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยแล้ว ก็จะมีจิตสำนึกรับผิดชอบเข้ามามีส่วนร่วม

ทางการเมืองและการเลือกตั้ง โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมการเมืองระบบอุปถัมภ์ที่ใช้เงิน และผลประโยชน์บิดเบือนเจตนารมณ์การเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรม นำไปสู่การทุจริตซื้อสิทธิขายเสียงและการหาเสียงด้วยนโยบายขายฝันของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่มุ่งชัยชนะในการเลือกตั้งอย่างปราศจากความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติและประชาชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย ก่อเกิดสังคมไทยที่น่าอยู่เป็นสังคมแห่งความสุขมีสันติและยั่งยืนตลอดไป (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2559)

ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย (ศส.ปชต.) จังหวัดลำปาง เริ่มจากวันที่ 9 มีนาคม 2557 กกด. ได้ทำการบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับ กศน. เพื่อร่วมกันจัดตั้ง ศส.ปชต. นำร่องจังหวัดละ 1 ตำบล 1 ศูนย์ขึ้นในสำนักงาน กศน.ประจำตำบล โดยมีครู กศน.ตำบลเป็นกรรมการและเลขานุการศูนย์ และจัดตั้ง ศส.ปชต. ในปีต่อมาจนครบ 100 ตำบล 100 ศูนย์ การทำงานของ กกด.ต้องทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน ด้วยการสนับสนุนของ กศน. ที่มีทั้ง ครู กศน. และศูนย์การเรียนรู้ทุกตำบลทั่วประเทศ ทำให้การจัดตั้ง ศส.ปชต.สามารถดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องรออนุมัติ การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานพัฒนาประชาธิปไตยในระดับพื้นที่ ยังมี ศส.ปชต.เป็นเครือข่ายและศูนย์กลางการติดต่อประสานงานในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตยและการเลือกตั้งเป็นระดับตำบลและหมู่บ้าน เป็นผลให้ กกด.ทำงานได้อย่างเข้าถึงชุมชนท้องถิ่นได้มาก โดยมีคณะกรรมการที่มาจากภาคประชาชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรี อาสาสมัครสาธารณสุข กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง พลเมืองอาสาพัฒนาประชาธิปไตย อาสาสมัคร กศน.ตำบล เป็นต้น

คณะกรรมการ ศส.ปชต. ต้องทำงานกับคนหลายกลุ่ม หลายภาคส่วน นับตั้งแต่ประชาชน เยาวชน กลุ่มสตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระ ครู หน่วยงานของรัฐ เอกชนและภาคประชาสังคมอื่นๆ ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล ซึ่งอยู่ใกล้ชิดและมีอำนาจหน้าที่ดูแลคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นเป็นหน่วยงานสำคัญที่กรรมการ ศส.ปชต. สามารถประสานขอรับการสนับสนุนโดยจัดทำเป็นแผนงาน โครงการประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยได้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในข้างต้น จะเห็นว่าภารกิจของสำนักคณะกรรมการการเลือกตั้ง และศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สนับสนุนการเลือกตั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

การสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและชุมชนประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศไทยได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป เมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม 2562 จังหวัดลำปางมีจำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งดังกล่าว มากเป็นลำดับต้นๆ ของประเทศ ประชาชนในจังหวัดลำปางให้ความสนใจการเลือกตั้งและมีความกระตือรือร้นในการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างพร้อมเพรียงกัน รวมไปถึงการเลือกตั้งล่วงหน้าที่ประชาชนแหล่งทะเบียนการใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าเป็นจำนวนมาก ซึ่งให้เห็นว่าประชาชนในจังหวัดลำปางมีการตื่นตัวและให้ความสนใจการเมืองมากขึ้น แม้กระทั่งชาวบ้านก็พูดคุยกันเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งว่าจะเลือกคนไหนดี ที่จะเป็นผู้แทนของตนเอง มีการพูดคุยกันเรื่องการเลือกตั้งทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ชาวบ้านสนใจรับฟังข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงวิธีการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง ว่ามีวิธีการดำเนินการอย่างไร ที่สามารถทำให้ประชาชนในพื้นที่ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากเป็นลำดับต้นๆ ของประเทศ รวมถึงศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง ว่ามีปัญหาอุปสรรคใดบ้างในการดำเนินการ ตลอดจนจนถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

2. คำถามการวิจัย

2.1 การส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง มีวิธีการดำเนินการอย่างไร

2.2 การดำเนินการของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่อย่างไร

2.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง เป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

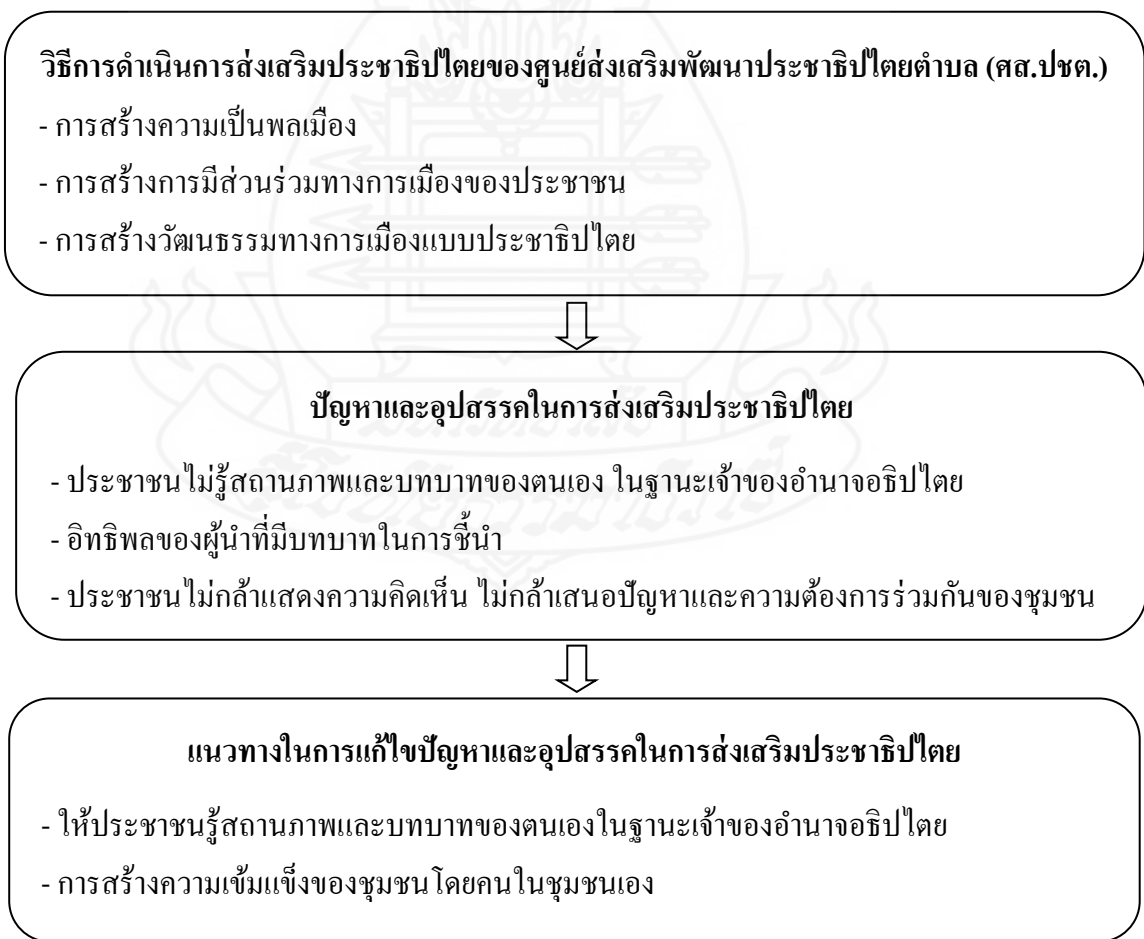
3.1 เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

3.2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

3.3 เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งสามารถจำแนกได้ตามประเภทของการวิจัย ดังนี้

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัย “ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง” ครั้งนี้ มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ มุ่งศึกษาเนื้อหาของกรวิจัย ได้แก่ วิธีการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

5.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์โดยการสุ่มเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 24 คน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัยเชิงในครั้ง นี้ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง และผู้นำศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในพื้นที่ จำนวน 5 คน กลุ่มสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง จำนวน 5 คน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น จำนวน 3 คน กลุ่มผู้นำท้องที่ จำนวน 3 คน กลุ่มประชากรในพื้นที่ จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้นำส่วนภูมิภาค จำนวน 3 คน ได้แก่ นายอำเภอเมืองลำปาง นายอำเภอเมืองปาน และนายอำเภอเกาะคา รวมทั้งสิ้น 24 คน ได้มาโดยใช้การกำหนดแบบเจาะจง

5.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยโดยกำหนดระยะเวลาในการวิจัย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป วันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม 2562 ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 - 30 มิถุนายน 2562

5.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยโดยกำหนดพื้นที่การวิจัยในจังหวัดลำปาง

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

6.1 แบบเก็บเอกสาร

6.2 แบบสัมภาษณ์

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัย “ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง” ครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดความหมายของนิยามศัพท์เฉพาะซึ่งใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

7.1 **พลเมือง** หมายถึง ประชาชนที่รู้สึกกระตือรือร้น เอาใจใส่การทำงานของรัฐบาล และเป็นประชาชนที่สามารถแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ในระดับหนึ่ง มีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การยอมรับในความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคนทุกคน 2) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎหมาย ได้แก่ การรู้จักสิทธิ เสรีภาพของตนเองและผู้อื่น เมื่อมีสิทธิย่อมมีหน้าที่มีเสรีภาพก็ต้องมีความรับผิดชอบด้วย 3) มีความรับผิดชอบ ต่อตัวเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และประเทศชาติ ได้แก่ การตระหนักในบทบาทหน้าที่ ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมทางอ้อมโดยการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อเลือกผู้แทนเป็นตัวแทนของประชาชน

7.2 **การสร้างพลเมือง** หมายถึง การทำให้ประชาชนในประเทศรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว อยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ สันติสุขภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

7.3 **การมีส่วนร่วมทางการเมือง** หมายถึง การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งทางอ้อม ในการเลือกตั้งเพื่อเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน

7.4 **วัฒนธรรมทางการเมือง** หมายถึง การที่ประชาชนมีการรับรู้ มีความรู้และความเข้าใจ รวมทั้งความเชื่อที่มีต่อระบบการเมือง มีความรู้สึกผูกพันต่อระบบการเมือง มีความสนใจทางการเมือง มีความตื่นตัวต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

7.5 **ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) จังหวัดลำปาง** หมายถึง ศูนย์กลางการปฏิบัติงานและประสานงานเครือข่ายในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับตำบล โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อปลูกจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชน เพื่อใช้สิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง และสนับสนุนการเลือกตั้งการร่วมกันของพลเมือง มีจิตสำนึกร่วมที่จะช่วยกันรับผิดชอบต่อชุมชนหมู่บ้าน

7.6 **กรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) จังหวัดลำปาง** หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเสียสละต่อส่วนรวม มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการ

บุคคลถ่ายทอดความรู้ และเป็นแกนนำในชุมชนกลุ่มต่างๆ โดยนำชุมชนในพื้นที่ตำบลที่ตั้งศูนย์ฯ เป็นหลัก เพื่อให้กรรมการ ศส.ปชต. ที่เป็นผู้นำชุมชนนำความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย ไปเผยแพร่ในกิจกรรมของชุมชนที่มีอยู่ เช่น การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มสตรี การประชุม อสม. การประชุมกองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ โดยสอดแทรกเนื้อหาการสร้างพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยในการประชุมดังกล่าว ตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม และทำให้การเผยแพร่การสร้างพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยกระจายไปในทุกกิจกรรม และทุกชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล

7.7 ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่สามารถในการชักจูงให้คนอื่นทำงานให้สำเร็จตามต้องการ บุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมายบุคคลอื่นในกลุ่มที่เหลือ ก็คือผู้ตาม แม้จะเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อย หรือผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ได้แก่ นักการเมืองระดับชาติ นักการเมืองระดับท้องถิ่น ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนหรือหมู่บ้าน

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับจากการวิจัย ดังนี้

8.1 เพื่อทราบวิธีการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

8.2 เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

8.3 เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย
2. แนวคิดเกี่ยวกับองค์การอิสระ (กกต.)
3. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง
4. แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. แนวคิดวัฒนธรรมทางการเมือง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. ข้อมูลพื้นฐานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล จังหวัดลำปาง
8. ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดลำปาง

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย

1.1 ความหมายของประชาธิปไตย คำว่า “ประชาธิปไตย” (Democracy) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ว่า “Demos” แปลว่า ประชาชน กับ “Kratos” ซึ่งแปลว่า “การปกครอง” (ช้อยนันต์ สมุทวณิช, 2532, น. 2) และสำหรับภาษาไทย คำว่า “ประชาธิปไตย” นั้นผู้ริเริ่มใช้เป็นคนแรกคือ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

“ประชาธิปไตย” สามารถแยกได้เป็น 2 คำ คือ ประชา หมายถึงประชาชน กับ ธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุดของแผ่นดิน เมื่อนำเอาคำทั้งสองคำรวมเข้าด้วยกันจะหมายถึง “การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน” (เขาวรัตน์ คันสยะชัย, 2525, น. 45)

แต่ในสังคมปัจจุบันคำว่า “ประชาธิปไตย” ได้แบ่งความหมายออกเป็น 2 นัย คือ นัยแรก “ประชาธิปไตย” หมายถึงระบบการเมือง (Political system) หรือรูปแบบการปกครอง (Form of Government) ซึ่งให้สิทธิอย่างกว้างขวางกับประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครอง หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือเป็นการปกครองโดยประชาชนและเพื่อประชาชน นัยที่สอง

“ประชาธิปไตย” หมายถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมซึ่งยึดถืออุดมคติและหลักการบางประการเป็นเครื่องกำหนดแบบแผน พฤติกรรมระหว่างกันในการดำเนินการทางการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อสร้างความผาสุกให้แกกัน

นักปราชญ์ นักรัฐศาสตร์ นักการศึกษา นักวิชาการ หลายคนได้ให้ความหมายประชาธิปไตยไว้อย่างหลายทรวง เช่น ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อธิบายความหมายของคำว่า ประชาธิปไตย หมายถึงสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค แต่สิทธิในระบบประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วยความรู้จักหน้าที่ เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย คือเสรีภาพที่จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นไปในทางใด และความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย คือความเสมอภาคในโอกาสที่จะทำงานทุกชนิด ตลอดจนความเสมอภาคในการก้าวออกในกิจการนั้น (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2518, น. 94)

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวันหมายถึงการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติหน้าที่ต่อกันด้วยความเคารพ ทั้งทางกาย วาจา ไม่ก้าวก่ายในสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคมร่วมกันรับผิดชอบ และทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญา และความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งหมด (สาโรช บัวศรี, 2536, น. 19) และให้ความหมายของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีของการดำเนินชีวิตไว้ว่าประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตไว้ว่าประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตประชาชนต้องยอมรับและปฏิบัติตนเองตามหลักแห่งระบอบประชาธิปไตยโดยเคารพในความคิดเห็นและสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น สนใจในกิจการบ้านเมือง ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม และเคารพในกฎเกณฑ์กติกาของความเป็นประชาธิปไตย (ประหยัด หงส์ทองคำ, 2531, น. 12-15)

จากความหมายของคำว่าประชาธิปไตยข้างต้นสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยสามารถสรุปความหมายได้เป็น 2 นัย นัยแรกคือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง คือการปกครองบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือการยอมรับเสียงข้างน้อย การยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการมีส่วนร่วมกันปกครองบ้านเมือง และการที่ผู้บริหารบ้านเมือง ปกครองบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริตยึดผลประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นสำคัญ การทำเพื่อส่วนรวมของประเทศ และมีจุดประสงค์ของการบริหารบ้านเมืองเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขอย่างแท้จริง และนัยที่สอง คือ ประชาธิปไตยในฐานะเป็นวิถีชีวิตของประชาชน คือการดำเนินชีวิตบนฐานของกฎหมาย การเคารพสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมกันแสดงความคิดเห็นซึ่งการปกครองบ้านเมืองร่วมกัน และการที่ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขบนฐานของการปกครองในแนวทางประชาธิปไตย

1.2 หลักเกณฑ์สำคัญของประชาธิปไตย ประกอบไปด้วย

1.2.1 **เชื่อในอำนาจอธิปไตยของปวงชน** ซึ่งถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ (อำนาจอธิปไตย) เป็นของประชาชนทั้งประเทศร่วมกัน ประชาชนโดยรวมจึงมีสิทธิที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเองร่วมกันตามความต้องการร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของตนเองได้ทั้งหมด อำนาจอธิปไตยของปวงชนนี้แสดงให้เห็นได้จาก

1) **การเลือกตั้ง (Election)** ประชาชนจะเลือกคนไปทำหน้าที่ “ปกครอง” แทนตนเอง ในการปกครองสูงสุดของประเทศนั้นคือ รัฐบาล (Government) ในความหมายที่กว้างซึ่งโดยปกติ แยกออกเป็นสามส่วนคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislature) ทำหน้าที่ออกกฎหมาย ฝ่ายบริหาร (Executive) หรือรัฐบาลในความหมายที่แคบ ทำหน้าที่บริหารให้เป็นไปตามกฎหมาย คือเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย และฝ่ายตุลาการ (Judiciary) ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีความตามกฎหมาย

2) **การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างอื่นในระบอบประชาธิปไตยนั้น** ประชาชนจะต้องสนใจในเรื่องราวที่อยู่ล้อมรอบตัวเอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องสนใจการเมือง คือคอยติดตามดูว่าบทบาทของรัฐบาลและฝ่ายต่างๆ ในวงการเมืองการปกครองการบริหารราชการเป็นไปอย่างไร และอาจมีการแสดงความคิดเห็นเป็นครั้งคราว ผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือสื่อมวลชนต่างๆ นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านพรรคการเมือง (Political Parties) และ/หรือกลุ่มผลประโยชน์ (Interest groups) หรือกลุ่มอิทธิพล (Pressure groups) ต่างๆ ตามวิถีทางของกฎหมาย และการตระหนักถึงความควรไม่ควรยอมเป็นการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี

3) **การถือหลักตัดสินใจโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย** ถ้าเป็นไปได้ประชาธิปไตยย่อมต้องการความเห็นพ้องต้องกันในการดำเนินการใดๆ ในสังคมของคนทั้งหมด แต่มนุษย์เราต่างจิตต่างใจจะหาความเป็นเอกฉันท์ในทุกเรื่องย่อมลำบาก จึงถือเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิพื้นฐานของเสียงข้างน้อยเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ

1.2.2 **เชื่อในหลักเสรีภาพ** เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยไม่ได้หมายความว่าทำอะไรก็ได้แต่หมายถึง บุคคลสามารถกระทำ หรืองดเว้นกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น คือไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งจะถูกกำหนดโดยกฎหมายที่ได้รับความยินยอมเห็นชอบจากประชาชนโดยตรงหรือโดยอ้อม

1.2.3 **เชื่อในหลักความเสมอภาค** เสมอภาคในที่นี้หมายถึงความเสมอภาคบนพื้นฐานที่พอจะทำให้ประชาชนในสังคมเดียวกันเท่าเทียมกันได้ ในประเด็นสำคัญ มิได้หมายความว่าเท่าเทียมกันทุกเรื่อง ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ความเสมอภาคที่สำคัญ คือเสมอภาคตามกฎหมายที่

กฎหมายจะต้องใช้กับทุกคนโดยเสมอกัน และโดยยุติธรรม เสมอภาคทางสังคมไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะเพื่อค้ำค้ำดูแล เอาใจเอาเปรียบกันเสมอภาค ในโอกาสที่จะใช้ความสามารถที่ตนมีในทางสุจริตได้เต็มที่ เสมอภาคในทางการเมืองที่เลือกตัวแทนหรือที่จะสมัครรับเลือกตั้ง และเสมอภาคในการได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

1.2.4 เชื่อในหลักเหตุผลและภารดรภาพของมนุษย์ ก็จะต้องยึดเหตุผลเป็นสำคัญ นอกจากนั้นยังต้องรักใคร่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันในสังคม จึงจะร่วมมือกันทำประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการคำนึงถึงประเทศชาติบ้านเมืองในฐานะเป็นหน่วยงานใหญ่ของประเทศชาติที่ทุกคนมีสิทธิที่จะอยู่อาศัยได้รับความคุ้มครองให้ปลอดภัยอันตราย ได้รับบริการสาธารณะต่างๆ ทุกคนจึงควรต้องมีหน้าที่รักษาประเทศชาติ และทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองโดยสามัคคี กลมเกลียวกัน และสนับสนุนความดีงามของกันและกัน

อมร รักษาสัตย์ (2539, น. 32-34) กล่าวถึงหลักการที่สำคัญของประชาธิปไตย ดังนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ทรงอำนาจอสูงสุด
2. รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน
3. ในประเทศขนาดใหญ่ในสมัยใหม่ที่ต้องใช้ประชาธิปไตยทางอ้อมนั้น จะต้องมีการเลือกตั้งผู้แทนและพนักงานของรัฐอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมโดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ
4. สถาบันทางการเมืองทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมืองหรือวางนโยบายสาธารณะจะต้องตั้งขึ้นด้วยวิถีทางแห่งการแข่งขัน เพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงเห็นชอบจากประชาชน
5. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตลอดเวลาผ่านกลไกต่างๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ได้โดยตรง
6. รัฐบาลจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิติชม ควบคุมการทำงานของรัฐบาลตลอดเวลาและมีสิทธิเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กำหนดเอาไว้
7. อำนาจในการปกครองประเทศต้องไม่อยู่ในกำมือของคนๆ เดียวหรือกลุ่มเดียว ต้องมีการแบ่งอำนาจการปกครองประเทศอย่างน้อยในระดับหนึ่ง
8. รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัดมีการแบ่งและกระจายอำนาจ มีการตรวจสอบและถ่วงดุลหรือคานอำนาจซึ่งกันและกัน
9. หน้าที่หลักของรัฐบาล คือการส่งเสริมปัจเจกชน เสรีภาพ ความเสมอภาค ภารดรภาพของพลเมือง
10. การตัดสินใจสำคัญต้องเป็นไปตามเสียงข้างมาก โดยคำนึงถึงสิทธิของฝ่ายข้างน้อย

11. ประชาชนมีความเสมอภาคกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความเสมอภาคในสายตาของกฎหมายและความมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ ทุกคนมีศักดิ์ศรีและไม่มีใครมีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น

12. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่างๆ อย่างกว้างขวางโดยรัฐบาลให้หลักประกันและคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพเหล่านั้น อย่างน้อยในสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญ

13. ประชาชนต้องมีอิสระในการพูด การพิมพ์ การแสดงความคิดเห็น การร่วมชุมนุม การตั้งพรรคการเมือง เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศได้จริงและอย่างมีข้อมูลข่าวสาร

14. รัฐบาลต้องใช้หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ เช่น บุคคลจะถูกจับกุมคุมขังหรือถูกลงโทษได้ก็เฉพาะเมื่อมีกฎหมายกำหนดว่ามีความผิด และจะต้องได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็วเปิดเผยโดยคณะตุลาการที่ไม่ลำเอียง

จากความหมายและหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดสรุปได้ว่า “ประชาธิปไตย” เป็นการยึดหลักการความเสมอภาค และการมีสิทธิเสรีภาพ อย่างเท่าเทียมกันของสังคม โดยเฉพาะการเท่าเทียมกันในทางกฎหมายของสมาชิกทุกคน และการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ และในการปฏิบัติตามสิทธิและเสรีภาพของตนเอง จะต้องไม่ไปกระทบต่อความเดือดร้อนของผู้อื่นด้วย จึงจะถือได้ว่าเป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพของตนเองอย่างถูกต้องและมีความชอบธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “ประชาธิปไตย” เป็นระบอบการปกครองที่เจ้าของอำนาจที่แท้จริงเป็นของประชาชน และประชาธิปไตยก็เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่จะต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคมโดยส่วนรวม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข และสุดท้ายประชาธิปไตยก็อยู่ในฐานะของการเมืองคือการเคารพในเสียงข้างน้อยไม่ว่าจะในสภาและนอกสภา และจากหลักเกณฑ์สำคัญของประชาธิปไตย ก็จะประกอบไปด้วยการเชื่อในอำนาจอธิปไตยของปวงชน ซึ่งถือว่าอำนาจอุดมสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชนทั้งประเทศร่วมกัน ประชาชนโดยรวมจึงมีสิทธิที่จะกำหนดชะตาชีวิตตนเอง ร่วมกันตามความต้องการร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของตนเองได้ทั้งหมด อำนาจอธิปไตยของปวงชนนี้แสดงให้เห็นได้จากการเลือกตั้ง คือการที่ประชาชนจะเลือกคนไปทำหน้าที่ “ปกครอง” แทนตนในการบริหารบ้านเมือง การเลือกตั้งนั้นเป็นกิจกรรมที่ประชาชนจำนวนมากเข้าร่วมได้ และในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะปฏิบัติอยู่เสมอ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สิทธิพลหรือการแสดงออกซึ่งเจตจำนงในการเลือกตัวแทนหรือนโยบาย ดังนั้น การเลือกตั้งจึงมีผลกระทบที่สำคัญยิ่งต่อระบบการเมืองการปกครอง เพราะการเลือกตั้งของประชาชนสามารถกำหนดผู้ที่เข้าหรือออกจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)

หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือ กกต. มีหน้าที่และอำนาจตามรัฐธรรมนูญ ดังนี้

1. ควบคุมดูแลและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม
2. ออกระเบียบ ประกาศ ข้อกำหนดทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติงาน ตามกฎหมาย ประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งส.ส. กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่ง ส.ว. กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมาย การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น
3. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นในการเลือกตั้ง
4. ดูแลการดำเนินงานของพรรคการเมืองตามกฎหมาย
5. ดำเนินการแบ่งเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งที่ใช้วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง และจัดให้มีบัญชีรายชื่อ ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
6. สืบสวนหรือไต่สวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้ง เกี่ยวกับการเลือกตั้ง
7. สั่งระงับ ชั่วยังงั้ แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกการเลือกตั้ง การเลือก การออกเสียงประชามติ และสั่งให้มีการเลือกตั้ง เลือก ออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งบางหน่วยหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการทุจริตการเลือกตั้ง
8. เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งและดำเนินคดีอาญากับผู้สมัคร หัวคะแนน และผู้เกี่ยวข้อง (ให้ใบเหลือง หรือ ใบแดง) สั่งระงับการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครไว้เป็นการชั่วคราว เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อ ว่า ผู้นั้นกระทำความหรือรู้เห็นกับการกระทำของบุคคลอื่นที่มีลักษณะเป็นการทุจริตหรือทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม
9. การดำเนินคดีในศาลเกี่ยวกับความผิดการเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง
10. ประกาศผลการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติ
11. มีอำนาจแจ้งพนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินการสอบสวนและให้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล ไม่ว่า ในเรื่องทางแพ่ง หรืออาญา หรือทางปกครอง แก่ผู้กระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ตลอดจนให้خذใช้ค่าเสียหายในการเลือกตั้งใหม่แก่ผู้ถูกใบแดง และผู้ที่เกี่ยวข้อง

12. ส่งเสริม สนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชนในการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน หรือให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้งและความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ

13. การรับรองและการแต่งตั้งผู้แทนองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง

14. ดำเนินการหรือประสานงานกับหน่วยราชการ ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษแก่ประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ระบุว่าหน้าที่ของ กกต. คือการให้การศึกษแก่ประชาชนเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

15. จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีและข้อสังเกตเสนอต่อรัฐสภา

16. ดำเนินการเรื่องอื่นๆ ตามที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนด

2.1 หน้าที่และอำนาจของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีฐานะเป็นนิติบุคคลและอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา กำกับ ดูแลและรับผิดชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง กิจการของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน แต่พนักงานและลูกจ้างของสำนักงานต้องได้รับประโยชน์ตอบแทนไม่น้อยกว่าที่กำหนด ไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติตามบทบัญญัติพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่และอำนาจดังต่อไปนี้

1) รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการการเลือกตั้งและนายทะเบียนพรรคการเมือง ดำเนินการเพื่อให้คณะกรรมการการเลือกตั้งบรรลุภารกิจและหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งและกฎหมายอื่น อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง กรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการเลือกตั้ง

2) ดำเนินการเพื่อให้พรรคการเมือง เจ้าหน้าที่พรรคการเมือง และผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความรู้ ความเข้าใจหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง และมติของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

3) รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง การเลือกสมาชิกวุฒิสภา หรือการออกเสียงประชามติ ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในการเลือกตั้ง หรือการเลือกสมาชิกวุฒิสภา หรือเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง หรือเกี่ยวกับการทุจริต หรือประพฤติมิชอบในการเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พรรคการเมือง หรือบุคคลอื่นใดเพื่อดำเนินการตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

4) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมาย

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา การกำกับดูแลและรับผิดชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และรับผิดชอบการปฏิบัติงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ขึ้นตรงต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยแบ่งโครงสร้างส่วนงานในสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดังนี้

- 1) การกิจงานบริหาร จัดแบ่งส่วนงานเป็น 5 สำนัก คือ
 - (1) สำนักบริหารทั่วไป
 - (2) สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล
 - (3) สำนักการคลัง
 - (4) สำนักนโยบายและแผน
 - (5) สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 2) การกิจงานสืบสวนสอบสวนและวินิจัย จัดแบ่งส่วนงานเป็น 6 สำนัก คือ
 - (1) สำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจัย 1
 - (2) สำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจัย 2
 - (3) สำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจัย 3
 - (4) สำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจัย 4
 - (5) สำนักสืบสวนสอบสวนและวินิจัย 5
 - (6) สำนักสนับสนุนงานสืบสวนสอบสวน
- 3) การกิจงานบริหารงานเลือกตั้ง จัดแบ่งส่วนงานเป็น 3 สำนัก คือ

- (1) สำนักบริหารการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ 1
- (2) สำนักบริหารการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ 2
- (3) สำนักสนับสนุนการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ
- 4) ภารกิจงานพรรคการเมือง จัดแบ่งส่วนงานเป็น 2 สำนัก คือ
 - (1) สำนักกิจการพรรคการเมือง
 - (2) สำนักบริหารการสนับสนุนโดยรัฐ
- 5) ภารกิจงานการมีส่วนร่วม จัดแบ่งส่วนงานเป็น 2 สำนัก คือ
 - (1) สำนักพัฒนาเครือข่ายการเลือกตั้ง
 - (2) สำนักส่งเสริมความเป็นพลเมือง

มีอำนาจหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชน คณะบุคคล องค์กรเอกชน และประชาคม จังหวัดเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง งานรับรองและสนับสนุนองค์กร เอกชน งานดำเนินการ เผยแพร่วิชาการ และให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชน ประสานงานกับ หน่วยราชการ ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือสนับสนุน องค์กรเอกชนในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประสานงานและสนับสนุนการปฏิบัติงานของ คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และหน่วยงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง และสำนักงานคณะกรรมการการ เลือกตั้งมอบหมาย

- 6) สถาบันพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้ง ประกอบด้วย 2 สำนัก คือ
 - (1) สำนักวิจัยและวิชาการ
 - (2) สำนักพัฒนาบุคลากร
- 7) ส่วนงานอื่นๆ คือ
 - (1) สำนักกฎหมายและคดี
 - (2) สำนักการประชุม
 - (3) สำนักประชาสัมพันธ์
 - (4) สำนักเลขานุการคณะกรรมการการเลือกตั้ง
 - (5) สำนักวินิจัยและคดี
 - (6) สำนักผู้ตรวจการ
 - (7) สำนักผู้ตรวจสอบภายใน (www.ect.go.th)

3. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

3.1 คำนิยามของคำว่าพลเมือง

คำว่า พลเมือง มาจากภาษาละตินว่า *cives* ซึ่งเคยใช้ในยุคโบราณซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบ ประชาธิปไตยในกรีกและโรมัน ต่อมาในยุคสมัยกลางไม่ได้นำมาใช้แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า พลเมืองก็มีการนำกลับมาใช้อีกในช่วงของการปฏิวัติในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส ในปลายศตวรรษที่ 18

การเป็นพลเมืองเป็นบทบาทซึ่งจะต้องปฏิบัติตามจริยธรรมแบบพลเมือง (*civic virtue*) เพื่อให้บรรลุถึงการรักษาอุดมคติของการพลเมือง (*civic ideal*) ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ที่ใช้ในการสร้างชาติโดยเนื้อหาของจริยธรรมแบบพลเมืองขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมอย่างไรก็ตามบทบาทของพลเมืองคือการปกป้องสถาบันต่างๆ ที่ตอบสนองอุดมคติของการเป็นพลเมือง

3.2 ประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมือง

ในยุคสมัยโบราณกาล ความเป็นพลเมืองเป็นเอกลักษณ์ของชนชั้นสูงซึ่งมีอิสระทั้งด้านเศรษฐกิจ ความคิด และเวลา เพื่อปฏิบัติหน้าที่พลเมือง เช่น การสมัครรับการเลือกตั้ง การเป็นทหาร เป็นต้น ในสมัยนั้นความเป็นพลเมืองเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นฐานันดรศักดิ์ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ ไม่มีสิทธิในความเป็นพลเมืองโดยเฉพาะ สตรี ทาส หรือ คนป่าเถื่อน

ต่อมาในยุคสมัยกลาง ซึ่งเป็นยุคของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในยุโรป แนวคิดแบบพลเมืองก็ได้สูญหายไป เน้นเพียงแต่ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เท่านั้น พลเมืองไม่มีสิทธิเข้ามามีบทบาททางการเมืองจึงไม่ต้องมีจริยธรรมแบบพลเมือง ไม่มีสัญญาประชาคมระหว่างประชาชนและรัฐ มีแต่ความสัมพันธ์แบบความจงรักภักดีระหว่างกษัตริย์และประชาชน ดังคำของพุด พระเจ้าหลุยส์ ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสที่ว่า “รัฐคือผมเอง”

ตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาเป็นต้นมา กระแสเสรีนิยมก่อให้เกิดแนวคิดที่ว่า ประชาชนและรัฐไม่ได้รวมเป็นอันเดียวกัน และหลักการที่ว่าประชาชนต้องนับถือรัฐมากกว่าตัวบุคคลที่ปกครอง รัฐจึงทำให้เกิดความเป็นพลเมืองที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐแทน ดังนั้น ความจงรักภักดี ต่ออุดมคติทางการเมืองจึงมาแทนความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ การปฏิวัติของสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสได้ประกาศใช้หลักการเหล่านี้ในรัฐธรรมนูญของทั้งสองประเทศ คือ Declaration of Independence (1776) and Declaration of the Rights of Man and the Citizen (1789) ซึ่งจากการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเหตุเริ่มต้นของการผสานของความเป็นพลเมืองกับชาติ (Faulks, 2000) ไปด้วยกัน

ระหว่างศตวรรษที่ 19 และ 20 อุดมการณ์แบบเสรีนิยมทำให้คำนิยามของความ เป็นพลเมือง กลายเป็นเรื่องของสิทธิและเสรีภาพซึ่งเป็นอุดมคติของความเสมอภาคและเสรีภาพคำ นิยามดังกล่าว มีข้อสมมุติฐานว่าพลเมืองทุกคนมีเหตุผลและมีทางเลือกที่เท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็น เรื่องของชนชั้น หรือเพศ แต่อย่างไรก็ตาม ในสมัยนี้ความเสมอภาคก็ยังเป็นได้แค่ความเสมอภาคใน ประเด็นของกฎหมายเท่านั้น

แต่หลังจากสงครามโลกที่ 2 สิทธิของพลเมืองรวมถึงสิทธิทางการเมืองและสิทธิ ทางสังคม เนื่องจากได้พิสูจน์ว่าความเสมอภาคด้านกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้ทำให้เกิด ความเสมอภาคอย่างแท้จริง

ดังนั้น รัฐมีหน้าที่คุ้มครองพลเมืองทางด้านสังคมด้วย ด้วยเหตุนี้ รัฐสวัสดิการจึง เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อทัศนคติของประชาชน อาจจะทำให้ประชาชนเห็นว่าไม่จำเป็นต้อง ตอบแทนอะไรแก่รัฐ จากเหตุวิกฤตนี้ จะเห็นได้ว่าประชาชนในยุโรปและอเมริกาไม่ค่อยได้ไป เลือกตั้งหรือเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เท่าที่ควร (Putnam, 2000) เพราะอาจคิดว่าการเมืองใน ระดับชาตินั้นไม่ได้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงในสมัยโลกาภิวัตน์แล้ว ดังนั้นอนาคตของความเป็น พลเมืองอาจจะกลายเป็น “พลเมืองโลก” ซึ่งในยุโรปมีสภาวการณ์ของการเป็นพลเมืองของยุโรป แล้ว

ประวัติศาสตร์ของการมีสิทธิ มีลักษณะเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ของความเป็น พลเมืองตามที่ T.H. Marshall (1950) ได้เขียนบทความเรื่อง "ความเป็นพลเมืองกับชนชั้นทางสังคม" กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองในประเทศตะวันตกมีวิวัฒนาการ 3 ช่วง ช่วงแรก คือ มีการให้สิทธิ พลเมือง (civic rights) แก่พลเมืองทุกคนบนพื้นฐานของสถานะ (เสรีภาพ) และความสามารถ (อิสรภาพทางความคิด, ความมีเหตุผล) ภายใต้กฎหมายที่บังคับใช้กับทุกคนอย่างเท่าเทียม ช่วงที่ สอง หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุคแห่งภูมิธรรม มีการให้สิทธิทางการเมือง (political rights) เริ่มแรก คือ สิทธิในการลงคะแนนเสียงตามมาด้วยการมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการ รวมกลุ่มช่วงสุดท้ายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการให้สิทธิทางสังคม (social rights) เช่นการได้รับ เงินชดเชยหากว่างงานการได้รับเงินบำนาญ เป็นต้น (<https://th.wikipedia.org/ความเป็นพลเมือง>)

3.3 การเป็นพลเมืองและระบอบทางการเมือง

อริสโตเติล (Aristotle) ให้ความเห็นว่าความเป็นพลเมืองถูกจัดตั้งเป็นรูปแบบ ขึ้นมาตามความนึกคิดของระบอบที่เป็นอยู่ (Galston, 1991)

ความเป็นพลเมืองได้ถูกกำหนดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ ในขณะที่รัฐให้ความ คุ้มครองประชาชนในการมีส่วนร่วมที่จะรักษาสถาบัน ทั้งนี้โดยระบอบที่ แตกต่างกันได้มีความสัมพันธ์กับ

รูปแบบของการเป็นพลเมืองที่ต่างกัน นอกจากนั้น บทบาทของพลเมืองยังมีความแตกต่างกันภายใต้ระบอบการปกครองที่ต่างกัน เพราะต้องการการสนับสนุนสิ่งต่าง ๆ ของระบอบเหล่านี้

อิกนาตีฟ (Ignatieff) (1995) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างขององค์ประกอบที่จะเป็นในระบบการปกครองที่แตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างขององค์ประกอบที่จะเป็นในระบบการปกครองที่แตกต่างกัน

ประเภทของระบบการปกครอง	ข้อจำกัดของสถานะการเป็นสมาชิก	ความสามารถของประชาชนที่พึงประสงค์
1. ระบบศักดินา	ความเกี่ยวพันระหว่างทาสและขุนนาง	ไม่มี
2. ระบบกษัตริย์	ความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลและพระมหากษัตริย์	การเคารพ เชื่อฟังและจงรักภักดี ต่อพระมหากษัตริย์
3. ระบบเผด็จการ	-	มีความรักต่อผู้ปกครองให้การสนับสนุนผู้ปกครอง
4. เน้นความเป็นชาติ	ความสัมพันธ์ของสมาชิกแต่ละคนต่อชาติ โดยเน้นที่วัฒนธรรม เป็นหลัก	มีความรักต่อชาติ มีความรู้ว่ามีสิ่งใดที่ทำให้ชาติมีเอกลักษณ์
5. เน้นความเป็นพลเมือง	ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการของรัฐ	มีความรู้ลึกถึงความรับผิดชอบ มีทักษะด้านการมีส่วนร่วม ทางการเมือง

ที่มา: Heater, 2004.

อิกนาตีฟ Ignatieff (1995) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างระหว่าง ความเป็นไพร่ (subjecthood) กับ ความเป็นพลเมืองสรุปได้ดังนี้

- 1) ความเสมอภาคของสถานภาพ : พลเมืองทุกคนมีสถานภาพเหมือนกัน รวมถึงผู้ปกครองซึ่งมี สถานภาพเป็นพลเมืองเช่นเดียวกัน
- 2) หลักจริยธรรมในการมีส่วนร่วม
- 3) การให้ความร่วมมืออย่างมีเหตุมีผลและมีความระแวดระวัง

สิทธิแรกที่ได้อีกคือ อภิสิทธิ์ของความเป็นพลเมือง ซึ่งจะทำได้สิทธิอื่นๆ ตามมาอีก เช่นเดียวกับที่ Faulks (2000) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองเป็นมากกว่าสิ่งอื่นใด สามารถทำให้เราได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยที่ประชาธิปไตยได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการมีอิสระทางความคิด

3.4 จริยธรรมแบบพลเมือง

ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของความกระตือรือร้นมากกว่าจะเป็นสถานะของการอยู่เฉยๆ ไม่คืบหน้า อาจเป็นเรื่องของการไม่ต้องมีการปกครองโดยประชาชน ถ้าประชาชนไม่เต็มใจที่จะมีส่วนร่วม หรือเป็นการ ไม่มีสิทธิถ้าปราศจากการชุมนุมทางการเมือง หรือเป็นเรื่องตั้งแต่พื้นฐานของสิทธิของบุคคล เราต้องเต็มใจที่จะยอมรับการมีความรับผิดชอบที่มากขึ้นและเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น จริยธรรมของการมีส่วนร่วม (ethics of participation) ซึ่งได้รวมสิทธิและความรับผิดชอบไว้ด้วยนี้เป็นจริยธรรมแบบพลเมืองที่จะเป็นเพื่อความ ยั่งยืนของประชาธิปไตย นอกจากนี้ ยังมีจริยธรรมแบบพลเมืองอีกมากมายที่ขึ้นกับบริบทของพื้นที่ อาทิ ตามที่อริสโตเติลกล่าวว่า “พลเมืองที่ดีควรรู้และมีความสามารถทั้งเรื่องกฎระเบียบและการถูกควบคุมโดยกฎระเบียบด้วย และสิ่งเหล่านี้คือจริยธรรมแบบพลเมือง” (Aristotle, book 3, Politics) จริยธรรมของพลเมือง ประกอบด้วย จริยธรรม 4 ประการ คือ การควบคุมตนเอง และการเลี่ยงการกระทำที่ใช้ความรุนแรงหรือสุดขั้ว ความเป็นธรรม ความกล้าหาญ และความรักชาติตลอดจนการมีปัญญาและรอบคอบมัธยัสถ์ซึ่งรวมทั้งความสามารถในการตัดสินใจได้ด้วย

เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์และมองไปที่ว่าประชาธิปไตยแบบเสรีภาพในยุคศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความหมายของ “พลเมืองดี” ไว้อย่างไร ตัวอย่างที่น่าสนใจคือ Putnam (2000) ให้ความหมายของ จริยธรรมแบบพลเมืองไว้ 3 ประการ คือ การมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้นในชีวิตสาธารณะ การเป็นที่น่าเชื่อถือ และการมีปฏิสัมพันธ์กัน กับต่างตอบแทนกัน มันเป็นการมีความสัมพันธ์กันทางสังคม จากความพยายามที่จะทบทวนแนวคิดเรื่องพลเมืองของ Angela Wentz Faulconer (2004) ซึ่งเห็นว่าสุดยอดของความเป็นพลเมือง คือ การมีจริยธรรมแบบพลเมืองที่ต้องมีในประชาธิปไตยเสรี จริยธรรมแบบพลเมืองในชุมชน เน้นที่การมีส่วนร่วมของพลเมืองในสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น อันประกอบด้วย 1) การร่วมมือกัน (cooperation) 2) การมีส่วนร่วม (participation) 3) การพึงระแวงระวัง (vigilance) 4) ความเป็นเลิศในการไตร่ตรองคิดรอบคอบ (deliberative excellence) และ 5) การเคารพกฎหมาย (obedience to law) จริยธรรมแบบพลเมืองเสรีหมายถึง การจงรักภักดีต่อแนวคิดเสรีที่ชัดเจน ซึ่งก็คือ 1) ความจงรักภักดี (allegiance) ต่อชุมชนประชาธิปไตยเสรี 2) เคารพต่อความคิดที่แตกต่างกัน (tolerance) และ 3) เคารพสิทธิ (respect for rights) ซึ่งในคุณสมบัติข้อหลังสุดนี้ รวมจริยธรรมของการปกครองตนเอง (self-governance virtues)

ซึ่งรวมความสามารถเฉพาะที่เป็นความคาดหวังจากพลเมือง อันประกอบด้วย 1) การปกครองตนเอง (autonomy) 2) ความรับผิดชอบ (responsibility) และ 3) การควบคุมตนเอง การหักห้ามใจตนเอง (selfrestraint)

3.5 ความหมายของพลเมือง

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ให้ความหมายคำว่า “พลเมือง” หมายถึง กำลังของเมือง ซึ่งหมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น จึงหมายถึง คนที่สนับสนุน เป็นกำลัง อำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง ความเป็นพลเมือง มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ และ ความรับผิดชอบต่อสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ซึ่งต่างจากประชาชน ซึ่งมีความหมายว่าคนทั่วไป

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551) กล่าวว่า การให้ความหมายของพลเมือง มีการพิจารณาจากประเด็นต่างๆ 4 ประเด็น คือ ประเด็นแรก พลเมือง เป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชนการเมือง ซึ่งภาษากรีก เรียกว่า polis แต่ปัจจุบันเรียกว่า รัฐ (states) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ ที่ใดที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนการเมือง มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ก็เป็นสัตว์การเมือง ความเป็นพลเมือง ก็คือการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนการเมือง ประเด็นที่สอง ว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ คือ การใช้สิทธิและการปฏิบัติภาระหน้าที่ต่างๆ ให้แก่ชุมชนการเมือง คือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ นั่นคือพลเมืองเป็นผู้ใช้สิทธิและปฏิบัติภาระหน้าที่เหล่านั้นด้วย ประการที่สาม พลเมืองในทัศนะของ เพลโต จะต้องมีความดีมีคุณธรรม นั่นคือ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมีพลเมืองที่สมบูรณ์ ความรับผิดชอบเกิดได้โดยการปลูกฝัง หรือเรียกว่าการศึกษาที่ทำให้เกิดคุณธรรม ประการที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง และเป็นผู้ถูกปกครอง

นอกจากนี้กล่าวถึง “พลเมืองในสังคมไทย” ว่ามีความหมายเกี่ยวข้องกับคำว่า “ราษฎร” “ประชาชน” และ “พลเมือง” ซึ่งในสมัยโบราณ ประชาชนเป็นไพร่หรือเป็นทาสเกือบทั้งหมดมีสถานะเป็นลูกน้อง เป็นข้ารับใช้ขุนนาง หรือเจ้าที่ดิน การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยให้พ้นจากความเป็นไพร่ เป็นทาสให้กลายเป็น “ราษฎร” หรือเสรีชน มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียม ซึ่งรวมเรียกว่า ราษฎร คำว่า “ประชาชน” เป็นคำไทยมิใช่ในราชการมานานก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการใช้คำว่า ประชาชน และพลเมือง ราษฎรและประชาชนในปัจจุบันมีความหมายเกือบจะเหมือนกัน แต่ ประชาชนสื่อถึงการเป็นเจ้าของประเทศ และเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากกว่า ราษฎร ซึ่งราษฎรมีนัยที่เสียเปรียบ ส่วน “พลเมือง” จะหมายถึง ประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่อย่างสมบูรณ์พร้อม โดยคู่มือพลเมือง พ.ศ. 2548 ซึ่งให้เห็นเสรีภาพ 8 ประการ ได้แก่ เสรีภาพในตัวบุคคล

เคหสถาน การประกอบอาชีพ ทรัพย์สินของบุคคล ทางศาสนา การประชุม และการสมาคม การเขียนและการโฆษณา การศึกษา และหน้าที่ของประชาชนหรือราษฎรในฐานะพลเมือง ต้องมีความรักชาติ ต้องเคารพกฎหมาย ต้องศึกษาหาความรู้ ต้องเป็นทหาร ต้องเสียภาษีให้แก่ประเทศ ต้องทำงาน และต้องออกไปเลือกตั้ง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

โดยสรุปแล้ว “พลเมือง” ไม่ได้หมายถึงแค่ประชาชนที่เกิดมาในรัฐาหนึ่ง หรือเกิดจากพ่อแม่ที่เป็นพลเมืองในรัฐหนึ่งเท่านั้น แต่หมายถึงประชาชนที่รู้สึกกระตือรือร้น เอาใจใส่การทำงานของรัฐบาล และเป็นประชาชนที่สามารถแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ในระดับหนึ่ง มิใช่รอให้รัฐบาลมาแก้ไขให้

3.6 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

พลเมืองอาจจะเป็นคำที่ไม่คุ้นหูมากนักสำหรับคนส่วนใหญ่ ซึ่งต่างจากคำว่าประชาชน และราษฎร ที่มักจะใช้หรือได้ยินกันโดยทั่วไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคำว่าพลเมืองใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงคนที่มีสำนึกที่มากกว่าการเป็นประชาชน ก่อนอื่นมาทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของ คำว่า “พลเมือง” (citizen) “ประชาชน” (people) และ “ราษฎร” (subject) ว่ามีความหมายแตกต่างกัน อย่างไร ประชาชน หมายถึง คนทั่วไป คนของประเทศ เช่น เราเป็นประชาชนคนธรรมดาไม่มีอภิสิทธิ์ใดๆ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องรู้กฎหมายใครจะปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่ได้ ราษฎร แปลว่า คนของรัฐ ความหมายเดิมหมายถึงสามัญชน คือคนที่ไม่ใช่ขุนนาง โดยในสังคมไทยโบราณนั้น ประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

พอมาถึงช่วงรัชกาลที่ 5 ได้มีเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาส ทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนาย และมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากันในความหมาย คือ ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวเหมือนกันหมด “ราษฎร” จึงหมายถึงคนธรรมดา หมู่คนที่มิใช่ข้าราชการ หรือทหาร ตำรวจ มีความหมายคล้ายกับ คำว่า “ประชาชน” แต่มีความหมายเป็นทางกรน้อยกว่าคำว่าประชาชน พลเมือง หมายถึง หมู่คนที่ขึ้นของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีพลเมือง 60 ล้านคน คำว่าพลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น โดยความหมายของคำว่าพลเมือง จึงหมายถึง คนที่สนับสนุน เป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครอง เช่น รัฐบาลมีหน้าที่บริหารประเทศเพื่อให้พลเมืองมีความอยู่ดีกินดี

ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ สมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพ โดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ซึ่งต่างจากคำว่า

ประชาชนที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของประเทศได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “พลเมือง” “วิถี” และ “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้

พลเมือง หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ

วิถี หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง

ประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

บวรศักดิ์ อุวรรณ โณ (2554) กล่าวไว้ถึงความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองต่อระบอบประชาธิปไตยว่า เป็นที่ยอมรับกันว่าการสร้างความเป็นพลเมือง การเปิดให้การเมืองภาคพลเมืองมีพื้นที่กว้างขวางขึ้นในการบริหารระดับชาติ และระดับท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นจำเป็นเพราะจะนำความชอบธรรมและความเชื่อมั่นกลับมาสู่ประชาธิปไตยอีกประการหนึ่ง และจำเป็นเพื่อการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพแท้จริงให้ประชาธิปไตยอีกประการหนึ่ง เพราะประชาธิปไตยที่ขาดส่วนร่วมอย่างแข็งขันของพลเมืองจะเป็นได้ก็แต่ประชาธิปไตยในรูปแบบที่มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และผู้แทนราษฎรก็ไปใช้อำนาจของตัวเองไปบริหารบ้านเมืองประชาธิปไตยในรูปแบบเช่นนี้ ขาดคุณภาพและจิตวิญญาณที่จะสร้างให้เกิดขึ้นได้ก็ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของการเมืองของพลเมืองเท่านั้น คำว่า อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นของปวงชนจะไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง หากประชาชนขาดความเป็นพลเมืองที่จะใช้อำนาจนั้น โดยผ่านผู้แทนราษฎรภายใต้การกำกับอย่างมีประสิทธิภาพของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจที่แท้จริง”

วรารักษ์ สามโกเศศ (2554) อธิบายถึงคำว่า “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” มีความแตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่น พลเมืองจะมีคุณสมบัติอย่างไร จะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็นขณะที่ระบอบประชาธิปไตยเจ้าของอำนาจสูงสุด คือ ประชาชน ดังนั้นประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจ จึงกำหนดชีวิตของตัวเองได้ “ประชาชนในระบอบประชาธิปไตย” จึงแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อแตกต่างหลากหลายได้ จึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีประชาธิปไตยได้ ดังนั้น “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จึงหมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบ

หรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก

นอกจากนี้ได้นำเสนอแนวทางในการ “สร้างความเป็นพลเมือง” และ “การเมืองภาคพลเมือง” ให้เกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัย 4 ประการ สรุปได้ดังนี้

1) การสร้างพลังอำนาจทางกฎหมาย หรือ เรียกว่า legal empowerment ให้เกิดความเป็นพลเมือง และการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งหมายความว่า รัฐธรรมนูญและตัวบทกฎหมายจะต้องส่งเสริมเรื่องนี้อย่างเป็นทางการซึ่งบัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริมให้พลเมืองมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศต่างๆ ทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ให้พลเมืองจัดบริการสาธารณะโดยการมีส่วนร่วมของพลเมืองอย่างแท้จริง ให้พลเมืองมีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งบัญญัติเรื่อง civic education หรือ พลเมืองศึกษาไว้ด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอร่างกฎหมายต่างๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ

2) ปัจจัยในการสร้างสำนักพลเมืองที่เรียกว่า ธรรมของพลเมือง (civic virtue) จะเกิดขึ้นได้ด้วย “การศึกษาที่เป็นทางการ” และ “การเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง” ดูเหมือนว่าเรื่องนี้ ประเทศไทยยังไม่ให้ความสำคัญเท่าใดนัก

3) การทำให้ความเป็นพลเมืองเกิดขึ้นอย่างแข็งแกร่ง ก็คือ การมีเทคนิคและวิธีการที่ดีเพื่อให้ประชาชนพลเมืองสามารถมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการแบบการปรึกษาหารือที่เรียกว่า consultation หรือสุนทรียสนทนา หรือ dialogue การประชาพิจารณ์ การไต่ถามข้อพิพาท และแม้แต่กระบวนการสร้างความปรองดอง

4) การก่อให้เกิดความสำเร็จในความเข้มแข็งของพลเมืองและการเปิดพื้นที่การเมืองภาคพลเมืองก็คือ “เครือข่ายพลเมือง” และ “พลเมืองศึกษา” ซึ่งจะทำให้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่กัน รวมทั้งให้กำลังใจกันส่งเสริมกัน ร่วมมือกัน ในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองและการเมืองภาคพลเมือง จากแนวความคิดของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้สรุปนิยามความหมายของความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

จากการศึกษาแนวคิดเรื่อง “พลเมือง” สามารถสรุปความหมายได้ว่า ความเป็นพลเมืองมีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ที่พลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่างๆ ของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ความเป็นพลเมือง (citizenship) มีความหมายที่สะท้อน

ให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ การเคารพผู้อื่น และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

3.7 คุณลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

จากการศึกษาทบทวน พบว่ามีนักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองไว้ โดยสรุปดังนี้

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี (2554) ได้จัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 ขึ้น เพื่อให้เป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ในด้านการสร้างความเป็นพลเมือง ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมและสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยในยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าว ได้ระบุถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของคนไทย ไว้ 6 ประการ

- 1) พึ่งตนเองและรับผิดชอบต่อตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์
- 2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้..สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพ ของบุคคลอื่น”)
- 3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง
- 4) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกัน มองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง
- 5) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย
- 6) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2557) อธิบายว่า พลเมืองในระบบประชาธิปไตยถือว่าเป็นพลเมืองที่ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมการมีอิสรภาพ การพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช้ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ เป็นต้น การที่ประเทศไทยจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ด้วยดี จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมทั้งการที่ประชาชนมีความเป็นพลเมืองสูงด้วย โดยพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย คือ การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม โดยยึดหลักประชาธิปไตยในการอยู่ร่วมกัน รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เคารพในกติกาที่ร่วมกัน

สร้าง มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม พลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยควรมีลักษณะ ดังนี้

- 1) มีความรู้ความเข้าใจและเชื่อมั่นศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- 2) มีความเข้าใจและตระหนักถึงสถานภาพและบทบาทของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานภาพและบทบาทของพลเมือง ตระหนักถึงความสำคัญของตนเองในฐานะพลเมืองซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยมีสถานภาพเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง
- 3) มีความเข้าใจและตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ใช้สิทธิและเสรีภาพของตนเองอย่างมีความรับผิดชอบ เช่น ศึกษาผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างดีก่อนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น
- 4) มีความเข้าใจและตระหนักในหน้าที่ของพลเมือง มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความรับผิดชอบต่อปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองของประเทศชาติ และพลเมืองของท้องถิ่นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ

สถาบันพระปกเกล้า (2544) จากการระดมความคิดเห็นในการประชุมวิชาการได้สรุปว่าคุณลักษณะของพลเมืองที่ดี มีคุณลักษณะดังนี้

- 1) มีคารวะธรรม คือ ต้องยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้สิทธิ รู้หน้าที่ของตัวเอง
- 2) มีสามัคคีธรรม คือ ต้องรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 3) มีนิติธรรม คือ การตัดสินใจปัญหาโดยใช้เหตุผล
- 4) มีความสมบูรณ์ทางกายและใจ
- 5) มีสติปัญญา
- 6) มีอารมณ์มั่นคง
- 7) มีวุฒิภาวะทางสังคม
- 8) เห็นคุณค่าของสถานะแวดล้อมท้องถิ่น
- 9) ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
- 10) ให้เกียรติผู้อื่น
- 11) มีจิตสาธารณะหรือมีจิตสำนึกสาธารณะ
- 12) มีความรู้เท่าทันทั้งงานกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี
- 13) รู้จักฟังตนเอง
- 14) มีความกล้าที่จะต่อต้านระบอบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย
- 15) มีความไว้วางใจในระบอบประชาธิปไตย
- 16) รู้แพ้ รู้ชนะ รู้จักทำงานร่วมกันโดยสันติ

17) มีความภูมิใจในตนเอง

18) มีศีล หรืออย่างอื่นที่เทียบเท่า

ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้อธิบายถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้เกิดขึ้นมาได้โดยการฟังบรรยายหรือสอนด้วยการพูดให้ฟัง หากเกิดจากการเรียนรู้และฝึกฝน โดยใช้กิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดได้และพัฒนาคุณสมบัติเหล่านี้ให้มีขึ้นมาได้ด้วยตนเอง ดังนี้

นอกจากนี้ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่มีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมือง เป็นคุณลักษณะสำคัญที่จำเป็นจะต้องมีในตัวของพลเมือง โดยที่พลเมืองก็ต้องเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้กับปัญหาหรือสถานการณ์บ้านเมืองด้วยความรับผิดชอบ รวมทั้งมีความเชื่อมั่นในพลังอำนาจของตนที่จะร่วมคิดสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นคุณและยึดประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง จนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ แต่การที่จะปลูกฝังคุณธรรมพลเมืองให้ยังรากลงในสำนึกของพลเมือง เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี โดยเฉพาะภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย นั้น ย่อมสร้างสรรค์ขึ้นได้จากกระบวนการเรียนรู้และปลูกฝังค่านิยมอุดมการณ์หรือฝึกฝนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองโดยเริ่มที่ตนเอง และอธิบายถึงพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึง ประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ (ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555)

- 1) มีอิสรภาพ ฟังตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์
- 2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น
- 3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง
- 4) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกันในระดับแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง
- 5) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย
- 6) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 ได้กำหนดคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไว้ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) ฟังตนเองและรับผิดชอบต่อตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์

2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่มี ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น”)

3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

4) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคนเท่าเทียมกัน มองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวคิง

5) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

6) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

วราภรณ์ สาม โทเศศ (2554) กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกาในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่างๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก

ความเป็นพลเมืองเป็นสถานะของการเป็นพลเมืองของสังคมของประชาชนของชาติ ที่มีทฤษฎีเรื่องของสัญญาของสังคมที่ให้สิทธิและความรับผิดชอบต่อประชาชน ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของการมีสิทธิ เสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตของชุมชน ในทางกฎหมายยังเป็นเรื่อง เชื่อมระหว่างปัจเจกชนกับรัฐอีกด้วย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้อธิบายถึงความเป็นพลเมือง โดยเชื่อมโยงกับกรอบการศึกษาและการเรียนรู้ว่า “พลเมือง” เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะเจตคติ และค่านิยม มีพฤติกรรม หรือความประพฤติที่ดีงาม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ เป็นพลเมืองและพลเมืองโลก ที่ดีในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ พลเมืองรับผิดชอบต่อตนเอง และพึ่งตนเองได้ รับผิดชอบต่อสังคม และส่วนรวม เป็นเจ้าของชีวิตตนเอง ไม่อยู่ใต้การครอบงำ หรือความอุปถัมภ์ของใคร และใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ตระหนักว่าตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา โดยไม่ก่อปัญหา และลงมือด้วยตนเอง เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพกติกา หรือกฎหมาย เคารพความแตกต่าง เคารพหลัก ความเสมอภาค ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง และเคารพผู้อื่นที่

แตกต่างจากตนเอง เห็นคนเท่าเทียมกัน โดยมองคนอื่น ไม่ใช่กำลังแก้ปัญหา และยอมรับผลของการละเมิดกติกา ด้านความรู้ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องในวิธีการดำรงตนในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้กฎหมายประเพณีวัฒนธรรมและแนวปฏิบัติของการอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างสงบสุข ทั้งสังคมไทยและสังคมโลก ด้านทักษะ เป็นผู้มีความคิดวิจารณ์ญาณและการตัดสินใจบนพื้นฐานของความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร การดำรงชีวิต ความชำนาญ สามารถแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันในสังคม และประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านเจตคติและค่านิยม เป็นผู้ดำรงและยึดมั่นในวิถีประชาธิปไตย ยึดมั่นคุณค่าความดี มีศีลธรรมจริยธรรม พึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นได้ คำนึงถึงการมีส่วนร่วม เคารพสิทธิของตนเอง และผู้อื่นยอมรับและเชื่อมั่นในวิถีที่แตกต่างทั้งเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม เพศ ศิwapรรณ วรรณะ และความ เป็นมนุษย์ของกันและกัน ด้านพฤติกรรมหรือความประพฤติที่ดีงาม เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน รู้จักเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่นิ่งดูดาย บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ คำนึงถึงการมีส่วนร่วมมีสำนึกของการพัฒนาทั้งการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2557) ได้รวบรวมและสรุปหลักการพื้นฐานของ”ลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ได้ 3 ประการ

1) การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม หลักการนี้มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- (1) สำนึกรู้ในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- (2) ตระหนักในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์
- (3) เคารพในความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม
- (4) ยึดหลักขันติธรรม

2) การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฏกติกาของสังคม ได้แก่ การให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ กฏกติกาของสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดขึ้น หลักการนี้มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

(1) รู้จักสิทธิ และเสรีภาพของตนเอง โดยรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม

(2) เคารพและปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ของผู้อื่น และของชุมชน โดยไม่ให้ผู้ใดล่วงละเมิดอันขัดต่อกฎหมาย

(3) เคารพกฏกติกาสังคม โดยกฏกติกานั้นต้องตั้งอยู่บนความยุติธรรมและความชอบธรรม หากยังมีกฏกติกาใดไม่ยุติธรรมและไม่ชอบธรรม ก็ย่อมสามารถปรับปรุง แก้ไข หรือยกเลิกตามครรลอง หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย มิใช่ใช้วิธีการอื่นใดที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

(4) ยึดหลักนิติรัฐ คือ การปกครองโดยยึดหลักกฎหมาย และนิติธรรม (rule of law) คือ การที่กฎหมายออกมาต้องบังคับใช้อย่างเสมอภาคและมีความเป็นธรรม โดยมีหลักการพื้นฐาน ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคล กลุ่มคน หรือรัฐ

3) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ ได้แก่ การตระหนักในบทบาท หน้าที่ และ พันธกิจของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หลักการนี้ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- (1) ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม
- (2) ร่วมกำหนดทิศทางของสังคม เพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข
- (3) ใช้หลักการประชาธิปไตยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและแก้ปัญหา

สังคม

- (4) ยอมรับหลักการเสียงข้างมาก และการเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551) กล่าวว่า ประชาธิปไตยจะยั่งยืนได้ ต้องสร้างพลเมือง ด้วยการศึกษารสร้างพลเมืองให้มีสำนึกส่วนรวม การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (civic education) มุ่งที่สร้างคนให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมือง (citizenship) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐาน ความคิดที่ว่า พลเมือง (citizen) จะต้องมีความกระตือรือร้นและมีความสำนึกที่จะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนโยบายสาธารณะทุกระดับ เพื่อที่จะนำประโยชน์สุขมาสู่ตนเองในฐานะปัจเจกบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม การที่สมาชิกของสังคมจะมีลักษณะของพลเมือง ดังกล่าวได้ จะต้องมีความรู้สำหรับพลเมือง (civic knowledge) คุณธรรมสำหรับพลเมือง (civic 12 virtue) มี ธรรมาธิปไตย และทักษะสำหรับพลเมือง (civic skill) ซึ่งรวมถึงทักษะทางสติปัญญา (intellectual skills) และทักษะการมีส่วนร่วม (participatory skill) อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ได้กล่าวถึง โรงเรียนกับการสร้างพลเมือง ว่าโรงเรียนเป็นสถาบันของการกล่อมเกลาศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่สำคัญ โดยอาจแบ่งออกเป็นความรู้สำหรับพลเมือง อาทิ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของพลเมือง ทักษะสำหรับพลเมือง และคุณธรรมสำหรับพลเมืองซึ่งสามารถจัดได้ทั้งใน โรงเรียน และนอกระบบการศึกษา เช่น การจัดกลุ่มฝึกอบรม และเป็นไปได้ทั้งการศึกษาที่เป็นทางการ เช่น การจัดชั้นเรียน และไม่เป็นทางการ เช่น การทำงานร่วมกัน

จากการศึกษาแนวคิดเรื่อง “ลักษณะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” สามารถสรุปความหมายได้ว่า “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จะต้องเป็นพลเมืองที่

- 1) มีอิสรภาพ ฟังตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์
- 2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

- 3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง
- 4) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเทียบกันในระดับแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง
- 5) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย
- 6) รับผิดชอบต่อสังคมและมีส่วนร่วม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม

4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง ในอดีตการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีความหมายเพียงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่เป็นไปตามหลักการของประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่กระแสสังคมในปัจจุบันให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนได้เริ่มปรากฏให้เห็นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา และต่อเนื่องมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดิน และเพื่อให้ได้แนวทางในการพิจารณาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาจึงขอนำเสนอแนวคิดของนักวิชาการที่ได้ศึกษาและรวบรวมไว้ ดังนี้

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายหรือนิยามของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน (public participation)” นั้น มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (2550) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการ ที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึง ความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคมหรือการเมืองหรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ ทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

เจมส์ แอล เครตัน (2550) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง กระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่างๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ใน กระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มี เป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม (2545) และคณะ ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมของ ประชาชน” หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผล กระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้ คำแนะนำ ปรีกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเข้าร่วม กิจกรรมของชาวบ้านตามที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนจัดขึ้น และชาวบ้านเป็นผู้เสนอโดยมีการ เข้าร่วมในหลายระดับ เช่น การเข้าร่วมในการฟังเฉยๆ ฟังและออกความคิดเห็น ตลอดจนร่วมใน การวางแผนและมีผู้เข้าร่วมตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านทั่วไป

นิศย์ หทัยสรวงศ์ สุขศรี, นันทวรรณ ช่างคิด, ณัฐวุฒิ สุวรรณทิพย์ และอรรถพงษ์ ลิมป์กาญจนาววัฒน์ (2555) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การร่วมมือของ บุคคล กลุ่มคนโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยเริ่มตั้งแต่ร่วมวางแผนเพื่อ กำหนดปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทางในการทำงาน ปรับปรุงแก้ไขปัญหา และร่วม ประเมินผลติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องทั้งรักษามาตรฐานที่กำหนดขึ้นเพื่อนำไปสู่การ พัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เทวุษย์ บริรักษ์สันติกุล (2552) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิด โอกาสให้ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแผนงาน โครงการ หรือการดำเนินกิจกรรมใดๆ มี ส่วนในการรับทราบข้อมูล การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ ตลอดจนการรับ ผลประโยชน์ และการตรวจสอบและการประเมินผลการดำเนินงานใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมดังกล่าวอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ (2554) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของ ประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ทั้งใน ด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งใน ขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพ ชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและ

ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตาม และประเมินผลตามนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือ กิจกรรมนั้น

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้

- 1) ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนา
- 2) ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

พิรพล ไชยพงศ์ (2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐ ส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ศราวุฒิ ศรีศกุน (2551) ได้กล่าวโดยสรุปการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

สุลักษณ์ เส็งยมลักษณ์ (2553) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หรือสมาชิกในองค์กร เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดภารกิจ การปฏิบัติงาน การตัดสินใจ การร่วมแก้ปัญหา การตรวจสอบ ไปจนถึงร่วมรับผิดชอบในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กร การที่ประชาชนได้คิดค้นแนวทางขึ้นเอง เป็นผู้กำหนดการตัดสินใจคิดค้นปัญหาและการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ เช่น แสดงความคิดเห็น เสนอแนะและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิผลที่ดีขึ้น

สิงห์ ปานะชา (2555) ได้สรุปความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงเป็นการเสริมอำนาจให้แก่ประชาชนและองค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรการตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับสามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชนในด้านภูมิปัญญาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมใน

กระบวนการอย่างอิสระการทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2554) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชนหรือกลุ่มองค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และการควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชนหรือชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการ รวมทั้งรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุสำเร็จตามความมุ่งหมายได้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ของการบริหาร ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลการปฏิบัติงาน การร่วมแสดงทัศนะความคิดเห็น การร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น การร่วมคิดแนวทาง การแก้ไขปัญหาในกระบวนการตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินการ และการร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งการร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

โคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1977) ได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ต้องใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการปฏิบัติการด้วย เช่น ในองค์กรการกำหนดกิจกรรมพัฒนาการตัดสินใจยังมีการเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ การประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติการและเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน โดยที่ผลประโยชน์เป็นผลมาจากการปฏิบัติ และผลประโยชน์นั้นนำมากำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจทั้งสิ้นนั่นเอง นอกจากนี้จะมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล การปฏิบัติงานกลับไปสู่การตัดสินใจ เลือกปัญหาอีกครั้ง

United Nations (1981) สหประชาชาติ ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2) การเข้ามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา

3) การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการทั้งไทย และต่างประเทศ ผู้วิจัยได้สรุปนิยามความหมายของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง กระบวนการที่ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ของการบริหาร ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลการปฏิบัติงาน การร่วมแสดงทัศนะความคิดเห็น การร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น การร่วมคิดแนวทางการแก้ไขปัญหา การร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินการ และการร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งการร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

4.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ให้เหตุผลและความจำเป็นในการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่จำกัดทุกคนมีความห่วงใยจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วม
- 2) เพื่อให้ชุมชนและกลุ่มต่างๆ สนับสนุนต่อผลการตัดสินใจนั้นๆ หรือในบางกรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่อยู่ในสถานที่บังคับใช้การตัดสินใจนั้นๆ ได้หรือต้องได้รับความสนใจ สนับสนุนจากคนส่วนใหญ่ของชุมชนจึงจะสามารถดำเนินการได้ มิฉะนั้นกลุ่มที่คัดค้านอาจทำให้โครงการล้มเลิกไปได้จึงต้องให้ชุมชนสนับสนุนโครงการให้มาก
- 3) เมื่อต้องตัดสินใจอย่างไรแล้วจะเกิดผลกระทบที่สำคัญต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เช่น จะสร้าง อ่างเก็บน้ำแล้วต้องอพยพบุคคลจำนวนมากออกจากสถานที่ก่อสร้าง
- 4) เพื่อหาทางเลือกที่ดีกว่าทั้งนี้ฝ่ายรัฐบาลอาจไม่มีข้อมูลที่ดีหรือแนวคิดที่เหมาะสมที่สุดเสมอไปหรือจะลอกแบบจากกิจกรรมที่สำเร็จโดยใช้ชุดความรู้เดียว หรือแผนงานที่วิเศษเพียงแผนเดียวเพื่อไปใช้ในที่อื่นที่ต่างสภาพแวดล้อมให้สำเร็จได้ง่ายๆ จึงต้องให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้ที่ใช้ประโยชน์จากโครงการมาร่วมให้ความคิดเห็นด้วย
- 5) เป็นหลักการบริหารบนพื้นฐานความสุจริตและยุติธรรมภายใต้ระบบประชาธิปไตย การให้มีส่วนร่วมจากประชาชนเสมือนการให้ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน นอกจากนี้การที่ชนกลุ่มต่างๆ มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาร่วมวางแผน หมายถึง การได้ให้ความเป็นธรรมที่จะให้พวกเขาได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น
- 6) ประชาชนอาจจะเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวของโครงการได้ ถ้าไม่ให้มีส่วนร่วม เช่น การรณรงค์ลดปริมาณขยะ การให้ถุงสุบหูรี การเลิกดื่มสุรา การรักษาสุขภาพอนามัย การประหยัดพลังงาน เป็นต้น

7) ประชาชนอยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์รับทราบและเผชิญปัญหานั้นๆ เอง เช่น การรณรงค์ลดปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด การใช้สิ่งสาธารณะประโยชน์ การทุจริตการเลือกตั้ง การคอร์รัปชัน เป็นต้น

8) จำเป็นต้องมีตัวแทนประชาชนหลายฝ่ายร่วมดูแลผลประโยชน์ของตนเพราะที่ผ่านมามีผลประโยชน์จากการพัฒนาจนถึงเฉพาะคนบางกลุ่ม

อรรถัย กักผล (2550) ได้สรุปถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์หลายประการ ดังนี้

1) เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น เพราะมีโอกาสรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นที่หลากหลาย

2) การลดค่าใช้จ่าย ลดการสูญเสียเวลาและลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจส่งผลให้ช่วงเวลากการตัดสินใจใช้เวลานานขึ้น แต่เมื่อประชาชนมีความเข้าใจได้ข้อมูลเพียงพอยอมรับการตัดสินใจ จะส่งผลให้การบริหารโครงการรวดเร็วขึ้น รวมทั้งประหยัดทรัพยากรมากขึ้น

3) การสร้างฉันทามติ เปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคมีส่วนร่วม ย่อมทำให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐและนำมาสู่ความไว้วางใจสาธารณะ

4) ช่วยทำให้การวางแผนงานและโครงการไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5) ลดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งที่รุนแรงได้

6) เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนและไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

7) การพัฒนาเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณะ ถือว่าเป็นการให้การศึกษากับประชาชนและชุมชนเพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

8) ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้นเป็นการเพิ่มทุนทางสังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

จากแนวความคิดของนักวิชาการ ผู้วิจัยได้สรุปนิยามความหมายของความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1) การตัดสินใจที่มีคุณค่าและความหมาย เพราะภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณ

2) การใช้ทรัพยากรอย่างรอบคอบ เพราะภาคประชาชน เข้ามามีส่วนในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

3) ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสร้างสรรค์ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหา สาธารณะต่างๆ ทำให้แนวทางเหล่านั้นได้รับการสนับสนุนเมื่อนำไปปฏิบัติ และได้รับการยอมรับ ซึ่งทำให้ภาครัฐไม่ต้องทำงานในลักษณะโดดเดี่ยวต่อไป

4) การทำงานในลักษณะหุ้นส่วนโดยภาครัฐปรับเปลี่ยนบทบาท เป็นผู้ประสานและอำนวยความสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทภาครัฐ ในการบริหารราชการยุคใหม่ ทำให้รัฐสามารถลดขนาดลง และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะมีหุ้นส่วนการพัฒนาช่วยแบ่งเบาภาระด้านค่าใช้จ่าย บุคลากร และงบประมาณ

5) ความสามารถในการให้บริการที่ดีขึ้น เพราะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ ทัวถึงและตรงจุดมากขึ้น เช่น การสาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น

6) ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและประชาชนมีความไว้วางใจเป็นพื้นฐานอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้ง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ที่เปิดเผยมระหว่างกัน

4.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมีหลายรูปแบบ และแตกต่างกันไป ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาและจำแนกรูปแบบดังกล่าวไว้หลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

เทวินทร์ ขอเหนี่ยวกลาง (2538) อธิบายรูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1) กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง (party and campaign activity) ซึ่งกิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การชักชวนให้ผู้อื่นไปลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุนการทำงานให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งอย่างกระตือรือร้น การให้ความสนใจเข้าร่วมประชุมหรือชุมชนทางการเมือง การให้เงินสนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งและการเข้าเป็นสมาชิกของชมรมทางการเมือง

2) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งในการวิจัยเชิงวิชาการแล้วถือว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ชัดเจนที่สุด และสามารถวัดค่าของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ให้ความเที่ยงมากที่สุด

3) กิจกรรมของชุมชน (community activities) ซึ่งมีกิจกรรมที่ Verba and Nie เรียกว่า cooperative activity ได้แก่ การทำงานร่วมกับบุคคลอื่นและการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ของท้องถิ่น รวมทั้งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในชุมชนหรือองค์การอย่างกระตือรือร้นในอันที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

4) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (contacting official) หมายถึง การกระทำของบุคคลในลักษณะที่เป็นการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาหรือปกป้องผลประโยชน์บางอย่างของตนหรือกลุ่มของตนปัญหาที่เขาสนใจและนำไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญโดยตรงต่อบุคคลนั้น ซึ่ง Verba and Nie เรียกการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ว่า การติดต่อเฉพาะเจาะจง (particularized contact) หรือการมีส่วนร่วมแบบคับแคบ (parochial participation)

5) การล็อบบี้ (lobbying) รวมถึงบุคคลที่พยายามติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำทางการเมือง โดยหาทางที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายประเด็นเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อประชากรจำนวนมากๆ จากตัวอย่างจริงๆ นั้น หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งจะก่อให้เกิดแรงสนับสนุนหรือต่อต้านพระราชบัญญัติ หรือการตัดสินใจนโยบายของฝ่ายบริหารนั่นเอง

6) การประท้วง (protests) ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันที่ Huntington เรียกว่า การใช้ความรุนแรง (violence) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาลโดยการทำร้ายร่างกายหรือทรัพย์สิน

7) การเข้าร่วมทางการเมืองในบทบาทของผู้สื่อข่าวสาร (communicators) หมายถึง การที่บุคคลจะติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ส่งจดหมายแสดงความสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมืองในการดำเนินการที่เห็นว่าเหมาะสมถูกต้อง ส่งคำประท้วงต่อการดำเนินงานที่เห็นว่าไม่ดี รวมถึงการเข้าพูดคุยถกเถียงปัญหาทางการเมืองการให้ข่าวสารทางการเมืองแก่เพื่อนบ้าน แสดงความคิดเห็นของตนเองต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็น ไปยังหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนต่างๆ

นิรุฒ ถึงนาค (2550) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากร ประกอบด้วย การเป็นผู้ริเริ่ม การเป็นผู้ชักชวน การร่วมประชุมและวางแผน การเป็นสมาชิก การสนับสนุน การร่วมรับผิดชอบ การร่วมใช้ประโยชน์ และการร่วมติดตามประเมินผล

Nie and Verba (1975) ได้จำแนกรูปแบบและกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะกว้างและชัดเจนไว้ 4 รูปแบบ คือ

1) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) ซึ่งเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้ประชาชนมีอิทธิพลเหนือผู้นำ เพราะทำให้ผู้นำจำเป็นต้องปรับปรุงนโยบายเพื่อคะแนนเสียงของตนแต่คะแนนดังกล่าวนี้คือความเห็นเกี่ยวกับความชื่นชมของพลเมืองที่มีต่อผู้นำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงการลงคะแนนเสียงจากผู้สมัครคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งเท่านั้น มิได้แสดงความชื่นชอบเป็นพิเศษ สำหรับขอบเขตของผลผลิตของการเลือกตั้งนั้นกว้างขวางมาก และมีอิทธิพลเหนือพลเมืองทั้งหมด เพราะการรวมชื่นชอบของพลเมืองและแรงกดดันทำให้คะแนนเสียงเป็นเสมือนอาวุธที่มีอำนาจควบคุมรัฐบาล

2) กิจกรรมการรณรงค์หาเสียง (campaign activity) ซึ่งพบว่า การที่พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้น ทำให้สามารถเพิ่มอิทธิพลเหนือผลการเลือกตั้งได้ โดยการกำหนดคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครคนใดคนหนึ่งไว้ก่อน และมีอิทธิพลต่อผู้นำไว้เช่นเดียวกับกิจกรรมการลงคะแนนเสียง ผลผลิตของการรณรงค์หาเสียงนำไปสู่ความขัดแย้งได้และกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ยากและต้องการความคิดริเริ่มมากกว่าการลงคะแนนเสียง สำหรับขอบเขตของกิจกรรมรณรงค์หาเสียง ได้แก่ การชักชวนให้ผู้อื่นลงคะแนนเสียงการทำงานอย่างกระตือรือร้นเพื่อพรรคการเมือง ตลอดจนการร่วมประชุมสัมมนาทางการเมือง การบริจาคเงินสนับสนุนพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกสโมสรทางการเมือง และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

3) การติดต่อในฐานะของพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้ หมายถึง การติดต่อเผชิญหน้าของบุคคลที่มีต่อรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาลซึ่งเป็นการกระทำตามคำฟังโดยตัดสินใจเกี่ยวกับเวลาเป้าหมายและเนื้อหาสาระของการเข้ามีส่วนร่วมเอง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้สามารถคาดหวังในผลประโยชน์ได้มาก เนื่องจากบุคคลสามารถตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะติดต่อโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ภายใต้สภาพแวดล้อมนั้นๆ แต่ในด้านอิทธิพลที่มีต่อรัฐบาลมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากเป็นการกระทำของคนจำนวนน้อย กิจกรรมดังกล่าวมักไม่มีความขัดแย้งโดยตรงกับกลุ่มบุคคลอื่นๆ และต้องการความคิดริเริ่มค่อนข้างมาก สำหรับขอบเขตของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะ เช่น ปัญหาครอบครัวหรือปัญหาส่วนตัว การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นระดับพิเศษในเรื่องปัญหาสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม หรือการบริหารงานของรัฐบาลท้องถิ่น เป็นต้น

4) การร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือองค์การทางสังคม (cooperative activity) ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ คือ การกระทำรวมกันเป็นกลุ่มหรือกลุ่มองค์กรในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการเมืองและสังคม เพื่อที่จะมีอิทธิพลเหนือการดำเนินงานของรัฐบาล การกระทำดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้เวลาใดก็ได้ และจะเกี่ยวกับปัญหาใดของกลุ่มก็ได้ นอกจากนี้อาจเป็น

การกระทำร่วมกันในกิจกรรมภายในองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้มีอิทธิพลต่อรัฐบาลมากกว่ารูปแบบที่ 3 เนื่องจากมีคนจำนวนมากเข้าร่วมและอาจมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ร่วมมือกันนี้ต้องการความคิดริเริ่มเช่นกัน สำหรับขอบเขตของกิจกรรมที่ร่วมมือกันนี้ ได้แก่ การทำงานร่วมกับคนอื่นๆ เกี่ยวกับปัญหาท้องถิ่น การตั้งกลุ่มทำงานเพื่อท้องถิ่น และเป็นสมาชิกที่มีบทบาทแก้ปัญหาชุมชนการติดต่อเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นร่วมกับคนอื่นๆ การติดต่อเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นระดับพิเศษร่วมกับคนอื่นๆ การติดต่อเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับสังคม และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ระดับพิเศษเกี่ยวกับปัญหาสังคม

4.4 ขั้นตอนและลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมของประชาชน

อकिन รพีพัฒน์ (2531) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ คือ

- 1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนตลอดจนเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (organizer)
- 2) ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่างๆ ที่อาจนำไปใช้ในการแก้ปัญหา
- 3) ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหาและวางแผนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานสนาม
- 4) ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหา
- 5) ประชาชนมีส่วนร่วมการติดตามผลการปฏิบัติงานร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม

และยังได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่าควรมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวบ้าน ขั้นตอนนี้เป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าหากไม่เข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเองแล้วกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็ไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้เพราะหากต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้น โดยฉับไวก็จะวางแผนดำเนินการด้วยตัวเองผลที่ตามมาคือชาวบ้านไม่สามารถวางแผนได้ด้วยตนเองและไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานทำให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยตนเองอย่างใกล้ชิดเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองไปได้

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงาน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่มีความสำคัญเพราะถ้าหากขาดการติดตามประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบท แต่ดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่างานที่ดำเนินไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไร หรือไม่ การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวในโอกาสต่อไปจึงอาจประสบความยากลำบาก เพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่อย่างไร

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2533) เสนอรูปแบบหรือมิติของการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน โครงการ
- 3) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ชินรัตน์ สมสืบ (2539) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) การมีส่วนร่วมในแนวระดับ (horizontal forms of participation) เป็นการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมที่กำหนดโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือพฤติกรรมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง กิจกรรมผลประโยชน์ การแนะนำชักชวน การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายต่างๆ

2) การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง (vertical forms of participation) การมีส่วนร่วมในแนวตั้งนี้เป็นการที่ประชาชนมีความสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆ กับผู้นำ หรือเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน (mutually beneficial) เช่น โครงการของนาย - บ่าว และกลไกทางการเมืองต่างๆ

3) การมีส่วนร่วมในการบริหาร (participation in administration process) เป็นการมีส่วนร่วมทั้งในแบบแนวนอนและแบบแนวตั้ง ซึ่งอาจจะเป็นแบบของกิจกรรมที่กลุ่มผลประโยชน์กำหนดการตัดสินใจในการบริหาร หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างนาย-บ่าว อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มีการเข้าร่วมมากกว่า 2 แบบข้างต้น เช่นการตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีใหม่การวางแผนทำกิจกรรมมุ่งหลังคาบ้านร่วมกัน การวางแผนตลาด และการเข้าร่วมฝึกอบรม เป็นต้น

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2542) สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นิรุต ถึงนาค (2550) ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

โคเฮนและอัฟฮอฟ Cohen and Uphoff (1980) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

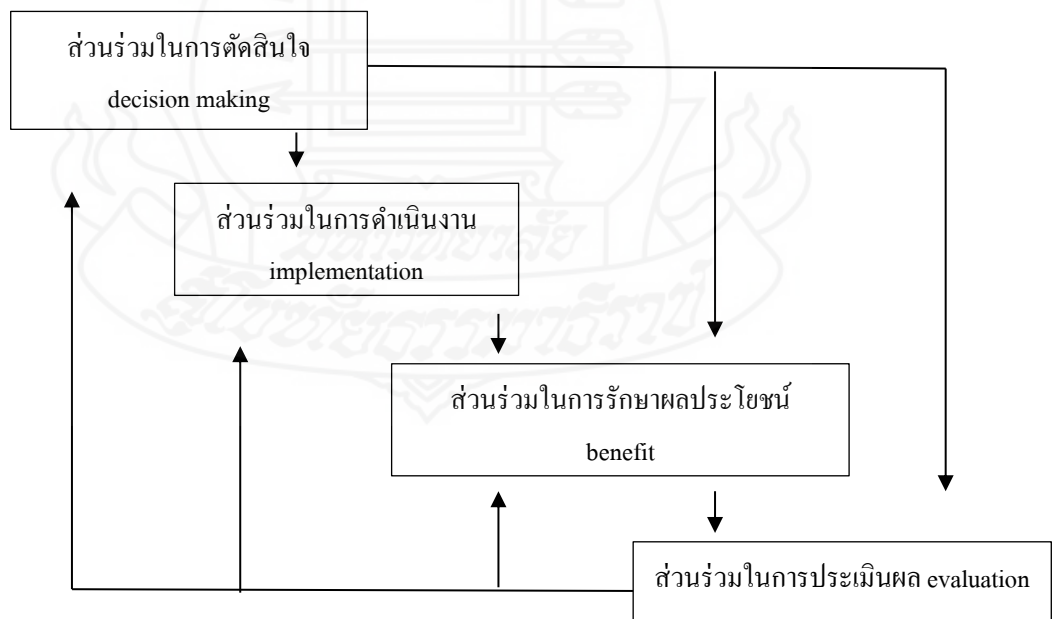
ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่ม การตัดสินใจ และ การตัดสินใจปฏิบัติการ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้าน ทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

เพื่อช่วยให้เข้าใจระดับขั้นของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ cohen and uphoff ได้ง่ายขึ้น ถวิลวดี บุรีกุล (2551, น. 8) จึงได้นำเสนอวงจรของการมีส่วนร่วม ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงวงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff

ที่มา: Cohen and Uphoff (1980)

ทั้งนี้ จากการที่นักวิชาการได้เสนอแนวคิดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ประกอบด้วยขั้นตอน จำนวน 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making)
- 2) การมีส่วนร่วมการปฏิบัติการ (implementation)
- 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits)
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

5. เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550) กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมว่าต้องประกอบด้วย อย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 1) ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participation)
- 2) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation)
- 3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation)

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมจะสำเร็จได้ยังต้องขึ้นกับเงื่อนไข ดังนี้ ต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วม ต้องไม่เสียเงินทอง หรือค่าใช้จ่ายเกินกว่าผลตอบแทนที่จะได้รับ ต้องมีความสนใจสัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ และต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องทั้งสองฝ่าย

ปราณี พันธุมสินชัย (2536) กล่าวว่าทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมนั้นสามารถทำได้ในหลายระดับ ขึ้นอยู่กับรัฐบาลแต่ละยุคกว่าจะให้ความสำคัญต่อประชาชนมากน้อยต่างกัน คือ

1) ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจ หมายถึง ให้ประชาชนเข้าจัดการหรือดำเนินการเอง โดยไม่มีการติดต่อกับรัฐบาลก่อน ซึ่งอาจมีการโต้ตอบจากรัฐบาล ตัวอย่างเช่น การตั้งศาลเตี้ย การเดินขบวน การเข้ายึดสถานที่ของทางราชการเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม เป็นต้น

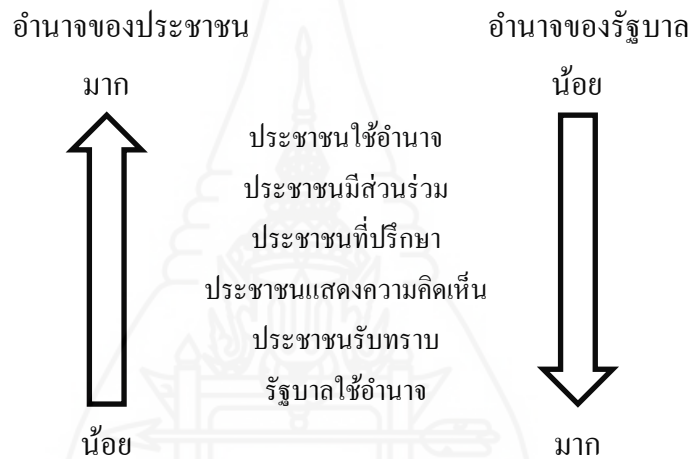
2) ประชาชนและรัฐบาลร่วมกันแก้ปัญหา โดยมีอำนาจเท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น โครงการทำความสะอาดหมู่บ้าน การสร้างถนน และขุดบ่อน้ำในหมู่บ้าน เป็นต้น

3) ประชาชนเป็นที่ปรึกษา หมายถึง รัฐบาลขอความคิดเห็นจากประชาชน และตั้งใจที่จะกระทำตามความเห็นนั้น แต่ยังมีอำนาจที่จะไม่รับความคิดเห็นนั้น ไปปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น การตั้งคณะกรรมการเพื่อการประสานงานระหว่างประชาชนและส่วนราชการ การแต่งตั้งคณะที่ปรึกษา การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น

4) ประชาชนแสดงความคิดเห็น รัฐบาลให้โอกาสประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในบางเรื่อง แต่มักจะไม่นำความคิดเห็นไปปฏิบัติและยังมีอำนาจที่จะไม่รับฟังความคิดเห็นนั้น ตัวอย่างเช่น การประชุมใหญ่ที่ให้โอกาสประชาชนทุกคนได้แสดงความคิดเห็น การขอความเห็นในกฎระเบียบที่กำลังจะนำออกใช้

5) ประชาชนรับทราบ เป็นการแถลงข่าวสารและ/หรือมติรัฐบาลให้ประชาชนได้ทราบ ประชาชนอาจมีปฏิกิริยาโต้ตอบหรือไม่ก็ได้ เช่น การแถลงถึงโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลได้มีมติให้ดำเนินการ การริเริ่มกฎหมายต่างๆ และการเวนคืนที่ดิน เป็นต้น

6) รัฐบาลใช้อำนาจ กล่าวคือ รัฐบาลใช้อำนาจจัดการโดยไม่แจ้งให้ประชาชนทราบล่วงหน้า เช่น การสืบสวน จับกุมผู้กระทำผิดกรณีต่างๆ โดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้า เป็นต้น

ภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนกับอำนาจของรัฐบาลซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อกัน

ที่มา: ปราณี พันธุมสินชัย (2536)

จินตนา สุจจันท์ (2549) แบ่งระดับการมีส่วนร่วม ออกเป็น 7 ระดับ ดังนี้

1) การถูกบังคับ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับ โดยไม่มีทางเลือกเลย

2) การถูกหลอกล่อ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ อาจเป็นในรูปของค่าจ้างแรงงานหรือความสะดวกสบายบางอย่าง แต่เบื้องหลังจริงๆ แล้วเป็นการหาเสียงของนักการเมืองที่ยื่นโครงการมาล่อเท่านั้น

3) การถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนถูกชักชวนให้เข้าร่วมโครงการที่ ถูกคิดและวางแผนจากทางราชการ แล้วถึงชักชวนให้ประชาชนร่วมมือ โดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ ต่างๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

4) การถูกสัมภาษณ์แล้ววางแผนให้การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ผู้ที่วางแผนโครงการจะ สํารวจปัญหาความต้องการของประชาชน โดยการประชุม และสัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหา คืออะไร จะวางแผนแก้ปัญหายังไง และปฏิบัติกรอย่างไรยังอยู่ที่การตัดสินใจของทางราชการ

5) การมีโอกาสเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าไปมีส่วน ร่วมในการเสนอความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการวางโครงการ และการดำเนินการตามโครงการแต่การ ตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการ

6) การมีโอกาสเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนมีโอกาสเสนอ โครงการ ราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาส ตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไรจะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการ และเข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ

7) การมีโอกาสตัดสินใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินโครงการ

ถวิลวดี บุรีกุล (2551) กล่าวว่า วิธีการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจ แบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ การแบ่งระดับขั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้จากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็น 7 ระดับ และ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมี ส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วม เรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสาร ระหว่างผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการ ตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น หรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การ แสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ตลอดจน การใช้สื่ออื่นๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อบุคคล และหอกระจายข่าว เป็นต้น

อย่างไรก็ดี เพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจดุลยพินิจในการ ให้หรือไม่ให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ประชาชน จึงควรมีข้อกำหนดให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้อง

กระทำและกระทำอย่างทั่วถึงด้วย ยกเว้นข้อมูลบางประเภท เช่น เรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ การให้ข้อมูลแก่ประชาชนจะต้องให้อย่างทั่วถึง ถูกต้อง เทียบตรง ทันการณณ์ เข้าใจได้ง่าย และไม่มีค่าใช้จ่ายมาเป็นอุปสรรคในการได้รับข้อมูลนั้นๆ

2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น

อนึ่ง การรับฟังความคิดเห็นนี้ จะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก็ต่อเมื่อประชาชน ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ได้มีข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง

3) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตลอดจน การเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น โดยใช้รูปแบบต่างๆ อาทิ การสนทนากลุ่ม และประชาเสวนา เป็นต้น

4) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่อง การมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อุญญาโตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน การประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

5) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบนโยบายหรือโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการ เป็นขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติร่วมกันดำเนินการตามหรือโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6) ร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถมาคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ได้ รูปแบบของการติดตามตรวจสอบหรือประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลที่มาจากหลายฝ่าย การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจเพื่อให้

ประชาชนประเมิน การประเมินผลนี้ มีความสำคัญมาก เพราะ จะมีผลต่อการพิจารณาจัดสรร ประโยชน์ การยุติ หรือคงไว้ ตลอดจนปรับปรุงนโยบายหรือโครงการ

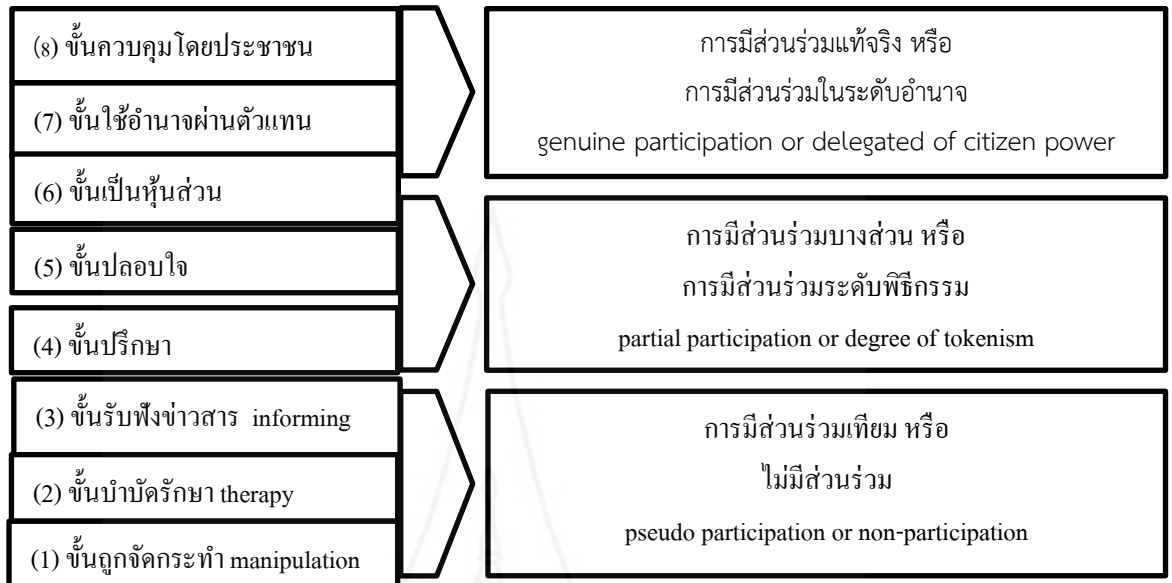
7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น ข้อสังเกตเกี่ยวกับการลง ประชามติ มี 2 ประการ คือ ประการแรก การลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชน ได้ดีเพียงใดอย่างน้อยขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสาร เกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึง และ ประการที่สอง ในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาล ต้องปฏิบัติตาม

ภาพที่ 2.3 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา: ถวิลวดี บุรีกุล (2551)

Arnstein (1969, p. 216-224) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็นบันได 8 ขั้น ดังนี้

ภาพที่ 2.4 แสดงระดับการมีส่วนร่วมบันได 8 ขั้น

ที่มา: Arnstein (1969)

บันไดขั้นที่ 1 ขั้นถูกจัดกระทำ ขั้นที่ 2 คือ ขั้นบำบัดรักษา นั้น เรียกว่าการมีส่วนร่วมเทียม หรือ ไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ อำนาจการตัดสินใจเป็นของผู้มีอำนาจหน้าที่เท่านั้น

บันไดขั้นที่ 3-5 เป็นขั้นที่ผู้มีอำนาจรับฟังความคิดเห็นของประชาชนบ้าง ยอมรับให้แสดงความคิดเห็นได้บ้าง ได้เสนอแนะการตัดสินใจได้บ้าง แต่ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดขั้นที่ 6-8 เป็นการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น สามารถเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้โดยผ่านตัวแทน และบันไดขั้นที่ 8 เป็นขั้นที่ควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยตรง

อย่างไรก็ตามการแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวสามารถแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น 3 ระดับใหญ่ๆ ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (pseudo participation)

ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (partial participation)

ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation)

Andrew Pearse and Mathias Stiefel ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ (Pearse and Stiefel, 1979) คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

5.1 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2534) กล่าวถึงข้อจำกัดในการจัดตั้งและการพัฒนาองค์กรประชาชนไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้งนี้สาเหตุเนื่องมาจาก

1) ผู้นำท้องถิ่นของประชาชนนั้นถูกกำหนดบทบาทและสร้างขึ้นมาโดยกระบวนการทางราชการ จึงทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนของทางราชการมากกว่าเป็นของประชาชน ผลงานที่เกิดขึ้นจึงเป็นของทางราชการมากกว่าเป็นของประชาชน ผู้นำท้องถิ่นจึงไม่สามารถดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง เพราะประชาชนเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นไม่ได้เป็นผู้นำของเขาอย่างแท้จริง

2) ผู้นำท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการบริหาร การจัดการค่อนข้างจำกัดและมักถูกรองรับและการชี้แนะต่างๆ จากทางราชการ ผู้นำท้องถิ่นจึงมีสภาพเหมือนหุ่นยนต์จึงขาดความศรัทธาทั้งจากประชาชนและข้าราชการ

3) ผู้นำท้องถิ่นมักแสวงหาอิทธิพลใส่ตนหรือพรรคพวกของตน ซึ่งแทนที่จะพิทักษ์ประโยชน์ของประชาชน กลับกลายเป็นผู้คดโกงและอาจกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอิทธิพล

4) โครงสร้างและระบบทางสังคมมีผลต่อทัศนคติ ค่านิยมของประชาชนคนไทยต่อการยอมรับสภาพผู้นำ โดยผู้นำท้องถิ่น และข้าราชการ ขณะเดียวกันค่านิยมแบบอัตโนมัติคือไม่ชอบยุ่งกับเรื่องคนอื่นมีผลกระทบต่อการจัดตั้งและพัฒนาประชาชน

จากแนวคิดจากนักวิชาการทั้งที่ได้เสนอถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยจึงได้สรุปถึง ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

- 1) โครงสร้างหรือระบบของภาครัฐที่ยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) บทบาทของผู้นำท้องถิ่น ที่ลดลงเนื่องจากภาวะสังคม และเศรษฐกิจ
- 3) ความรู้ ความเข้าใจ ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 4) วัฒนธรรมของชุมชนที่แปรเปลี่ยนไปตามค่านิยมแต่ละยุคสมัย

5.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิวาศย์ (2527) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

1) ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์

2) ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่กระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ต้องช่วยแรง

3) อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บิบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2553) ได้สรุปถึงแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยของการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมีดังนี้ คือ

1) ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการสื่อสาร คือ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชนและสื่อสารบุคคล

2) การปฏิบัติตนให้คล้ายตามความเชื่อพื้นฐาน มาตรฐานคุณค่า เป้าหมาย ประสพการณ์ที่ฝึกปดิดิธรรมดา ความคาดหวัง การมองแต่ตนเอง การบิบบังคับ นิสัยและประเพณี โอกาส ความสามารถ และการได้รับการสนับสนุนของบุคคลและกลุ่มบุคคล

3) ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพ นับถือหรือมีเกียรติ ตำแหน่ง และอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า

4) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม และปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

1) ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร

2) ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่งทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำเช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วยแรง

3) อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบิบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บิบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส ฯลฯ

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528, น. 170) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญซึ่งผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชนบท ดังนี้

1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ความปลอดภัย

2) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

3) ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์

4) ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนร่วมความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

จากการศึกษาแนวคิดเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม” สามารถสรุปความหมาย ปัจจัยได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริง ได้แก่

- ปัจจัยที่เป็นรางวัล/ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป
- ปัจจัยภายในตัวบุคคล ลักษณะของชาวบ้านเอง เช่น ขยันขันแข็ง สามัคคี มีผู้นำดี

- ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ ผู้ที่เคารพนับถือ มีเกียรติยศตำแหน่ง หรือคนที่มีอำนาจเหนือกว่า บอกกล่าวหรือชักชวนให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2) ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่

- ปัจจัยที่มาจากทางราชการ ได้แก่ เป็นโครงการสำคัญ มีงบประมาณเหลือเพียงพอ และมีเจ้าหน้าที่วิชาการสนับสนุน
- ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบ และสนับสนุน ได้แก่ ลักษณะของโครงการ (โครงการที่ประชาชนต้องการ) การได้รับข้อมูลข่าวสารและแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสาร การคมนาคม เดินทางสะดวก วัสดุ อุปกรณ์พร้อม

3) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่

- เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วม (โดยตรงหรือมีตัวแทน)

- ปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้าง มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบ แบบแผน

- กำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้
- มีอำนาจกำหนดลักษณะกิจกรรม เป้าหมาย วิธีการหรือ ผลประโยชน์ของกิจกรรม

Cohen and Uphoff, (1980) กล่าวว่าปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพสมรส 4. ระดับการศึกษา 5. อาชีพ 6. รายได้ 7. ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น 8. สถานภาพการทำงาน

อรพรรณ ภมรสวรรณ (2544) กล่าวว่าการศึกษาที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาใดๆ มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายนอกชุมชนและปัจจัยภายในชุมชน เช่น แบบแผนการดำเนินชีวิต ความรู้และทัศนคติต่อกิจกรรมนั้นๆ การมีโอกาสและการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก นโยบายการพัฒนาของรัฐ บทบาทของทางราชการต่อการพัฒนา โครงสร้างทางการเมืองและสังคม เป็นต้น

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ทั้งจากนักวิชาการชาวไทย และต่างประเทศ ผู้วิจัยได้สรุปว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบไปด้วยกลุ่มปัจจัยที่สำคัญจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มปัจจัยจิตใจ 2) กลุ่มปัจจัยสนับสนุน และ 3) กลุ่มปัจจัยช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม

6. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองที่นักรัฐศาสตร์ใช้ยกตัวอย่างได้จากที่ กาเบรียล เอ อัลมอนด์ (Gabriel A. Almond) กล่าวว่า “ทุกระบบการเมืองมีแนวปฏิบัติทางการเมืองเป็นแบบเฉพาะของตนกำกับอยู่” (Almond, 1956, pp. 34-42) คำนิยามกว้างๆ อย่างนี้จึงเปิดทางให้คิดได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวปฏิบัติการในระบบการเมืองหรือเป็นตัวแจกแจงทัศนคติทางการเมืองของสังคม

ส่วน ซิดนีย์ เวิร์บา (Sydney Verba) เห็นว่า “สัญลักษณ์ และคำนิยาม บอกถึงสถานะของกิจกรรมทางการเมืองที่กำลังดำเนินอยู่” (Verba, 1968, p. 513)

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมืองที่ประกอบไปด้วย ทัศนคติ ความเชื่อและคำนิยามของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล จะมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของคนในแต่ละสังคมการเมืองที่มีมาตั้งแต่อดีต และการกล่อมเกลามาทางสังคมในปัจจุบัน

กาเบรียล เอ อัลมอนด์ (Gabriel A. Almond) กับ ซิดนีย์ เวิร์บา (Sidney verba) เห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองที่แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ แบบดั้งเดิมจำกัดวงแคบ แบบไฟร์ฟ้า และแบบมีส่วนร่วม ไม่สามารถตอบคำถามความเป็นจริงของระบบการเมืองสมัยใหม่ได้ เพราะมีกระแสลัทธิต่างๆ ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมการเมืองแบบผสมผสานขึ้นมา (Almond and Verba, 1995, p. 12) ได้แก่

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมจำกัดวงแคบผสมผสานกับไฟฟ้า เป็นลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมที่มีการจัดระบบสมัยใหม่แทนระบบสังคมแบบดั้งเดิมหรือแบบจารีตประเพณี ในช่วงที่มีการจัดตั้งรัฐสมัยใหม่ที่เรียกว่า รัฐชาติ

1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไฟฟ้าผสมผสานแบบมีส่วนร่วมเป็นลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่ปรากฏในประเทศกำลังพัฒนา คนส่วนใหญ่มักไม่สนใจทางการเมือง มีความสำนึกทางการเมืองน้อย มีวัฒนธรรมแบบไฟฟ้า ในขณะที่คนส่วนน้อยสนใจการเมือง มีความสำนึกทางการเมือง แสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม

2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมจำกัดวงแคบผสมผสานแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะของวัฒนธรรมการเมืองของสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ โดยทั่วไปมักไม่สนใจการเมืองเลย แต่จำใจต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะต้องหาประโยชน์ให้กับเผ่าพันธุ์ของตนเอง ไม่ใช่ให้รัฐ

ฉะนั้น จึงน่าจะพิจารณาได้ว่า สังคมไทยเป็นวัฒนธรรมแบบไฟฟ้าผสมผสานแบบมีส่วนร่วม (Subject and Participant culture) คนส่วนใหญ่มักไม่สนใจการเมือง และมักจะมีวัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์

โดยทั่วไปแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคม ย่อมได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ โดยสังคมไทยได้รับอิทธิพลที่เป็นรูปธรรมเด่นชัดจากการมีโครงสร้างทางการเมืองที่ผูกขาดกับคนส่วนน้อย ที่มีที่มาจากสังคมศักดินา ที่สำคัญ สังคมแบบนี้ทำให้คนส่วนใหญ่ยอมรับความแตกต่างและคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยวัฒนธรรมทางการเมือง ยังจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1) ความโน้มเอียงในการรับรู้ หมายถึง ความรู้และความเข้าใจ รวมทั้งความเชื่อที่มีต่อวัตถุและระบบการเมือง

2) ความโน้มเอียงในความรู้สึกผูกพัน หมายถึง ความรู้สึกผูกพันที่มีต่อวัตถุและระบบการเมืองและ

3) ความโน้มเอียงในเชิงการประเมินคุณค่า หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินคุณค่า เพื่อตัดสินใจ และแสดงความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมและปรากฏการณ์ทางการเมือง (Almond, 2518, p. 42)

ทั้ง 3 ประการดังกล่าวมีผลเสียต่อการตัดสินใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย เป็นปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทย อยู่ในระดับต่ำ เพราะวัฒนธรรมการเมืองที่มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ที่

ประชาชนมักมีความสนใจทางการเมือง มีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และเห็นว่าการเมืองการปกครองเป็นเรื่องของทุกคน มีความเชื่อว่าประชาชนมีสิทธิกำหนดตัวผู้ปกครอง และนโยบายของรัฐบาลจะต้องดำเนินงานตามความต้องการของประชาชน (การพัฒนาทางการเมืองไทย, 2542, น. 67)

ส่วนลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองไทยแบ่งออกได้ 3 ประการ (วิวัฒน์ iewicz ไพรวัน, 2521, น. 73) ดังนี้

1) การเมืองเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยบางกลุ่ม ฉะนั้น การช่วงชิงอำนาจของคนระดับผู้นำ ประชาชนทั่วไปไม่เกี่ยวข้อง ซึ่งแทบไม่ต่างจากสังคมโบราณแบบจารีตประเพณี

2) การเมืองเป็นเรื่องสกปรก ด้วยความรู้สึกลัวการต่อสู้กันเพื่อดำรงตำแหน่งเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ต่างๆ ที่มีที่มาจากระบบอุปถัมภ์ ทำให้ประชาชนขาดศรัทธา และความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และถ้าเข้าร่วมก็จะเป็นด้วยจุดประสงค์อย่างอื่น เช่นตามผู้อุปถัมภ์ การแลกเปลี่ยนเงินทองต่างๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความสำนึกทางการเมือง เป็นต้น

3) การยอมรับในอำนาจนิยม มีความผูกพันกับบทบาท และอำนาจของข้าราชการและนักการเมือง ที่เชื่อว่าตนไม่มีอำนาจarmi อีกทั้งระบบการศึกษาในประเทศไทยยังเป็นวิธีเสริมสร้างหรือถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่อีกรุ่นหนึ่ง มีแนวโน้มปลูกฝังเรื่องค่านิยมมากกว่าประชาธิปไตย เด็กนักเรียนจึงไม่ใคร่กล้าแสดงออก ไม่มีการโต้แย้งครูอาจารย์ โดยในขณะที่นิสิตนักศึกษาที่มีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมากกว่าคนที่มีการศึกษาดำกว่า แต่ก็ยังมีลักษณะของอำนาจนิยมอยู่เหมือนกัน

ส่วนสิ่งที่ทำให้การตัดสินใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีคุณค่า หรือมีคุณภาพ จะต้องมาจากกระบวนการตัดสินใจที่ยุติธรรม เปิดเผย และเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง แต่เมื่อประชากรส่วนใหญ่ผูกพันอยู่กับการเมืองแบบไพร่ฟ้า เป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์การตัดสินใจทางการเมืองต่างๆ จึงลดคุณค่าลงไป เพราะการตัดสินใจนั้นๆ มาจากการชี้แนะของผู้อุปถัมภ์ (คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, 2543, น. 24)

ดังนั้น การที่ประเทศไทยจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมผสานกับการมีส่วนร่วม โดยแบบไพร่ฟ้ามีมากกว่าแบบมีส่วนร่วม ทำให้ไม่เอื้อต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเท่าที่ควร ประชาชนจึงมีความผูกพันกับผู้อุปถัมภ์ ทำให้การประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสินใจทางการเมืองผิดไปจากที่ควรจะเป็น (ศิธา ธีรถาวร, 2552, น. 23-26)

6.1 วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นมีความนิยมอย่างแพร่หลายซึ่งประเทศต่างๆ ในโลก ได้นำมาใช้เป็นระบบในการปกครองประเทศ นับตั้งแต่หลังสิ้นสุดยุค

สงครามเย็นระหว่างประเทศมหาอำนาจตะวันตกซึ่งมีประเทศสหรัฐอเมริกาและอดีตสหภาพโซเวียต สังคมการเมืองที่ใช้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถทำให้ประชาชนในประเทศนั้นๆ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่สมบูรณ์แท้จริงเกิดขึ้นได้ทันทีแต่ต้องมีการพัฒนาและศึกษาอบรมหรือบ่มเพาะประชาชนในระบอบ ประชาธิปไตยจนวัฒนธรรมทางการเมืองสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนของประเทศนั้นๆ ประชาชน ต้องมีจิตใปรารถนาในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และมีจิตสำนึกหรือวัฒนธรรมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย ดังต่อไปนี้

1) จิตสำนึกและความศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เมื่อประชาชนศรัทธาแล้วจะมีความเชื่อมั่น ถ้าหากมีอะไรเกิดขึ้นกับระบอบประชาธิปไตย ประชาชนต้องออกมาปกป้องระบบการเมือง ที่ต้องรักษาเอาไว้คือระบอบประชาธิปไตยเพราะเป็นระบบการปกครองที่เสียหายน้อยที่สุดเพราะมีหลักการ เคารพในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จิตสำนึกและความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยจะมีต้องมีขึ้นในหมู่ประชาชนและผู้นำทางการเมืองจึงทำให้ระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ

2) จิตสำนึกในเรื่องสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย หลักสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญขั้นพื้นฐานของระบบเสรีประชาธิปไตย เป็นการรับรองสิทธิของเสรีชนหรือประชาชนทั่วไป เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการชุมนุม สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย สิทธิในการเลือกประกอบอาชีพ สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการรับรู้ข่าวสาร เป็นต้น

3) จิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองและการเคารพสิทธิของผู้อื่น ผู้ที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองอันชอบธรรม เช่น ถ้าตนเองถูกกีดกันไม่ให้ลงคะแนนเสียงใช้สิทธิเลือกตั้ง จะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิของตนเองกลับคืนมาซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การต่อสู้ เพื่อสิทธิอันชอบธรรมถือเป็นหลักการของประชาธิปไตย แต่ในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย และต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น หากเป็นการเอาแต่ได้เพื่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงสิทธิ ของผู้อื่น เป็นการแสดงว่าผู้นั้นขาดจิตสำนึกในระบอบประชาธิปไตยจะกลายเป็นเรื่องการเห็นแก่ตัว

4) จิตสำนึกในเรื่องเสียงส่วนใหญ่และสิทธิเสียงส่วนน้อย หลักการตัดสินใจขัดแย้งและการคลี่คลายข้อขัดแย้งในระบอบประชาธิปไตย คือ การออกเสียงลงคะแนน ก็ใช้เสียงข้างมากและเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แต่การใช้เสียงส่วนใหญ่จะต้องไม่ขัดต่อสิทธิของเสียงส่วนน้อย ต้องเคารพรับฟังเสียงส่วนน้อย ในขณะที่เดียวกันเสียงส่วนใหญ่จะมาลงคะแนนเพื่อไปจำกัดสิทธิของเสียงส่วนน้อยไม่ได้

5) จิตสำนึกในเรื่องหลักความเสมอภาค คือหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ประชาชนทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันซึ่งใช้บังคับกับทุกคนในสังคม และหลัก ความเสมอภาคในทางการเมือง คือ เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปประชาชนผู้มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนน เพื่อเลือกตัวแทนของตนเองเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารประชาชนหนึ่งคนก็มีหนึ่งเสียงเท่ากัน หลักทั้งสองประการต้องมีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ถ้าหากไม่มีหลักการนี้ จะทำให้ประชาชนบางคน กลายเป็นผู้มีอภิสิทธิ์เหนือประชาชนคนอื่นทั้งในทางกฎหมายและในทางการเมือง

6) จิตสำนึกในหลักความยุติธรรม การเคารพกติกา ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยต้องมีหัวใจ เป็นนักกีฬา เพราะบรรดาข้อขัดแย้งต่างๆ ในระบอบประชาธิปไตยต้องใช้หลักความยุติธรรมเป็น เครื่องมือตัดสินเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน และการดำเนินการต่างๆ ต้องปราศจากอคติหรือเห็นแก่ผลประโยชน์หากประชาชนในสังคมประชาธิปไตยไม่เคารพกติกาเสียแล้ว การจะยุติปัญหาต่างๆ ก็ไม่สามารถ จะแก้ไขให้ลุล่วงไปได้

7) จิตสำนึกในความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นและพฤติกรรมที่แตกต่าง เมื่อผู้ใดใช้สิทธิเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงออกต่างๆ แม้เราจะไม่เห็นด้วยหรือไม่ชอบก็ต้องอดทน อดกลั้นรับฟังในความเห็นต่างนั้น ตราบใดที่ผู้หนึ่งยังใช้สิทธิของตนเองภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย ผู้หนึ่งอาจจะพูดสำเนียงแตกต่างกัน หรือรูปลักษณะภายนอกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นเสรีภาพอันชอบธรรมของบุคคลนั้น ตราบเท่าที่ เขาไม่ได้ทำผิดกฎหมายและทำให้ใครเดือดร้อน

8) จิตสำนึกในหลักนิติธรรม (The Rule of Law) หลักนิติธรรม คือหลักการอันถูกต้องตามกฎหมาย เป็นที่ยอมรับ มีความชอบธรรมตามกระบวนการกฎหมาย เรียกว่าการปกครองต้องเป็นไปตามหลัก ของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับการปกครองโดยคณะบุคคล (สมปองรักษารธรรม, 2552, น. 32-34)

วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยประชาชนในสังคมใดจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือระบอบประชาธิปไตยเจริญ มากน้อยเพียงใดให้พิจารณาถึงอุปนิสัยหรือวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมนั้นจะต้องมีลักษณะวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตย สามารถแยกเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1) การเคารพเหตุผลมากกว่าตัวบุคคล ประชาชนจะใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาจะให้ความเคารพซึ่งกันและกัน และต้องยอมรับว่าประชาชนบางคนมีสติปัญญาและการใช้เหตุผลในวงจำกัด อาจจะให้เหตุผลถูกในเรื่องหนึ่ง และอีกเรื่องหนึ่งอาจจะให้เหตุผลไม่ถูกก็ได้การ ไม่ยึดหลักอาวุโสเคร่งครัดเกินไป ไม่ใช่ว่า คนอาวุโสจะปฏิบัติถูกทุกเรื่อง บางครั้งความคิดดีๆ ของผู้อ่อน

อาวุธก็เป็นเรื่องที่ถูกต้อง สังคมประชาธิปไตย จะดำเนินไปด้วยดีเพราะประชาชนใช้เหตุผลในการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เห็นต่างจากตนเอง

2) การรู้จักประนีประนอม ผู้ศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยจะไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา แต่จะตกลงแก้ปัญหากันอย่างสันติวิธีถ้าหากมีการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาต่อกันระหว่างประชาชน ด้วยกันก็ทำให้ขัดกับหลักเหตุผลของระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานซึ่งถือว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล

3) การมีระเบียบและมีวินัย ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนต้องปฏิบัติตามระเบียบและมีวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ โดยไม่ยอมให้ผู้ใดมาละเมิดหรือกระทำการตามอำเภอใจได้ถ้าหากมีกฎหมายที่ละเมิดสิทธิหรือไม่เป็นธรรมก็ต้องเสนอข้อเรียกร้องให้แก่กฎหมายนั้นให้เป็นธรรมไม่ใช่ฝ่าฝืน ไม่ยอมรับ เพราะการกระทำเช่นนั้นจะทำให้ผู้อื่นฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายได้เช่นกัน จะทำให้เกิดความสับสนในสังคมประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลครบเท่าที่ไม่เกินขอบเขตของ กฎหมาย เพราะถ้าประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองเกินขอบเขต ก็จะไปละเมิดหรือก้าวก่ายสิทธิเสรีภาพ ของผู้อื่นจะทำให้สังคมประชาธิปไตยขาดความสงบสุขและไร้ระเบียบวินัย

4) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความรับผิดชอบและคำนึงถึงว่าตนเป็นเจ้าของประเทศและประชาชน คนอื่นๆ ก็เป็นเจ้าของประเทศ การประพฤติตนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศโดยรักษาสัมบัติของส่วนรวม หรือสมบัติของสาธารณะ รวมทั้งการรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมและประเทศชาติไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคม เช่น ไม่แสวงหาความร่ำรวยด้วยการทำลาย ทรัพยากรของประเทศชาติหรือผลิตสิ่งเสพติดมอมประชาชนในสังคม (วิศิษฐ ทวีเศรษฐ, สุขุม นวลสกุล, วิทยา จิตนุพงศ์, 2554, น.20-22)

ลักษณะทางวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่แตกต่างจากประเทศที่พัฒนาระบบประชาธิปไตยที่เจริญก้าวหน้าอย่างสูงแล้ว ประชาชนในสังคมไทยยังมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 1) ความยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการหรือเหตุผล
- 2) ความยกย่องผู้ที่มีความรู้หรือมีเกียรติสูง
- 3) ความเคารพและคล้อยตามผู้มีวัยวุฒิสูง
- 4) ความนิยมเรื่องเงินคือแก้วสารพัดนึก เงินซื้อได้ทุกอย่าง และเงินคือพระเจ้า
- 5) ความรักความอิสระ
- 6) ความนิยมในอำนาจเป็นลักษณะอำนาจนิยม
- 7) ความเชื่อในโชคกลางของขลังและไสยศาสตร์

- 8) ความนิยมการเล่นพรรคเล่นพวก
- 9) เชื้อชาและความไม่กระตือรือร้นในทางการเมือง
- 10) นิยมระบบเจ้านายกับลูกน้อง
- 11) มีการจัดลำดับฐานะในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- 12) ยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม
- 13) ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มองโลกแง่ร้าย ขาดความไว้วางใจผู้อื่น
- 14) รักสงบและประนีประนอม

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยนั้นมีลักษณะไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง นอกจากลักษณะทางวัฒนธรรมทางการเมืองแล้วยังมีระบบการเมืองที่ยังมีอิทธิพลอยู่ในสังคมไทยซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคม การเมืองไทยระบบการเมืองเหล่านี้ได้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยตราจนถึงปัจจุบัน (วิศาล ศรีมหาโร, 2554, น. 4)

6.2 ระบบการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือ ทศนคติและความเชื่อแบบประชาธิปไตยซึ่งมีผลต่อความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตยในแต่ละประเทศ ความหมายก็คือการเป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับ ความศรัทธาของคนในชาติที่ประสงค์จะมีการปกครองและมีชีวิตแบบประชาธิปไตย ถึงแม้จะมีการเลือกตั้งทั่วไปเกิดขึ้นหลายครั้ง มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาหลายชุด มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนเข้า ไปบริหารประเทศมาแล้วหลายรัฐบาล ระบบการเมืองของประเทศไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองคงมีระบบการเมืองอีก 3 ระบบ คือ

- 1) ระบบเจ้าขุนมูลนายชนชั้นนำ หมายถึงบุคคลที่อยู่ในระดับบนของสังคมหรือชนชั้นผู้ปกครองจะเป็นคนกลุ่มน้อย แต่มีทรัพยากรจำนวนมากและมีอิทธิพลในสังคม ซึ่งมีอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจและการเมืองสูงในสังคม เป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อระบบการปกครองของประเทศชนชั้นนำแบบนี้จะอยู่ในการเมืองทุกระบบ โดยเฉพาะระบบการเมืองไทยจะมีการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย และการสลับกับการรัฐประหารก็ก้าวไม่พ้นไปจากระบบนี้ ชนชั้นนำในสังคมไทยเป็นผู้ที่มีฐานะดีจบการศึกษาจากต่างประเทศมีโอกาสดีกว่าประชาชนทั่วไป หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2475 กลุ่มบุคคลที่เรียกตัวเองว่า คณะราษฎรนั้น คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ล้วนมาจากชนชั้นนำของประเทศ คือมาจากสายทหารบก สายทหารเรือ สายพลเรือน และมีลักษณะเกี่ยวเนื่องกันเป็นเครือญาติประชาชนธรรมดาสามัญมีน้อยมาก การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นประชาชนไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการ

เปลี่ยนแปลงทางการเมืองของชนชั้นนำ ต่อมาชนชั้นนำเหล่านี้ได้มีอำนาจทางการเมืองด้วย บางคนได้เข้ารับราชการในตำแหน่งสำคัญของประเทศไทย และในระบบราชการสมัยใหม่

2) ระบบราชการประเทศไทยตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาเมื่อพรรคการเมืองอ่อนแอ หรือโครงสร้างทางการเมืองมีปัญหา ก็ยังมีระบบราชการที่ยังคงขับเคลื่อนประเทศไปได้คือ ระบบราชการ (Bureaucracy) นับเป็นองค์กรขับเคลื่อน ในภารกิจที่สำคัญของประเทศ ระบบราชการประกอบไปด้วยบุคคลที่เป็นผู้นำทหาร ข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในองค์กรต่างๆ รวมทั้งนักวิชาการต่างๆ ในระบบราชการของประเทศไทยนั้น ก็มีลักษณะของการใช้อำนาจนิยม เล่นพรรคเล่นพวก หรือการปฏิบัติงานที่ล่าช้า เนื่องจากติดขัดใน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและสายการบังคับบัญชาที่ยาว จึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตยตามแบบประเทศที่ เจริญแล้วทั้งปวง ระบบราชการเป็นระบบที่ครอบงำสังคมไทยมาโดยตลอดทุกสมัย ปัญหาของระบบราชการทำให้ประชาธิปไตยเจริญเติบโตไม่เต็มที่ เพราะระบบราชการไทยมีปัญหาการบริหารงานแบบรวมศูนย์ การบริหารงานและการตัดสินใจมีลักษณะรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางทั้งหมด เป็นโครงสร้างสืบทอดมายาวนาน ระบบราชการมีการวางแผนในระดับกระทรวง ทบวง กรม และนำไปปฏิบัติจนมีคำกล่าวที่ว่าประเทศไทย เป็นรัฐราชการเป็นระบบการเมืองที่ปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ระบบราชการมักจะทำหน้าที่หลักของสถาบันทางการเมืองทุกสถาบัน ทั้งอำนาจนิติบัญญัติอำนาจบริหาร ฝ่ายการเมืองเป็นแต่เพียง ผู้กำหนดนโยบายกับฝ่ายบริหารหรือระบบราชการ ซึ่งนำนโยบายไปปฏิบัติเพียงเท่านั้น

3) ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายซึ่ง มีสถานภาพทางสังคมไม่เท่าเทียมกัน แต่ยังอยู่ร่วมกันได้เพราะมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกันซึ่งฝ่ายผู้อุปถัมภ์มีทรัพยากรในครอบครองมากกว่า คือ ทรัพย์สิน เงินทอง ที่ดิน อำนาจจึงสามารถให้การอุปการะ และคุ้มครองแก่ผู้รับการอุปถัมภ์ จากการกดขี่ของผู้อื่นได้ ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่อุปการะเด็ก และเด็กต้องอยู่ในโอวาท เชื่อฟังผู้ใหญ่เป็นความสัมพันธ์ในระบบครอบครัว ถ้าเป็นความสัมพันธ์ในระดับสังคม เช่น สังคมชนบท ต่างจังหวัด มีประชาชนอยากจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เพราะได้แต่งตั้งลูกศิษย์ก็เหมือนกับข้าราชการ ซึ่งนำความภูมิใจมาสู่ตนเองมีความรู้สึกว่าเป็นเกียรติเมื่อท้องถิ่นมีการจัดงานต่างๆ ก็จะได้รับเกียรติให้เป็นประธาน ในพิธีและมีความภูมิใจที่ได้เป็นลูกพี่ โดยมีลูกบ้านเป็นลูกน้องที่จะต้องให้ความคุ้มครองสภาพสังคมไทย ในอดีตผู้นำท้องถิ่นก็ใช้คุณงามความดีโดยผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันต้องเป็นคนดีมีฐานะใช้คุณความดีซื้อใจ ลูกบ้านเอาไว้เรียกว่า ไฉนักเลงหรือใจถึงฟังได้จึงได้ใจของลูกบ้านทั้งหมด

เพราะความดีดั่งนั้นลูกบ้านหรือ ลูกน้องพร้อมใจช่วยเหลือลูกพี่ เพื่อตอบแทนบุญคุณได้ในทุกเรื่อง
ลักษณะสังคมไทยจึงอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ระบบการเมืองทั้ง 3 ประการ ผสมผสานกันอยู่ในสังคมการเมืองไทย บางครั้งก็
แยกกันไม่ออก หรือจัดความสัมพันธ์ยากในหมู่ผู้ปกครอง เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองบางอย่าง
นั้นได้หล่อหลอมเป็นวิถีชีวิต หรือกลายเป็นเอกลักษณ์ที่แยกไม่ออกในสังคมจึงเป็นสาเหตุสำคัญ
อันหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาระบบประชาธิปไตยไม่เจริญก้าวหน้าไปสู่การปกครองในระบบ
ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ประเทศไทยจึงมีลักษณะการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบกึ่ง
ประชาธิปไตย คือ มีการเลือกตั้งมีรัฐบาลมาจากการเลือกตั้งเข้ามาบริหารประเทศ แต่ประชาชนที่
เลือกผู้แทนเข้ามาเป็นปากเป็นเสียงของตนทั้งฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ประชาชนก็ไม่ได้
ติดตามหรือตรวจสอบการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายรัฐบาลให้เข้มแข็ง รวมทั้ง ประชาชนก็
มีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย จนกระทั่งรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศทำให้ประเทศเสียหาย เสีย
โอกาสในการพัฒนาประเทศ โดยประชาชนส่วนหนึ่งเมื่อเลือกตั้งเสร็จก็ยังวางเฉยเพราะคิดว่าเป็น
เรื่อง ของผู้ปกครอง วัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวจึงแตกต่างจากประเทศที่ปกครองในระบบ
ประชาธิปไตยสากล ซึ่งประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองติดตามตรวจสอบนักการเมืองอย่าง
เข้มแข็ง

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัชดา คำเสมานันท์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเป็น
พลเมืองในระบบประชาธิปไตยของกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในเขต
ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ให้กับกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล และแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ให้กับกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่ง
ประกอบด้วยกิจกรรมอันเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับกรรมการศูนย์
ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในเขตภาคเหนือของประเทศไทย จำนวน 12 กิจกรรม จากปัจจัย
ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลใน
เขตภาคเหนือของประเทศไทย จำนวน 6 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตย
ปัจจัยความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ความเป็นพลเมือง ปัจจัยการมีคุณธรรมและจริยธรรม ปัจจัย
ความเพียงพอของทรัพยากรในการดำเนินงาน ปัจจัยความชัดเจนของนโยบาย และปัจจัยการมีส่วนร่วม
ร่วมในนโยบาย โดยผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมศูนย์ส่งเสริม

พัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมอันเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัทธกร ปุยสุวรรณ (2557, น. 346) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานการศึกษาของสมาคมผู้ปกครองและครูที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานการศึกษาของสมาคมผู้ปกครองและครูที่เหมาะสมกับสังคมไทย ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การสร้างเครือข่ายและความเข้าใจในบทบาท 2) บรรยากาศองค์การ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 5) การประเมินผล และ 6) การสนับสนุนทรัพยากร โดยมีแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานการศึกษาของสมาคมผู้ปกครองและครูที่เหมาะสมกับสังคมไทย จำนวน 28 แนวทาง และผลการตรวจสอบแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมฯ พบว่า มีความเหมาะสมกับบริบท ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ และมีความถูกต้องเชิงทฤษฎี

ศิววรรณ เกียรติสุรนนท์ และคณะ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรเอกชนจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรเอกชน จังหวัดศรีสะเกษ ได้ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิของจังหวัดศรีสะเกษ 2) ประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรเอกชน โดยการจัดประชุมกลุ่มสนทนา 3) ทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรเอกชนที่โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย แล้วประเมินผล และ 4) ปรับปรุงรูปแบบจากผลการทดลองผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรเอกชนจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีความสมบูรณ์ถูกต้องเหมาะสมปฏิบัติได้ และสถานศึกษาได้รับประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วย คณะอนุกรรมการจากองค์กรเอกชนเข้าร่วมบริหารจัดการใน 6 ฝ่าย คือ วิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล บริหารงานทั่วไป ระดมเงินทุนเพื่อพัฒนาสถานศึกษา และประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการจัดการของสถานศึกษาโดยมีการร่วมกันกำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้ด้วย

กมล เข็มนาจิตร (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเพชรบูรณ์ และ 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยคือประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 384 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหาร ส่วนตำบลจังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย อันดับแรก คือ ความสามัคคี ความรู้ความเข้าใจเรื่อง การปกครองส่วนท้องถิ่น ความโปร่งใส การ รับรู้ข่าวสาร ความผูกพัน ภาวะผู้นำ ความมั่นคง การ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติถดถอย พหุคูณ (Multiple Regression Analysis)สามารถทำนายปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01

บุศรา โพธิสุข (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อ ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน 2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน จำแนกตามปัจจัย ส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ และ 3. เพื่อศึกษาปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหาการ มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน ตำบล ช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 383 คน สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จำนวน 20 คน และสนทนากลุ่ม (focus group) ได้แบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 361 ชุด เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานด้วยการทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) การวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอโดยการบรรยายวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.86 ซึ่งสามารถเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านหลักการบริหารนิทรรศร มส่งเสริมการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.27 ด้านการร่วมรณรงค์การเมือง ท้องถิ่นอยู่ในระดับปาน กลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.86 ด้านการตัดสินใจทางการเมืองอยู่ในระดับปาน กลาง ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.7 2 และ ด้านการดำเนินการเลือกตั้งอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.59 ตามลำดับผลการศึกษการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า อายุและการศึกษาประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น แตกต่างกัน ส่วนเพศและสถานภาพประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน เมื่อ จำแนกตามปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ พบว่าอาชีพ รายได้ต่อเดือนและตำแหน่งหน้าที่ใน ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นแตกต่างกัน (file:///C:/Users/user/Downloads/98982-Article%20Text-247661-1-10-20170913.pdf)

ภูสิทธิ์ ชันติกุล ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อค้นหาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3) เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดย เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ผลการศึกษาดังนี้ ประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานครมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนรายด้าน พบว่า ประชาชน มีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง 2 ระดับเท่านั้น ได้แก่ ระดับปานกลาง และต่ำ ซึ่งรายด้านที่อยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง และด้านการ สนทนาเรื่องการเมือง ส่วนรายด้านที่อยู่ระดับต่ำ ได้แก่ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ด้านการติดต่อกับนักการเมือง และด้านการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมืองต่างๆ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และสถานภาพ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม บทบาทหน้าที่ในครอบครัว และบทบาทหน้าที่ในชุมชน ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ปัจจัยทางจิตวิทยาทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง และการกล่อมเกล่าทางการเมือง ส่วนปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีจำนวน 4 ตัว เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ค่านิยมพื้นฐานทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และสภาพแวดล้อมทางการเมือง ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นลักษณะลำดับขั้นฐานเจดีย์ ซึ่งเปรียบเทียบได้ว่าการเป็น ฐานเจดีย์นั้นทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ก่อนส่วนอื่นๆ มากที่สุดและเข้าถึงง่ายที่สุด โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่ากิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดและเข้าถึงง่ายที่สุด นั้นจะเป็นฐานของการสร้างประชาธิปไตย ซึ่งกิจกรรมที่ประชาชนเข้าถึงมากที่สุด ได้แก่ รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไปเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น หรือ ส.ส. หรือ ส.ว. นั่นเอง ทั้งนี้ผลการวิจัยยัง พบประเด็นที่น่าสนใจคือประชาชนพร้อมที่จะเลือกไม่ เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองใดๆ เลย หาก กิจกรรมทางการเมืองนั้น ไม่ได้มีการบังคับโดยกฎหมาย (<http://ssruir.ssru.ac.th/bitstream/ssruir/322/1/047-53.pdf>)

8. ข้อมูลพื้นฐานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) จังหวัดลำปาง

8.1 ที่มาและแนวคิดของกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล

คณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีมติครั้งที่ 112/2557 เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2557 เรื่อง การขับเคลื่อนกิจกรรมการสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตย และการขับเคลื่อนศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ให้เป็นกลไกระดับพื้นที่ในการสร้างพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ทัวทั้งประเทศ โดยมุ่งหวังว่าหากประชาชนตระหนักและตื่นรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยแล้ว ก็จะมีจิตสำนึกรับผิดชอบเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและการเลือกตั้ง โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมการเมืองระบบอุปถัมภ์ที่ใช้เงินและผลประโยชน์บิดเบือนเจตนารมณ์การเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรม นำไปสู่การทุจริตซื้อสิทธิขายเสียงและการหาเสียงด้วยนโยบายขายฝันของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่มุ่งชัยชนะในการเลือกตั้งอย่างปราศจากความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติและประชาชน

กกด. ได้กำหนดยุทธศาสตร์ให้การเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นการเลือกตั้งคุณภาพที่ไม่มีการทุจริตซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง ประชาชนไปใช้สิทธิอย่างมีคุณภาพ รู้เท่าทันการเมือง สามารถเลือกผู้แทน ได้ดีมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ การเลือกตั้งคุณภาพโดยพลเมืองคุณภาพจะเกิดขึ้นได้ มิใช่เพียงแค่มีประชาชนไปใช้สิทธิจำนวนมากอันเป็นเป้าหมายด้านปริมาณเท่านั้น แต่จะต้องบรรลุเป้าหมายเชิงคุณภาพควบคู่กันไป โดยมีกิจกรรมสนับสนุน คือ

1) ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและการเลือกตั้ง มีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งไปใช้สิทธิอย่างมีคุณภาพและรู้เท่าทันการเมือง ด้วยกิจกรรมสร้างความรู้และขยายเครือข่ายพลเมืองกับคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ตามหลักสูตรพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย

2) ไม่มีการทุจริตซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง เนื่องจากมีประชาชนคอยสอดส่องดูแล เฝ้าระวังสังเกตการณ์ ทำให้การซื้อเสียงเกิดขึ้นได้ยาก แต่หากยังมีการฝ่าฝืนประชาชนก็จะเป็นผู้แจ้งเบาะแส แจ้งเหตุหรือร้องเรียนจนนำไปสู่การดำเนินการกับผู้ทุจริต ด้วยกิจกรรมรณรงค์หมู่บ้านไม่ขายเสียง และกิจกรรมองค์กรเอกชนตรวจสอบการเลือกตั้ง

3) การจัดการเลือกตั้งมีคุณภาพ โดยเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการประจำหน่วยเลือกตั้ง (จพง.ปน.) สามารถอำนวยความสะดวก สร้างความพึงพอใจแก่ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งและไม่มีข้อผิดพลาดในการปฏิบัติหน้าที่จนนำมาสู่การร้องเรียนร้องคัดค้านในการเลือกตั้ง ด้วยกิจกรรมกรรมการประจำหน่วย (กปน.) มีอาชีพ โดยการสร้างผู้จัดการประจำหน่วยเลือกตั้ง (ผจ.ปน.) มี

อาชีพที่รอบรู้สามารถแก้ปัญหาที่หน่วยเลือกตั้งได้ทุกเรื่อง หน่วยเลือกตั้งละ 1 คน และมอบภารกิจให้ ผจ.ป.น.นำความรู้ไปขยายผลกับผู้ที่มิศกยภาพเป็น กปน.เพื่อเตรียมคัดสรร และพัฒนาผู้ที่จะเป็น กปน.ไว้ล่วงหน้าก่อนมีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้ง และเมื่อแต่งตั้ง กปน.แล้วจึงอบรมเน้นย้ำเพิ่มเติมอีก เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การจะดำเนินการให้บรรลุผล จำเป็นต้องมีกลไกขับเคลื่อนที่เข้มแข็ง และมีครอบคลุมทุกพื้นที่หมู่บ้านตำบล ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ซึ่งในขณะนี้ครบทุกตำบลในจังหวัดลำปางจำนวน 100 แห่ง โดยมีกรรมการศูนย์ฯ อย่างน้อยแห่งละ 10 คน รวม 1,450 คน หากแต่ยังมีไม่มากพอในการดำเนินกิจกรรมขยายเครือข่าย ทำให้กิจกรรมของ ศส.ปชต.ไม่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทุกพื้นที่

8.2 แนวคิดเกี่ยวกับกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล

เพื่อให้ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) มีความพร้อมสามารถรองรับภารกิจดังกล่าวได้ จำเป็นต้องพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

1) ต้องให้มีกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (กค.ศส.ปชต.) ครบทุกหมู่บ้าน (และครบทุกชุมชนในเขตเมือง) เพื่อให้สามารถเชื่อมประสานกับกลไกในท้องที่ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน (กม.) กรรมการชุมชน (กช.) อสม. อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) กลุ่มสตรี และผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมทั้งผู้ที่เคยเป็นกรรมการประจำหน่วย (กปน.) ในแต่ละหน่วยเลือกตั้ง รวมทั้งกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (กค.ศส.ปชต.) ซึ่งเป็นตัวแทนมาจากทุกหมู่บ้านควรได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการประจำหน่วย (กปน.) ทุกหน่วยเลือกตั้งๆ ละอย่างน้อย 1 คน เพื่อสร้างหลักประกันความเป็น กปน. มีอาชีพที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมีประสิทธิภาพ

2) กรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (กค.ศส.ปชต.) ต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดกับเพื่อนบ้านกลุ่มต่างๆ และปลูกฝังเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย โดยใช้ภาพพริกและสื่ออื่นๆ เป็นเครื่องมือช่วยในการถ่ายทอด เช่น เอกสารคู่มือ, แผ่นพับ ฯลฯ

3) กรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งเพื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็น กปน.ในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีภูมิลำเนา/ทะเบียนบ้านได้

4) กรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (กค.ศส.ปชต.) ต้องสามารถประสาน แนวร่วมหรือขยายความร่วมมือกับเครือข่ายพลเมืองต่างๆ ทั้งที่ สนง.กกต.จว.จัดตั้ง/ที่หน่วยงานอื่นๆ จัดตั้ง / หรือที่ ศส.ปชต.จัดตั้งไว้ ทั้งภายในและภายนอกตำบล เช่น ดีเจประชาธิปไตย ชุมชน / อาสาสมัครแกนนำประชาธิปไตย (อสปด.) / นักศึกษา กศน. / นักศึกษาวิชาทหาร (รต.) / ลูกเสือ

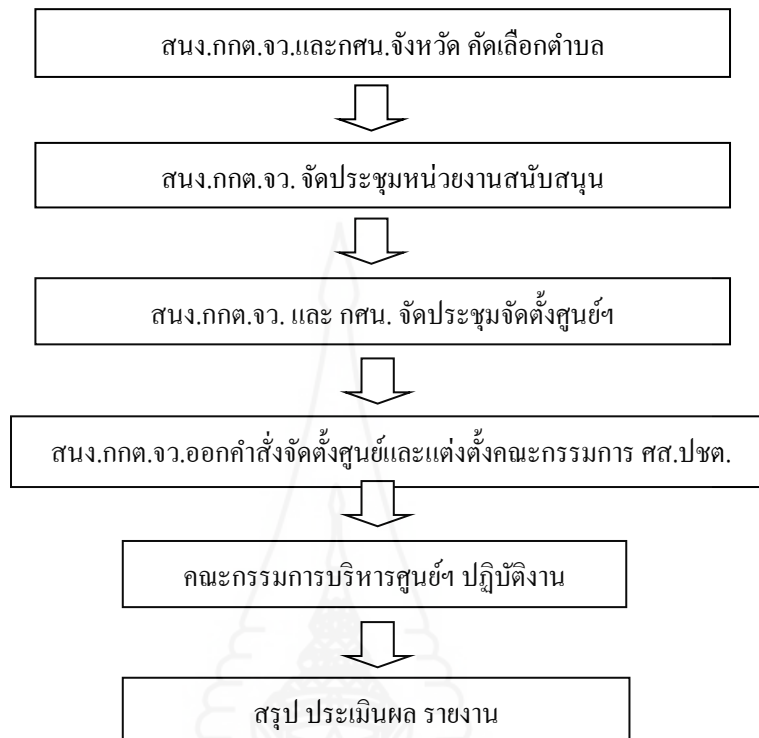
อาสา กกต. (ลส.กกต.) / โรงเรียน (กิจกรรม 6 สัปดาห์ประชาธิปไตย) / วัด (พระธรรมวิทยากร/พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา) เครือข่ายนักศึกษา ฯลฯ ที่สำคัญคือ การแสวงหา และขึ้นทะเบียนผู้เป็นพลเมืองอาสาประชาธิปไตย (พอป.) จากผู้ที่ผ่านหลักสูตรพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยที่ ศส.ปชต. ถ่ายทอดความรู้ไว้ รวมทั้งผู้เคยเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือ ศส.ปชต. ในการณรงค์การออกเสียงประชามติ

ดังนั้น การสรรหากรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (กก.ศส.ปชต.) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสรรหาจากผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีความรู้ ความสามารถ มีความเสียสละต่อส่วนร่วม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ โดยกำหนดเป้าหมายในระยะแรกให้มีกรรมการศูนย์ฯ ครอบคลุมหมู่บ้าน ระยะต่อมาให้มีกรรมการศูนย์ฯ ครอบคลุมชุมชน และเป้าหมายสุดท้ายให้มีกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (กก.ศส.ปชต.) ครอบคลุมหน่วยเลือกตั้งเพื่อรองรับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้น

8.3 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยในระดับตำบล

- 1) เพื่อจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยในระดับตำบลเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติงานและประสานงานเครือข่ายในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับตำบล
- 2) เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และปลูกจิตสำนึกให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนอันเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยในระยะยาวอย่างมั่นคงและยั่งยืน
- 3) เพื่อให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ตระหนักถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและประเทศชาติ ตลอดจนกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ
- 4) เพื่อเป็นเครือข่ายในการรณรงค์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความรับผิดชอบของตนต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและประเทศชาติ ตลอดจนกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ

แผนภูมิขั้นตอนการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (แขวง)

ภาพที่ 2.5 ขั้นตอนการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (แขวง)

ที่มา: สำนักบรรณคดีและเผยแพร่ ด้านกิจการการมีส่วนร่วม, 2559.

8.4 โครงสร้างคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล

กรรมการ ศส.ปชต. จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน ประกอบด้วย

- ประธาน 1 คน
- รองประธาน 1 คน
- กรรมการ 6 คน หรือมากกว่า ตามจำนวนหมู่บ้าน/ชุมชน ในตำบลนั้น
- กรรมการและเลขานุการ 1 คน (ครู กสน.ตำบล)
- กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ 1 คน

กรณี คณะกรรมการสรรหาพิจารณาแล้วเห็นควรให้ ศส.ปชต. แห่งใดมีกรรมการ ศส.ปชต. มากกว่า 10 คน อาจพิจารณาตำแหน่งอื่นตามความเหมาะสม

8.5 คุณลักษณะที่เหมาะสมของคณะกรรมการ ศส.ปชต.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ร่วมกับ สนง. กสน.จังหวัด กสน.อำเภอ และ กสน.ตำบล ดำเนินการสรรหาผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นคณะกรรมการ ศส.ปชต. คือ

มีความรู้ ความสามารถ มีความเสียสละต่อส่วนรวม มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการพูดคุยถ่ายทอดความรู้ และเป็นแกนนำในชุมชนกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้แทนสภาองค์กรชุมชน (สภาพัฒนาการเมือง) แกนนำอาสาต้นแบบประชาธิปไตย (กรมการปกครอง) กรรมการหมู่บ้าน (กม.) อาสาพัฒนาประชาธิปไตย (อส.ปช.) ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรี ตำบล/หมู่บ้าน อสม. กปน. อาสาสมัคร กศน. ตำบล ครู กศน. ตำบล พลเมืองอาสาพัฒนาประชาธิปไตย ที่ สนง.กกด.จว. ได้อบรมไว้แล้ว

องค์ประกอบของคณะกรรมการ ศส.ปชต. ควรประกอบด้วยผู้แทนจากส่วนต่างๆ เพื่อให้การขับเคลื่อนกิจกรรม ศส.ปชต. เกิดประสิทธิภาพ และเกิดการมีส่วนร่วมของผู้แทนกลุ่มในชุมชน

8.6 การสรรหาคณะกรรมการ ศส.ปชต.

การสรรหาคณะกรรมการ ศส.ปชต. อาจใช้วิธีทำประชาคม การประชุมสรรหา หรือวิธีอื่นๆ ตามความเหมาะสม โดยเน้นให้ได้ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลที่ตั้งศูนย์ฯ เป็นหลัก เพื่อให้คณะกรรมการ ศส.ปชต. ที่เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยไปเผยแพร่ในกิจกรรมของชุมชนที่มีอยู่ เช่น การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มสตรี การประชุม อสม. การประชุมกองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ โดยสอดแทรกเนื้อหาการสร้างพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยในการประชุมดังกล่าว ตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการจัดกิจกรรมให้ความรู้สอดแทรกไปในกิจกรรมของชุมชนดังกล่าว จะทำให้การเผยแพร่การสร้างพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยกระจายไปในทุกกิจกรรม และทุกชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล

8.7 หน่วยงานสนับสนุน

การปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ศส.ปชต. นอกจากจะได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และสำนักงานการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลแล้ว จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กร และหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ทั้งนี้ทางสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประสานกับกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย อาทิ กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และกรมการพัฒนาชุมชน ฯลฯ เพื่อประสานขอความร่วมมือไปยังหน่วยราชการทุกระดับด้วยแล้ว จึงควรประสานบุคคลหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้มาเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ศส.ปชต. อย่างเช่น

- 1) ระดับจังหวัด
 - ผู้ว่าราชการจังหวัด
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
 - สำนักงานเกษตรจังหวัด
 - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
 - สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัด
 - 2) ระดับอำเภอ
 - นายอำเภอ
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ
 - สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอ
 - สำนักงานเกษตรอำเภอ
 - สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ
 - 3) ระดับตำบล
 - องค์การบริหารส่วนตำบล
 - เทศบาลตำบล
 - พัฒนาการตำบล
 - เกษตรตำบล
 - สาธารณสุขตำบล
 - กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
- ฯลฯ

9. ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดลำปาง

9.1 สภาพพื้นที่/ลักษณะภูมิประเทศ

ที่ตั้ง อาณาเขต และพื้นที่จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธินประมาณ 602 กิโลเมตร ตามทางรถไฟประมาณ 625 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,533.961 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,833,726 ไร่ มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 5 ของภาคเหนือ รองจากเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์

มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จ.เชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จ.ตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จ.แพร่
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ติดต่อกับ	จ.พะเยา
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	ติดต่อกับ	จ.สุโขทัย
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ติดต่อกับ	จ.เชียงใหม่ และ จ.ลำพูน

จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 13 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองลำปาง อำเภอแม่เมาะ
อำเภอเกาะคา อำเภอเสริมงาม อำเภองาว อำเภอแจ้ห่ม อำเภอวังเหนือ อำเภอเถิน อำเภอแม่พริก
อำเภอสบปราบ อำเภอแม่ทะ อำเภอห้างฉัตร และอำเภอเมืองปาน

ภาพที่ 2.6 แผนที่จังหวัดลำปาง

9.2 ประชากรและแรงงาน

จากข้อมูลประชากรจากการทะเบียนในจังหวัดลำปาง พ.ศ. 2561 พบว่าจังหวัดลำปาง มีประชากรทั้งสิ้น 742,883 คน ชาย 363,076 คน ร้อยละ 48.87 หญิง 379,807 คน ร้อยละ 51.13 ในด้านแรงงานมีประชากรภาคแรงงาน เมื่อสิ้นไตรมาสที่ 3 ของปี พ.ศ. 2561 รวมทั้งสิ้นจำนวน 406,033 คน จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แรงงานในภาคเกษตร และแรงงานนอกภาคเกษตร ซึ่งแบ่งเป็น แรงงานในภาคเกษตร 182,487 คน ร้อยละ 44.94 และแรงงานนอกภาคเกษตร 223,546 คน ร้อยละ 55.06

จังหวัดลำปาง เป็นแหล่งอารยธรรมล้านนาไทยที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าจังหวัดใดๆ ชาวลำปางมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย คงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง วัดวาอารามและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น รถม้าพาหนะคู่เมือง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่คงความบริสุทธิ์สวยงาม มีอุทยานแห่งชาติที่มีการจัดการที่ดี และควบคู่กันไปกับเมืองที่เคยเป็นแหล่งทำไม้ในอดีต ช้างที่เคยทำหน้าที่ลากซุงจึงเป็นสัตว์อีกอย่างหนึ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของเมือง เครื่องปั้นดินเผาที่ทำจากดินขาวขึ้นชื่อ สิ่งเหล่านี้ทำให้นครลำปางกลายเป็นจุดหมายที่นักเดินทางมักแวะมาเยี่ยมชม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แบบการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร 6 กลุ่ม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 24 คน ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง และผู้นำศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในพื้นที่ จำนวน 5 ราย ได้แก่

- 1) ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง
- 2) ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- 3) ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลบ้านกิ้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- 4) ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
- 5) ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลหลวงเหนือ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

2.2 กลุ่มสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.) จำนวน 5 คน ได้แก่

- 1) ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดลำปาง
- 2) ครู กศน.ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- 3) ครู กศน. ตำบลคอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

4) ครู กศน. ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

5) ครู กศน. ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

2.3 กลุ่มผู้นำท้องถิ่น จำนวน 3 คน ได้แก่

1) ประธานชุมชนบ้านดงสันเงิน ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

2) ผู้นำชุมชนบ้านป่าขาม 1 ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

3) ประธานชุมชนบ้านหัวฝาย ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

2.4 กลุ่มผู้นำท้องที่ จำนวน 3 คน ได้แก่

1) ปลัดเทศบาลตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

2) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

3) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

2.5 กลุ่มประชาชนในพื้นที่ จำนวน 5 คน ได้แก่

1) นางมัทนา กันทา ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

2) นายเฉลิม วิป็นโส ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

3) พันตรีสุริยัณห์ หนองปิงคำ ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

4) นางพรรณเพ็ญ จำลองปิ่น ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

5) นายวิทยา มูลนัน ไชย ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

2.6 กลุ่มผู้นำส่วนภูมิภาค จำนวน 3 คน ได้แก่

1) นายวาทิต ปัญญาคม นายอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

2) ว่าที่ร้อยตรี สมชาย สิริชูทรัพย์ นายอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

3) นายธนารัฐ สายเทพ นายอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบเก็บเอกสาร คือ กระบวนการในการจำแนก จัดเก็บเอกสารให้เป็นระเบียบ เพื่อให้ความสำคัญของการเก็บเอกสาร โดยถือว่าเอกสารเป็นเสมือนข้อมูลต่างๆ ขององค์กร และเอกสารใช้เป็นหลักฐานสำคัญที่เป็นระเบียบ เอกสารไม่ชำรุดเสียหาย สะดวกต่อการค้นหาเมื่อต้องการใช้ และมีวิธีการเก็บเอกสารที่เหมาะสมกับภารกิจ

3.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นรายการคำถามที่กำหนดเรื่องราวไว้ เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ทักษะ ความคิดเห็น และแนวคิดของผู้ตอบ

3.2.1 ลักษณะของแบบสัมภาษณ์ โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1) **แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างแน่นอน (Structured Interviews)** เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้แน่นอน เป็นระบบ มีขั้นตอนในการเตรียมคำถามที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนจะตอบคำถามชุดเดียวกับผู้สัมภาษณ์จะจดบันทึกคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์นั้น ข้อดีของการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง คือผู้วิจัยสามารถจัดหมวดหมู่ สรุปได้ง่ายและเหมาะสมสำหรับผู้สัมภาษณ์ที่มีความชำนาญในการสัมภาษณ์น้อย

2) **แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews)** เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดคำถามไว้แน่นอน แต่กำหนดแนวคำถามหรือหัวข้อการสัมภาษณ์เท่านั้น ผู้สัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนคำถามได้ตามสถานการณ์ มีความยืดหยุ่นในการถาม แต่ต้องได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้นๆ การสัมภาษณ์แบบนี้คล้ายกับการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ผู้สัมภาษณ์ต้องเป็นผู้มีไหวพริบดีสามารถคิดเรื่องที่กำลังสนทนาเข้าประเด็นได้ ถ้าการสนทนากำลังออกนอกประเด็น ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความชำนาญและความสามารถในการสัมภาษณ์และจดบันทึกสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

3.2.2 ส่วนประกอบของแบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์โดยทั่วไปจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

- 1) **ส่วนแรก** เป็นส่วนที่ใช้บันทึกข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อโครงการวิจัย วัน เดือน ปี ที่ทำการสัมภาษณ์ สถานที่ทำการสัมภาษณ์ ชื่อผู้สัมภาษณ์ ฯลฯ
- 2) **ส่วนที่สอง** เป็นส่วนที่เป็นข้อมูลของผู้ถูกสัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ฯลฯ
- 3) **ส่วนที่สาม** เป็นส่วนที่เป็นคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2.3 ขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ในการสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

- 1) **ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะทำให้ผู้วิจัยทราบแนวทางของแบบสัมภาษณ์ ที่มีผู้ทำวิจัยทำไว้แล้วและนำมาปรับใช้กับงานวิจัยของผู้วิจัย

2) กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน เมื่อศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ควรกำหนด วัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ให้ชัดเจนว่ามีวัตถุประสงค์ เพื่ออะไร ใครเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์บ้าง

3) กำหนดประเด็นที่ต้องการทราบ เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างแบบสัมภาษณ์แล้ว ต้องกำหนดประเด็นที่ต้องการทราบให้ชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ว่าต้องการทราบข้อมูลในเรื่องอะไรบ้าง โดยเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลังของเนื้อหาที่จะสัมภาษณ์

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา เมื่อร่างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงของเนื้อหา

5) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ เมื่อนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้แล้ว ผู้วิจัยจะพบข้อบกพร่องของคำถามต่างๆ ในแบบสัมภาษณ์และปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปเก็บข้อมูล

3.2.4 ข้อดีของแบบสัมภาษณ์

- 1) เหมาะสำหรับผู้ที่ตอบที่อ่านหนังสือไม่ออก
- 2) ทราบปฏิกิริยาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทันที
- 3) ผู้สัมภาษณ์อธิบายคำถามได้อย่างชัดเจน
- 4) ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามมากกว่าวิธีการส่งแบบสอบถามไปให้ตอบ

3.2.5 ข้อเสียของแบบสัมภาษณ์

- 1) ต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปสัมภาษณ์มาก
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลทำได้ยากกว่าการใช้แบบสอบถาม
- 4) ข้อมูลที่ได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้สัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเอกสาร

สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) นั้น โดยเบื้องต้นทางผู้ศึกษาได้ดำเนินการกระบวนการศึกษา ตาม

ระเบียบ วิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์ (interview) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล หลักฐาน โดยใช้ในการสนทนา หรือ การเจรจาอย่างมีจุดมุ่งหมายระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ นักวิจัย (ฐานะผู้สัมภาษณ์) และผู้ให้ข้อมูล (ฐานะผู้ถูกสัมภาษณ์) ภายใต้บรรยากาศของการมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 วิธีการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ตอนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย ตอนที่ 3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย

ตอนที่ 1 วิธีการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย (ศส.ปชต.)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง และผู้นำศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในพื้นที่ กลุ่มสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำท้องที่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มผู้นำส่วนภูมิภาค ได้แก่ นายอำเภอเมืองลำปาง นายอำเภอเมืองปาน นายอำเภอเกาะคา จากการศึกษาเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ พบว่าวิธีการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) มีวิธีดำเนินการเพื่อส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง 3 วิธีการ ประกอบด้วย

- 1) การสร้างความเป็นพลเมือง
- 2) การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
- 3) การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

1.1 การสร้างความเป็นพลเมือง

การเมืองภาคพลเมือง เป็นการเมืองที่ประชาชนต้องมีจิตสำนึกที่รู้หน้าที่ของการเป็นสมาชิกของสังคม รับผิดชอบต่อสังคมที่ตนอยู่ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานของภาคตัวแทน รวมทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการผลประโยชน์ของส่วนรวมของชุมชน แก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านเมืองของตน ถือเป็นประโยชน์ส่วนตนขึ้นกับประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ส่วนตนต้องสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสำนึกเช่นนี้ไม่เคยเกิดขึ้นได้เอง ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องและเข้มข้น ต้องพยายามค้นคว้าหาวิธีการ

กระบวนการที่จะต้องขัดเกลาหล่อหลอมให้พ้นจากกระแสบริโภคนิยมของระบบทุนนิยม จึงจะสร้างจิตสำนึกการเป็นพลเมืองให้กับทุกกลุ่มคน ทุกอาชีพให้เอื้อเพื่อ ไม่เอาเปรียบกัน ถนอมรักกัน ร่วมกันสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ของคนในสังคม ทั้งกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนและประชาชนผู้เลือกตัวแทนของตน

จังหวัดลำปางตั้งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มรอบล้อมด้วยหุบเขาจากทุกด้าน ทำให้มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ มีแม่น้ำสำคัญ คือแม่น้ำวังที่มีต้นน้ำอยู่ที่ตอนเหนือ บริเวณอำเภอวังเหนือที่ไหลลงจากเหนือสู่ใต้ ประกอบด้วย 13 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองลำปาง อำเภอห้างฉัตร อำเภอเกาะคา อำเภอเสริมงาม อำเภอสบปราบ อำเภอเถิน อำเภอแม่พริก อำเภอแม่ทะ อำเภอแม่เมาะ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน อำเภอวังเหนือ และอำเภอองาว ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คนลำปางเป็นคนภาคเหนือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ มีภาษาถิ่น บริบททางสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท ซึ่งคนเหนือถูกกล่อมเกลามาให้เคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอายุ หรืออาวุโสกว่า รวมถึงคนเหนือหรือคนลำปางจะมีวัฒนธรรมช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อยู่ร่วมกันแบบเป็นพี่เป็นน้อง โดยจะเห็นได้จาก เมื่อบ้านใดมีงาน ไม่ว่าจะป็นงานบุญ งานประเพณีหมู่บ้าน ประเพณีรดน้ำดำหัว หรือแม้กระทั่งงานศพ คนในหมู่บ้านจะออกมาช่วยงานกันอย่างเต็มที่ แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ของคนในชนบทที่ยังมีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันอย่างเหนียวแน่น มีความรักความสามัคคีกัน ผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยใช้วิธีการพูดคุยหรือสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายจิตติพล ทศรัฐ ดังนี้

“...ในความหมายของคำว่าพลเมือง จะต่างจากคำว่าประชาชน ซึ่งหมายถึงคนธรรมดาทั่วไป แต่พลเมืองเป็นคำเรียกคนที่มีความพิเศษเฉพาะในเชิงบวกและต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดโดยกระบวนการกล่อมเกลாத่างสังคม (socialization) โดยให้ทั้งการอบรมสั่งสอนผ่านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และสามารถกล่อมเกลามาให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์...” (นายจิตติพล ทศรัฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 13 ก.ค. 2563)

วิธีการสร้างความเป็นพลเมือง สรุประยะได้ ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง โดยรู้ว่าคุณเองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม เคารพและปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ของผู้อื่น และของชุมชน โดยมีให้ผู้ใดล่วงละเมิด อันเป็นการขัดต่อกฎหมาย

การสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนจังหวัดลำปาง โดยวิธีให้ความรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง เริ่มจากสถาบันครอบครัว ซึ่งพื้นฐานทางครอบครัวของคนลำปางหรือ

คนเหนือเป็นสังคมชนบท ที่พ่อ แม่และลูกมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น ลูกจะเชื่อฟังพ่อแม่ และมีความกตัญญูเป็นที่ตั้งเนื่องจากการอบรมสั่งสอนมาแต่โบราณกาลว่าความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี ครอบครัวถือเป็นสถาบันแรกที่ใกล้ชิดกับเด็กในการพัฒนาทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ เด็กจะเรียนรู้และซึมซับสิ่งเหล่านี้จากพ่อแม่ บุคคลในครอบครัว และสถาบัน ลำดับต่อมาคือสถาบันการศึกษา ซึ่งนอกจากจะสอนให้อ่านออกเขียนได้แล้ว ยังต้องสอนให้เด็กมีสำนึก ความเชื่อ ค่านิยม มีความอดทน มีวินัย และมีบุคลิกภาพที่ดีด้วย เป็นการขยายเครือข่ายในโรงเรียน ชุมชนในหมู่บ้าน สภาพแวดล้อมทางสังคมก็มีส่วนความสำคัญ ในปัจจุบันก็คือสื่อที่จะสะท้อนพฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็นอย่างไร โดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในสังคม ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบต่างๆ

กรรมการ ศส.ปชต. ได้มีการขับเคลื่อน โดยการสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในพื้นที่ ใช้วิธีการพูดคุยสอดแทรกในกิจกรรมของชุมชน ให้เข้าใจว่า เราสามารถทำอะไรได้บ้าง และจะได้รับผลอย่างไรจากสิ่งที่ทำ และหากเราไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เราก็จะต้องถูกฟ้องร้องหรือถูกรุนแรงอาจถึงขั้นติดคุก จากแต่ก่อนประชาชนไม่เคยทราบเลย เช่น การขอข้อมูลข่าวสารของส่วนราชการ การตรวจสอบงบประมาณ โครงการต่างๆ เป็นสิ่งที่ประชาชนสามารถกระทำได้ โดยกรรมการ ศส.ปชต. มีหน้าที่ในการชี้แจงหรืออธิบายให้ประชาชน เข้าใจทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ เด็กนักเรียนหรือเยาวชน รวมถึงการตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองหรือตัวแทนที่เลือกเข้าไปทำหน้าที่ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่พลเมืองอย่างหนึ่ง จะเห็นว่าทุกสถาบันล้วนแต่มีความสำคัญและมีส่วนช่วยในการที่จะสร้างพลเมืองให้เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดลำปาง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

ดร.สกล ไหมสาสน์ ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลหลวงเหนือ กล่าวว่า “...การสร้างพลเมืองโดยให้ประชาชนรับรู้อำนาจของตนเอง และเข้าใจว่าบุคคลที่เสนอตัวมาทำงานให้กับประชาชนเป็นตัวแทนของประชาชนต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง สร้างพลเมืองโดยให้ประชาชนรู้สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ในส่วนของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ซึ่งขับเคลื่อนโดยกรรมการ ศส.ปชต. นำความรู้ไปพูดคุยในหมู่บ้านร่วมมือกับ กสน. ให้ความรู้ประชาชนในหลักสูตรพัฒนาสังคมและชุมชน การให้ความรู้ทั้งในช่วงที่มีการเลือกตั้ง และช่วงที่ไม่มีการเลือกตั้ง ซึ่งให้เห็นว่าการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จะต้องถูกจำกัดสิทธิทางการเมืองอะไรบ้าง ให้ความรู้ในระดับหมู่บ้าน โดยให้ทีมงาน ร่วมกันสร้างนวัตกรรมประชาธิปไตย โดยใช้ชื่อว่าประชาธิปไตยบ้านใหม่สุจริต และให้กรรมการหมู่บ้านและผู้นำชุมชน ทำกิจกรรมอย่างโปร่งใส ซึ่งผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้านก็ล้วนแต่เป็นกรรมการ ศส.ปชต. หรือเครือข่าย

ศส.ปชต. แทบทุกคน...” (ดร.สกต ไหมสาสน์ ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล หลวงเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 5 ก.ค. 2563)

นายฐิติพล ทศรัฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำ จังหวัดลำปาง กล่าวว่า “...การสร้างความเป็นพลเมืองที่สำคัญ คือ การเคารพสิทธิเสรีภาพและ กฎหมาย มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เพราะการเมืองเกี่ยวข้องกับการดำเนิน ชีวิตประจำวัน การสร้างพลเมืองจะต้องดำเนินการทั้งในระดับครอบครัว ระบบการศึกษา รวมทั้ง องค์การภาครัฐและภาคประชาชน ...” (นายฐิติพล ทศรัฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการ การเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 13 ก.ค. 2563)

“...ประชาชนไม่เข้าใจอำนาจหน้าที่ของตนเอง ให้ไปเลือกตั้งก็ไป โดยไม่มีการ ตรวจสอบ ติดตามการปฏิบัติงานของผู้แทน คิดว่าการเมืองมันไกลตัว เลือกตั้งเสร็จแล้วก็จบแค่นั้น เราต้องไปเสริมสร้างให้ความรู้ประชาธิปไตยให้กับประชาชน วิธีการสร้างความเป็นพลเมืองควร เริ่มตั้งแต่ระดับเด็กเรื่อยมาจนโตเป็นผู้ใหญ่ ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียนและต้องเริ่มทำอย่างต่อเนื่อง การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ถือเป็นก้าวแรกที่เป็นศูนย์กลางการ สร้างพลเมือง...” (นายวาทิต ปัญญาคม นายอำเภอเมืองลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 1 ก.ค. 2563)

“...สร้างพลเมืองเริ่มตั้งแต่ระดับอนุบาล และบรรจุเข้าไปในหลักสูตรการสอน ปลุกฝังความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม ยึดหลักความดีเป็นหลัก ปลุกฝังตั้งแต่วัยเด็กเพื่อกล่อมเกลา ให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ตื่นรู้อยู่ตลอดเวลา การดำเนินชีวิตหากเกิดปัญหาต้องรู้จักหาวิธีแก้ไข ปัญหาด้วยตนเอง สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ ต้องรู้สิทธิและหน้าที่พลเมือง รักษาสิทธิของตนเอง และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น...” (นางกนกวรรณ แก้วคำอ้าย ประธาน ศส.ปชต.ห้างฉัตร วันที่ สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

2) การสร้างความตระหนักให้ประชาชนมีสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และส่วนรวม โดยยึดหลักประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ได้แก่ การตระหนักในหน้าที่ และพันธกิจ ของการเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) ทำหน้าที่ของตนเอง ในฐานะสมาชิกของสังคม 2) ร่วมกำหนดทิศทางของสังคม เพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข 3) ใช้หลักการประชาธิปไตยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและแก้ปัญหาสังคม 4) ยอมรับหลักการ เสียข้งมาก และการเคารพสิทธิเสียข้งน้อยการอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชนพื้นที่จังหวัด ลำปาง มีวิธีการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท จะมีสังคมเมืองอยู่เฉพาะในตัวอำเภอของแต่ละอำเภอ เกือบทุกพื้นที่ในจังหวัดลำปางมีวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากคนเหนือ ส่วนใหญ่จะสืบทอดวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษและปฏิบัติตามกันเรื่อยมา การรับรู้ข่าวสารข้อมูล ทางราชการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังคงอาศัยการสื่อสารผ่านทางผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้าน โดย

ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านจะเป็นแกนนำหลักในการชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้าน การทำประชาคม โครงการต่างๆ ที่จะดำเนินการในหมู่บ้าน ซึ่งผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านจะประกาศเสียงตามสายให้ประชาชนมาร่วมประชุมตามภารกิจ นำปัญหาหรือโครงการต่างๆ ที่จะดำเนินการในชุมชน ประชาชนก็จะมาร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น และสรุปเป็นมติที่ประชุมของหมู่บ้าน ประชาชนในชุมชนในฐานะสมาชิกของชุมชนหรือสมาชิกหมู่บ้านจะมาร่วมประชุม หรือมีการประชาคมโครงการต่างๆ อยู่เป็นประจำ ปัจจุบันชาวบ้านมีการตื่นตัว และเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้านมากขึ้น เนื่องจากหากไม่เข้าร่วมประชุมจะไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารของทางราชการเลย และขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ จะเห็นได้จากประชาชนในจังหวัดลำปางเริ่มมีการตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการคัดค้านเรื่องที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน เช่น โครงการสร้างเตาเผาขยะในพื้นที่ชุมชนบ้านป่าเหียง ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง ที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการสร้างเตาเผาขยะในพื้นที่ และประชาชนมีการต่อต้านโครงการ ไม่เอาโครงการนี้ จนท้ายที่สุดแล้วโครงการนี้ก็ต้องถูกระงับไป ซึ่งถือเป็นวิถีประชาธิปไตยที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยจะใช้วิธียกมือและถือมติเสียงข้างมากเป็นมติของหมู่บ้านหรือชุมชน แต่ก็ไม่มีสิ่งที่จะฟังเสียงส่วนน้อยที่เห็นต่าง เพื่อนำมาเป็นข้อแก้ไขปรับปรุงในโอกาสต่อไป ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งก็เป็นกรรมการ ศส.ปชต.ด้วยอยู่แล้วโดยตำแหน่ง ทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ทำได้โดยง่ายและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

ดร.สกล ไหมสาสน์ กล่าวว่า “...ประชาชนในพื้นที่ตำบลหลวงเหนือ นั้น เป็นชุมชนกึ่งเกษตรกรรม ประกอบอาชีพค้าขาย ข้าราชการ ชุมชนเป็นลักษณะกึ่งเมือง ฉะนั้นการสร้างพลเมือง ต้องรู้จักประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของบุคคลนั้นๆ ก่อน แล้วเอาฐานเดิมความรู้เดิมมาต่อยอด เน้นให้ประชาชนในพื้นที่รู้จักบทบาทหน้าที่ของการเป็นพลเมือง โดยสอดแทรกความรู้ต่างๆ ในกิจกรรมของชุมชน หมู่บ้าน ตามงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน โดยผ่านผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชน” (ดร.สกล ไหมสาสน์ ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลหลวงเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 5 ก.ค. 2563)

“...ต้องใช้สื่อบุคคลซึ่งก็คือ กรรมการ ศส.ปชต. เป็นเครือข่ายในการสร้างพลเมืองเชิงรุกเข้าถึงพี่น้องประชาชนโดยตรง ให้ความรู้เป็นรายบุคคล เกิดการยอมรับในตัวบุคคลหรือกรรมการ ศส.ปชต. ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ที่มีความสนิทสนมและใกล้ชิดกับคนในชุมชนอยู่แล้ว ดังนั้นการพูดคุยสื่อสารจึงเข้าใจง่าย เกิดความเชื่อถือ ไว้วางใจ สร้างให้ประชาชนตื่นตัวและให้ความร่วมมือกับศูนย์ สิ่งหนึ่งที่ประชาชนไว้วางใจในตัวกรรมการ ศส.ปชต. เพราะการ

ดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย(ศส.ปชต.) มีความเป็นกลางทางการเมือง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด...” (นางสายไหม กรรเชียง ครู กศน.ตำบลดอนไฟ วันที่สัมภาษณ์ 24 มิ.ย.2563)

และสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของจำเอกสุเทพ มาลีบุตร กล่าวว่า “...การส่งเสริมความเป็นพลเมือง นั้นเป็นการให้ความรู้ทั้งช่วงที่มีการเลือกตั้งและไม่มีเลือกตั้ง ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยยอมรับความคิดเห็นของคนส่วนมากและเคารพเสียงส่วนน้อย...” (จำเอกสุเทพ มาลีบุตร ปลัดเทศบาลตำบลต้นธงชัย วันที่สัมภาษณ์ 25 มิ.ย. 2563)

3) การสร้างการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับการเคารพกฎหมายและกฎกติกาของสังคม

กฎหมาย กฎ ระเบียบ กฎกติกาของสังคม ย่อมส่งผลสะท้อน โดยตรงต่อพฤติกรรมของคนในสังคม การกำหนดกติกา กฎ ระเบียบ หรือกฎหมายใดๆ ย่อมเป็นไปเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สันติ นอกจากนี้กฎหมายยังมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมความเสมอภาค หรือการไม่ได้รับโอกาสที่เท่าเทียม ทั้งนี้การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพิจารณากฎหมาย ย่อมมีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติตามกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมาย คนในสังคมประชาธิปไตยจะเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายไม่ฝ่าฝืนกฎ กติกาของสังคม หากทำผิดก็ต้องยอมรับผลตามที่บัญญัติไว้ในกฎ กติกานั้นๆ จะอ้างว่าไม่รู้ ไม่ยอมรับไม่ได้ หากเห็นว่า กฎ กติกาที่ใช้บังคับนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม ประชาชนสามารถผลักดันให้มีการแก้ไข หรือเรียกร้องความเป็นธรรมตามวิถีทางที่ถูกต้องได้ เมื่อกฎหมายนั้นยังใช้บังคับอยู่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม กรรมการ ศส.ปชต.มีการดำเนินกิจกรรมผ่านการพุดจาสนทนากับประชาชน มีการยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบันประกอบการสนทนา เช่น การทำผิดกฎหมายกฎหมายจราจร ซึ่งทุกคนรู้ว่าไฟแดงต้องจอดไฟเขียวไปได้ และไฟส้มให้ชะลอเตรียมจอด รวมถึงการพุดคุยเกี่ยวกับข่าวประจำวัน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจว่าสิ่งไหนที่ทำแล้วผิดกฎหมายไม่ควรทำ การทำผิดกฎหมายมีบทลงโทษหรือค่าปรับ โดยเฉพาะการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ซึ่งมีบทลงโทษที่แรง เช่น ห้ามฉีกบัตรเลือกตั้ง หากฝ่าฝืนต้องถูกจำคุกโดยทันทีและเข้าสู่กระบวนการสืบสวนสอบสวนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

นายบุญทรง จิโนเป็ง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง กล่าวว่า “...ประชาชนต้องเริ่มมองสิทธิของตนเองว่าควรมีสิทธิหรือควรได้รับความช่วยเหลือหรือควรบอกใคร สุดท้ายการนำไปสู่ร่างมติของชุมชนหรือกฎหมายของชุมชนว่าต้องการอะไร ผลักดันไปสู่กฎหมายของชุมชน เช่น ปัญหาการเผาป่ามลภาวะ น้ำแล้ง หากแก้โดยราชการอาจไม่ครอบคลุม ควรมีการแก้ด้วยกฎหมายเมื่อทุกคน

เห็นชอบ ก็จะทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยตรง อาจถ่วงถ่วงตั้งแต่ระบบชาวบ้านจนถึงกลุ่มใหญ่ จนกลายเป็นกฎหมายและเข้าสู่กฎหมายระดับประเทศ...” (นายบุญทรง จิโนเป็ง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 1 ก.ค. 2563)

“...ประชาชนในพื้นที่เข้ามาเรียนรู้แลกเปลี่ยน มุ่งองค์ความรู้เพื่อแลกเปลี่ยนกัน สื่อสารกันเรื่องประชาธิปไตย ประชาธิปไตยอยู่ในชีวิตประจำวัน มีการสอบถามกันในการประชุม ศส.ปชต.เป็นศูนย์กลางที่มีการเรียนรู้ตลอดเวลา เริ่มต้นด้วยการประชุมทุกเดือน แต่ขึ้นอยู่กับผู้นำที่จะชักชวนประชาชนมาร่วมประชุมได้มากน้อยเท่าใด ผู้นำทั้งตำบลต้องร่วมประชุมกันก่อนที่จะดำเนินการเรื่องต่างๆ ก่อนที่จะบรรจุเข้าวาระประชุมในหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการประชุม เคารพมติที่ประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการแสดงออก ต้องใช้วิถียกมือถาม มีปัญหาอะไรก็นำเข้าที่ประชุมเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและหาข้อยุติ นำไปสู่การปฏิบัติ และตั้งเป็นกฎกติกาของหมู่บ้าน โดยอาศัยผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการที่สนับสนุน...” (นายวิทยา มุลนันไชย ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 4 ก.ค. 2563)

“...ให้ประชาชนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง การทำหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อส่วนรวม ให้ประชาชนเข้าใจกฎหมายรัฐธรรมนูญ เกิดความรู้ทั้งในชีวิตประจำวัน ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องต้องให้ความรู้เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและต่อส่วนรวม...” (นางกนกวรรณ แก้วคำอ้าย ประธาน ศส.ปชต.ห้างฉัตร วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

“...การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ แบบค่อยเป็นค่อยไปเป็นระยะๆ ไม่จู่โจม ให้ความรู้ทางอ้อม โดยฝึกให้เขาได้รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองง่ายๆ เช่น การเข้าคิวซื้อของ การอบรมโดยการให้ฝึกปฏิบัติจริง และให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง ชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย บอกวัตถุประสงค์ สร้างแรงจูงใจ กิจกรรมในชุมชนเป็นกระบวนการของประชาธิปไตย ทั้งหมด ศูนย์ฯได้รับการยอมรับเพราะกรรมการ ศส.ปชต. เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ และได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชน...” (นายมณฑิร นันทะศรี ครู กศน.ตำบลห้างฉัตร วันที่สัมภาษณ์ 8 ก.ค.2563)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างข้างต้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่เป็นในทิศทางเดียวกันคือ วิธีการสร้างความเป็นพลเมืองนั้นมีความสำคัญต่อระบอบประชาธิปไตย ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ที่ขับเคลื่อนโดยกรรมการ ศส.ปชต. ต้องทำงานแบบบูรณาการร่วมมือกันทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยให้ความสำคัญกับทุกสถาบันในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง ด้วยการสื่อสารหรือส่งเสริมความเป็นพลเมือง การถ่ายทอด

ความรู้ประชาธิปไตยต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปตามบริบทของพื้นที่ โดยเน้นหลักพื้นฐานของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

1.2 การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง คือการที่พลเมืองได้เข้าไปมีสิทธิมีส่วนร่วมแสดงออกทางการเมืองและการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม กรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย (ศส.ปชต.) ได้มีการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีการจัดทำแผนการดำเนินกิจกรรมในการลงพื้นที่ แบ่งงานกันรับผิดชอบ แต่ละหมู่บ้านของตนเอง บางศูนย์ กรรมการ ศส.ปชต. มีการทำงานเป็นทีม มีการลงพื้นที่พร้อมกันและมีการจัดสรรเวลาว่าหมู่บ้านนี้ลงพื้นที่วันไหน เวลากี่โมง พร้อมทั้งประสานผู้นำแต่ละหมู่บ้านในการลงพื้นที่ อาจดำเนินการเป็นรายบุคคลหรือทีมก็ได้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของกรรมการ ศส.ปชต. ในแต่ละตำบล ในบางครั้งก็มีการขอรับการสนับสนุนวิทยากรจาก สนง.กคต.จว.ลำปาง ร่วมเป็นวิทยากรดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ซึ่งแรงใจให้เห็นถึงผลกระทบของการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น การเข้าร่วมประชุมประจำเดือน การแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน และเมื่อมีการประกาศให้มีการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นก็แนะนำให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างรู้เท่าทันการเมือง โดยการให้ศึกษาประวัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง พิจารณาเลือกผู้แทนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีผลงานเป็นที่ยอมรับ มีจิตสำนึกสาธารณะ รวมถึงร่วมตรวจสอบติดตามการปฏิบัติงานของผู้แทนทุกระดับ โดยสรุปประเด็นได้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง ประชาชนสามารถทำได้ทั้งในลักษณะที่ดำเนินการด้วยตนเอง และที่ต้องดำเนินการร่วมกับผู้อื่น ดังที่เรียกว่าการเมืองภาคพลเมือง หรือการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องต่างๆ โดยรัฐธรรมนูญก็ได้มีบทบัญญัติรองรับและคุ้มครองไว้แล้ว

แต่เดิมวิถีชีวิตของคนลำปาง มีการร่วมกิจกรรมหรือร่วมงานของคนในพื้นที่ก็มีส่วนร่วมอยู่แล้วดังจะเห็นได้จากการร่วมงานในชุมชน เช่นงานประเพณี งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ คนในชุมชนมีการร่วมงานเป็นจำนวนมาก เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยจะเป็นการต่างตอบแทนกัน เช่นถ้าบ้านไหนมาช่วยงานทุกงาน พอบ้านตัวเองมีงานก็จะได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นที่รับรู้ของคนในชุมชนอยู่แล้ว ดังนั้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในเบื้องต้นเป็นการกระทำที่คืออยู่แล้ว ส่วนการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ประชาชนยังเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว การเมืองเป็นเรื่องน่าเบื่อ ไม่อยากยุ่งกับการเมือง กรรมการ ศส.ปชต. มีการสร้าง

ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง ลงพื้นที่ให้ความรู้ พุศุคยุกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัว ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเมืองว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอย่างไร และชี้ให้เห็นถึงผลของการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การใช้ชีวิตประจำวันทุกคนต้องใช้สินค้าอุปโภคบริโภคไม่ว่าจะเป็นสบู่ ยาสีฟัน น้ำปลา แก๊สหุงต้ม และอีกมากมาย ซึ่งสินค้าเหล่านี้ที่ถูกกำหนดราคาโดยรัฐบาล ซึ่งประชาชนต้องมีความรู้เกี่ยวกับรัฐบาลว่ามาจากไหน รัฐบาลก็มาจาก ส.ส. แล้ว ส.ส. มาจากไหน ส.ส.ก็มาจากการเลือกตั้ง ใครเป็นคนเลือกเขาเข้าไปทำหน้าที่ ประชาชนก็เป็นคนเลือกเขาเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของกรรมการ ศส.ปชต. ที่ต้องทำให้ประชาชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเลือกตั้งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไร หากเราเลือกคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปบริหารประเทศ ทำตามนโยบายที่ให้ไว้กับประชาชน ประชาชนก็จะมีชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ดีกินดี มีสวัสดิการที่ดี การคมนาคมขนส่ง เดินทางสะดวกสบาย แต่หากเราเลือกคนที่ไม่ดี ซื่อเสียง เมื่อเขาได้เป็นผู้แทนหรือ ส.ส. เขาย่อมต้องถอนทุนคืน ก่อให้เกิดปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน ซึ่งคนได้รับผลกระทบก็คือประชาชน เพราะผลประโยชน์ที่ควรได้รับก็ถูกตัดทอนโดยการทุจริตของนักการเมือง ส่งผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ต้องสะดุด ก่อให้เกิดความแตกแยกนำไปสู่การรัฐประหาร ทำให้ระบบเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการเมืองต้องชะงักงัน ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของทุกคน ฉะนั้นการเมืองจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัว เราต้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นายฐิติพล ทศรฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง กล่าวว่า “...การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญซึ่งสามารถทำได้หลายระดับ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม สิ่งแรกที่จะต้องดำเนินการคือต้องทำให้กรรมการ ศส.ปชต. มีความเข้มแข็งก่อน สามารถดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตัวเอง โดยมีส่วนราชการเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุน ทั้งนี้กรรมการ ศส.ปชต. ต้องมีจิตอาสา มีเวลาพอ มีความเป็นผู้นำ มีลักษณะความเป็นพลเมือง จากนั้นอาศัย ศส.ปชต. เป็นองค์กรหลักในพื้นที่ประสานการทำงานร่วมกับส่วนราชการ ภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นในพื้นที่สร้างการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง...” (นายฐิติพล ทศรฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 13 ก.ค. 2563)

“...การสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนให้เห็นถึงความสำคัญของตัวแทน การมีส่วนร่วมและการแสดงความคิดเห็น ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นถือเป็นเรื่องสำคัญ สร้างความเข้าใจ คุยกันแบบพี่แบบน้อง ไม่ยึดตำแหน่ง อำนาจ ทุกคนมีสิทธิเท่ากัน หลังจากนั้นก็ร่วมกันหา

แนวทางข้อสรุป...” (นายเฉลิม วิป็นโธ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

ดร.สกล ไหมสาสน์ และนางมัทนา กันทา ให้สัมภาษณ์ที่สอดคล้องกันว่า “...การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ในช่วงที่ไม่มี การเลือกตั้งให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากการปฏิบัติงานของผู้บริหาร การเข้าถึงข้อมูลของทางราชการ ผู้ใหญ่บ้านต้องนำเรื่องราวต่างๆ ให้ประชาชนได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ส่วนช่วงที่มีการเลือกตั้งก็ให้มีการอบรมโดยวิทยากรจาก สนง.กคต.จว.ลำปาง และกรรมการ ศส.ปชต. นำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับประชาชนและคนในพื้นที่ โดยใช้แนวคิดประชาธิปไตยสุจริต เข้าใจผลเสียของการซื้อสิทธิขายเสียง กรรมการต้องให้ความรู้ประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง การรณรงค์ดำเนินการตลอดไม่ใช่เฉพาะช่วงเลือกตั้ง สร้างการรับรู้ในชุมชนตลอดเวลา...” (ดร.สกล ไหมสาสน์ ประธาน ศส.ปชต.หลวงเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 5 ก.ค. 2563 และนางมัทนา กันทา ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 28 มิ.ย. 2563)

ว่าที่ร้อยตรีสมชาย สิริชูทรัพย์ นายอำเภอเมืองปาน กล่าวว่า “...วิถีของชาวบ้าน มีการส่งเสริมประชาธิปไตยมีอยู่ตลอดอยู่แล้ว ตั้งแต่การเลือกตั้ง ส.ส. ผู้นำท้องถิ่น การประชุม การแสดงความคิดเห็น การเสนอโครงการต่างๆ ในชุมชน ก็ต้องมีการทำประชาคม ต้องใช้มติของที่ประชุม รับฟังการเสนอความคิดเห็นของประชาชนในหมู่บ้าน เป็นวิถีชีวิตประชาธิปไตย ยอมรับมติเสียงส่วนใหญ่และรับฟังเสียงส่วนน้อย ซึ่งมันอยู่ในวิถีของชาวบ้านอยู่แล้ว เพื่อให้ทุกคนเกิดการยอมรับร่วมกันในการดูแลสังคม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันใช้ผลประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม...” (ว่าที่ร้อยตรีสมชาย สิริชูทรัพย์ นายอำเภอเมืองปาน วันที่สัมภาษณ์ 9 ก.ค.2563)

2) การมีส่วนร่วมทางอ้อม หรือการเมืองระบบตัวแทน ประชาชนสามารถดำเนินการผ่านทางตัวแทนที่เลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ซึ่งมีทั้งตัวแทนระดับชาติ ได้แก่ การเลือกตั้ง ส.ส. และการเลือก ส.ว. และตัวแทนระดับท้องถิ่น ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ เช่น อบต. เทศบาล อบจ. เมืองพัทยา และ กทม. เป็นต้น นอกจากนั้น ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย ยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งตัวแทนระดับต่างๆ ได้ทั้งช่วงก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง และหลังจากการเลือกตั้ง

จากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 24 มีนาคม 2562 ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) จังหวัดลำปาง ได้ดำเนินกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วม โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ส. โดยกรรมการ ศส.ปชต. จะใช้วิธีการพูดคุยชี้แจงให้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง ให้ประชาชน

ตระหนักถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การใช้สิทธิอย่างรู้เท่าทันการเมือง การเลือกผู้แทนที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีผลงานเป็นที่ยอมรับ สามารถเป็นกระบอกเสียงแทนชาวบ้านได้ เป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้ การรณรงค์ของกรรมการศูนย์ฯ และดำเนินการหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเคาะประตูบ้าน ซึ่งกรรมการ ศส.ปชต. จะสามารถเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้ง่าย เพราะกรรมการ ศส.ปชต. เป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากครู กศน.ตำบล ว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีจิตอาสา และส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้านอยู่ด้วย อีกทั้งก่อนลงพื้นที่ปฏิบัติงานในช่วงที่มีการเลือกตั้ง สนง.กกต.จว.ลำปาง ได้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งทุกครั้งก่อนการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับกรรมการ ศส.ปชต. เพื่อให้ทราบข้อปฏิบัติและกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เนื่องจากการเลือกตั้งแต่ละครั้ง กฎหมายเลือกตั้งจะปรับเปลี่ยนไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องและเป็นไปตามรัฐธรรมนูญฉบับที่บังคับใช้ เพื่อให้การสื่อสารของกรรมการ ศส.ปชต.เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งสนับสนุนวัสดุสิ่งพิมพ์ แผ่นพับ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ รวมถึงสื่อเสียงในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งด้วย ทำให้กรรมการ ศส.ปชต. ดำเนินการได้อย่างถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชน สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ต้องเริ่มทำตามวิถีคนไทยเป็นวิถีที่รักอิสระ ให้เขาได้มีโอกาสในการตัดสินใจ ศส.ปชต. ถือเป็นก้าวแรกที่สร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินงานของศูนย์ต้องดำเนินการต่อเนื่องทุกช่วงระยะ ไม่ใช่เฉพาะช่วงเลือกตั้ง...” (นายวาทิต ปัญญาคม นายอำเภอเมืองลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 1 ก.ค. 2563)

“...ช่วงที่มีการเลือกตั้ง ก็มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง โดย สนง.กกต.จว.ลำปาง และกรรมการ ศส.ปชต.นำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับประชาชนและคนในพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมายเลือกตั้งต่อไป...” (ดร.สกล ไหมสาสน์ ประธาน ศส.ปชต.หลวงเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 5 ก.ค. 2563)

“...ก่อนการเลือกตั้งควรมีการให้ความรู้แก่กรรมการ ศส.ปชต.ก่อน เพื่อนำไปขยายผลต่ออย่างถูกต้อง รวมทั้งการสนับสนุนป้ายรณรงค์ แผ่นพับ แผ่นปลิว เพื่อประชาสัมพันธ์กับประชาชนในหมู่บ้าน การรวมตัวกันของกรรมการ ศส.ปชต. เริ่มตั้งแต่ช่วงก่อนมีการเลือกตั้ง และช่วงรณรงค์เลือกตั้ง ร่วมกันในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างพร้อมเพรียง การเลือกตั้งส.ส. เมื่อวันที่ 24 มีนาคม คนออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งเยอะ และให้ความสนใจกับการเมืองมากขึ้น ศูนย์ฯ ก็มีส่วนส่งเสริมให้คนออกมาใช้สิทธิ เนื่องจากการรณรงค์ได้มาก เพราะมีการดำเนินการต่อเนื่อง โดยมีบัตรตัวอย่างการกาบัตรเลือกตั้งให้ประชาชนได้ทดลอง

กาบัตร เพื่อลดจำนวนบัตรเสีย...” (นางเพ็ญจิตร สัตยวงศ์ ประธานชุมชนบ้านคงสันเงิน วันที่ สัมภาษณ์ 26 มิ.ย. 2563)

“...การคุยกันแบบพี่แบบน้องของกรรมการ ศส.ปชต. ซึ่งให้ประชาชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เน้นปลูกจิตสำนึก และความเป็นเพื่อน เป็นพี่เป็นน้อง และทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเลือกตั้ง เลือกผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถ เข้าถึงประชาชนได้ดีการทำงานของ ศส.ปชต.มีส่วนช่วยให้คนออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งมาก เนื่องจากเครือข่ายทำงานได้อย่างดี ช่วยกระตุ้นให้คนออกมาใช้สิทธิมากขึ้น ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและมาใช้สิทธิมากขึ้น และควรเริ่มปลูกจิตสำนึกตั้งแต่เด็ก...” (นายเฉลิม วิป็นโต ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง และผู้นำศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในพื้นที่ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำท้องที่ กลุ่มผู้นำส่วนภูมิภาค และประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่เป็นในทิศทางเดียวกันว่า วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ทั้งช่วงที่มีการเลือกตั้ง และไม่มี การเลือกตั้ง โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งให้ประชาชนเห็นว่าการเมืองส่งผลกระทบต่อกระตือรือร้นดำเนินชีวิตตั้งแต่ตื่นนอนจนถึง เข้านอน ตั้งแต่เกิดจนตาย มีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้ง ช่วงการเลือกตั้ง และหลังการเลือกตั้ง ช่วยตรวจสอบติดตามการทำงานของนักการเมืองที่เลือกไปเป็นตัวแทน ทั้งการเลือกตั้งระดับชาติและการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ช่วยเป็นหูเป็นตาให้ชุมชนส่วนรวม ฉะนั้นจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่าเราทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง และไม่สามารถตัดขาดจากการเมืองได้

1.3 การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

วัฒนธรรมทางการเมืองที่พึงประสงค์ คือ ความต้องการพลเมืองที่มีวิจาร์ญาณ และมีความคิดอิสระ ยึดโยงเห็นความสำคัญของผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก หรือเข้าใจว่า ผลประโยชน์ส่วนรวมคืออะไร ซึ่งคุณสมบัติและทักษะความสามารถเหล่านี้ จะเจริญงอกงามต้องอาศัยการอบรมบ่มเพาะจากกระบวนการทางการศึกษา วัฒนธรรม และสังคม เพื่อสร้างพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยด้วยการปลูกฝังบุคลิกนิสัย ค่านิยมอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตย สร้างกระบวนการเรียนรู้และกล่อมเกลาด้วยวัฒนธรรมการเมือง

สังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย พลเมืองในสังคมนั้นจะมีความตื่นตัวทางการเมือง มีจิตสำนึกทางการเมืองสูง เห็นคุณค่าและความสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรับผิดชอบเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติพัฒนาไปอย่างมั่นคง เกิดความ

รักและความสามัคคีในหมู่คณะ สังคม มีความเป็นระเบียบ มีความสงบเรียบร้อยความเป็นธรรมในสังคม ประชาชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันอย่างยั่งยืน ระบบการเมืองจะมีความชอบธรรมทางการเมือง มีเสถียรภาพ มีระบบการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วม อันจะเป็นการสร้างนิสัยและพฤติกรรมให้ประชาชนทั่วไปมีความรับผิดชอบในทางการเมืองร่วมกันตามอุดมการณ์และความเชื่อของตน โดยการรักษาผลประโยชน์เป็นส่วนรวม

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวนมากเป็นลำดับต้นๆ ของประเทศ ในลำดับที่ 12 ของประเทศ คิดเป็นร้อยละ 80.09 จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 621,952 คน (ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง) เป็นผลสืบเนื่องมาจากประชาชนในพื้นที่เล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 พบว่าประชาชนจะมีความกระตือรือร้นในการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนมาก ตั้งแต่ช่วงเช้าและไม่ล้มที่จะชวนเชิญเพื่อนบ้านไปด้วย เนื่องด้วยประชาชนของจังหวัดลำปาง ตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้ง และต้องการผู้แทนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในสภาแทนประชาชนด้วยความเสียสละจังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท การอยู่ร่วมกันของคนในชนบทจึงค่อนข้างอยู่กันแบบพี่แบบน้อง ในระบบชุมชนก็ยังมีค่านิยมความพลอดกัยในชุมชนที่ทุกคนช่วยเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแลในชุมชน หากมีคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้านหรือชุมชนจะรู้ได้ทันที ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปางที่อยู่กันแบบเครือญาติ จึงมีความพลอดกัยและน่าอยู่

ในอดีตที่ผ่านมา พบว่าในพื้นที่จังหวัดลำปางมีการซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะในชุมชนชนบท จะมีการซื้อเสียงโดยหวัคะแนนรวบรวมรายชื่อและจ่ายเงินเป็นรายหัว เป็นเรื่องที่สมยอมทั้งสองฝ่าย ผู้ซื้อเสียง (ผู้สมัครรับเลือกตั้ง) และผู้ขายเสียง (ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง) เนื่องจากประชาชนไม่ทราบถึงผลเสียของการซื้อสิทธิขายเสียง ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งคนเหนือหรือคนลำปางส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อเรื่องบาปบุญ คุณโทษ ถ้ารับเงินเขามาแล้วก็ต้องตอบแทนด้วยการเลือกเขา แต่เมื่อรับเงินมาแล้วถ้าไม่เลือกจะเป็นบาป ความเชื่อนี้ในอดีตเป็นช่องทางให้นักการเมืองบางคนใช้วิธีซื้อเสียงจนทำให้ได้รับเลือกตั้งมาแล้วหลายครั้ง เพราะการซื้อเสียงหวังผลได้เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ การซื้อเสียงจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการแข่งขันกันของผู้สมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางคนรับเงินจากผู้สมัครหลายคน แต่ละคนจะแข่งกันในการซื้อเสียง ใครให้เงินสูงกว่าก็มีโอกาสที่จะเป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง แต่ในปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนเริ่มตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินงานของกรรมการ ศส.ปชต. ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง กิจกรรมรณรงค์หมู่บ้านไม่ขายเสียงต้นแบบ ซึ่งกิจกรรมนี้เป็น

ส่วนหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมของ ศส.ปชต. โดยเริ่มจัดตั้งหมู่บ้านไม่ขายเสียงในปีงบประมาณ 2561 อำเภอละ 3 หมู่บ้าน จำนวน 39 หมู่บ้าน และในปีงบประมาณ 2562 จัดตั้งครบทุกตำบลๆ ละ 1 หมู่บ้าน จำนวน 100 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 139 หมู่บ้าน ครอบคลุมทุกตำบลในจังหวัดลำปาง หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกหมู่บ้านรณรงค์ไม่ขายเสียงต้นแบบ โดยการคัดเลือกจากหมู่บ้านที่มีประวัติการทำงานเป็นที่ยอมรับ ได้รับรางวัลดีเด่นระดับจังหวัดหรือระดับอำเภอ ให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งหลายหมู่บ้านที่ได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านรณรงค์ไม่ขายเสียงต้นแบบก็มักจะได้รับรางวัลจากหน่วยราชการอื่นๆ ด้วย โดยกิจกรรมที่หมู่บ้านรณรงค์ไม่ขายเสียงต้นแบบนี้ จะดำเนินกิจกรรมเป็นเครือข่ายของ ศส.ปชต.ในการรณรงค์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง มีการทำความตกลงร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนในการไม่มีการขายเสียง ต่อต้านการซื้อเสียงโดยการเดินรณรงค์ในหมู่บ้าน สร้างความรักสามัคคีในชุมชน สร้างและขยายเครือข่ายไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลเดียวกันต่อไป

การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย สรุประเบียบ ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมพัฒนาให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีมีความเชื่อศรัทธาต่อหลักการประชาธิปไตย มีความสามัคคีกัน มีความสมานฉันท์ของคนในชาติ ด้วยประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยว เป็นราชอาณาจักรซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจ เชื้อมั่นและศรัทธา ปกป้อง รักษาสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ กรรมการ ศส.ปชต. ใช้วิธีการพูดคุยสร้างความเข้าใจหลักการปกครองระบอบการปกครองประชาธิปไตย ซึ่งหลักการสำคัญคือเป็นการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุด เป็นระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนในเมื่อประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจก็ย่อมต้องรักและหวงแหนอำนาจอันนั้น และประเทศไทยยังมีสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความสำคัญอย่างสูงสุดเป็นศูนย์รวมใจของคนทั้งชาติ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทย ชาติไทยจึงเป็นปึกแผ่นและมั่นคงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ยกตัวอย่างเช่น ในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงมีพระราชดำริโครงการต่างๆ หลายโครงการซึ่งล้วนเป็นประโยชน์กับคนไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการพัฒนาตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำหลักเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นหลักการที่หลายคนได้น้อมนำไปใช้ในการดำรงชีวิต แล้วประสบความสำเร็จสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง มีความสุข ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น รู้จักประมาณตน สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นายฐิติพล ทศรฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง กล่าวว่า “...ประเทศไทยปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้นการมีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จึงมีความจำเป็นซึ่งจะต้องสร้างให้เกิดขึ้น โดยอาศัย ศส.ปชต. เป็นกลไกในการสร้างโดยการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี ประองคองกัน สรัทธาและเชื่อมั่นในระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข...” (นายฐิติพล ทศรฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 13 ก.ค. 2563)

2) การสร้างความตื่นตัวทางการเมือง ความตื่นตัวทางการเมืองเป็นที่มาของการแสดงออกทางการเมืองผ่านการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ แต่ไม่ได้มองว่าเป็นเพียงวิธีการทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็น เป้าหมายสำคัญยิ่งในการพัฒนาทางการเมือง เพราะหากทำให้ประชาชนได้มีความตื่นตัวหรือกระตือรือร้นมีการเคลื่อนไหวในทางการเมืองอย่างจริงจังต่อเนื่องในทิศทางที่เหมาะสมแล้ว ย่อมสามารถเข้ามาติดตามและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐให้มีความโปร่งใสและเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนอยู่แท้จริง (ถวิลวดี บุรีกุล และ โรเบิร์ต บี อัลบริททัน, 2543) กรรมการ ศส.ปชต. ใช้วิธีการยกตัวอย่างวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วงต่างๆ เช่น การเจอวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งในปี พ.ศ. 2540 มีผลกระทบอย่างไรกับการดำรงชีวิตในช่วงนั้น ผลกระทบดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเมืองแทบทั้งสิ้น ฉะนั้นประชาชนจะเพิกเฉยต่อการเมือง ไม่สนใจการเมืองและไม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงหรือทางอ้อมแล้ว ปัญหาต่างๆ จึงเกิดกับประชาชนอยู่ที่เป็นอยู่เรื่อยไป เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตย หลักการสำคัญคือการเลือกตั้ง หรือการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ตนเองเพื่อให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น จะต้องแก้ไขด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการกระตุ้นให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งให้เห็นว่าการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน ด้วยวิธีการเชิญชวนมีหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นโดยการใช้อีเมลไลน์หรือภาพอินโฟกราฟฟิก คลิปวิดีโอ เพื่อให้กระชับ เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการถ่ายทอดให้ความรู้กับประชาชน สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นางสายไหม กรรเชียง ครู กศน. ตำบลดอนไฟ กล่าวว่า “...ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 การดำเนินงานของ ศส.ปชต. ทำให้ประชาชนตื่นตัวในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพราะกรรมการ ศส.ปชต. เป็นคนในพื้นที่สามารถสื่อสารพูดคุยกันได้ง่าย เป็นกันเองเข้าถึงได้ง่ายเกิดความเชื่อถือ ไว้วางใจ ประชาชนในพื้นที่จึงให้ความร่วมมืออย่างดี และในการเลือกตั้งครั้งยังมีการให้ประชาชนได้ทดลองกาบัตรเลือกตั้งเพื่อลดจำนวนบัตรเสีย และใช้สื่อแผ่นพับแผ่นปลิว

ในการอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ...” (นางสายไหม กรรเชียง ครู กศน.ตำบลดอนไฟ วันที่สัมภาษณ์ 24 มิ.ย. 2563)

“...มีวิธีการชักจูงแสดงให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการเลือกผู้แทน เลือกคนที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีประวัติการทำงานที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของสังคม การใช้สื่อบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ กระตุ้นหรือเน้นย้ำให้ประชาชนเข้าใจถึงผลกระทบจากการเลือกผู้แทนว่าหลังจากที่เลือกผู้แทนไปแล้วจะมีผลกระทบอย่างไรบ้างกับความ เป็นอยู่ของประชาชน...” (นายสมพร สติเน่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

“... เน้นให้ชาวบ้านทราบว่า การเมืองเป็นเรื่องของวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย การเมืองมีผลต่อวิถีชีวิต เป็นการกำหนดชีวิตตัวเอง เลือกเขาไปเป็นผู้แทนเขาเป็นคนออกกฎหมาย ต้องคัดสรรอย่างรอบคอบ และทุกคนมีสิทธิที่จะอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของประชาชน ทุกคนมี สิทธิที่จะเป็นนักการเมือง แต่ต้องเป็นแนวประชาธิปไตย...” (นายเฉลิม วิป็น โส ประชาชนในพื้นที่ จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

3) การสร้างความตระหนักรู้ในทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกทางการเมือง ให้ รู้จักระบอบการเมืองคืออะไร เช่น การเมืองระดับชาติ การเมืองระดับท้องถิ่น แต่ละรูปแบบ เกี่ยวข้องกับประชาชนมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร บทบาทหน้าที่ของ ส.ส. ถ้าเลือกไปแล้วทำหน้าที่ อะไร บทบาทหน้าที่ของนักการเมืองท้องถิ่นทำหน้าที่อะไร ลักษณะของผู้แทนที่ดีควรเลือกผู้แทน แบบไหนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง การตระหนักรู้ทางการเมืองเกิดขึ้นได้จากการรับฟังข่าวสาร จากสื่อต่างๆ ทั้งสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ต่างๆ จากนั้นนำมาคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลและ หลักการประชาธิปไตย ส่วนผู้ที่มีสนใจที่จะสมัครเป็นตัวแทนของประชาชน ก็ต้องสร้างจิตสำนึก ทางการเมือง โดยจะต้องเป็นผู้สมัครที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นผู้ที่มีจิตสำนึก สาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความซื่อสัตย์สุจริต และเป็นผู้ แทนที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย สอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับคำ สัมภาษณ์ดังนี้

“...การสร้างการเรียนรู้ รับทราบ กลไกหลักของราชการ จิตอาสา อาสาสมัคร เน้นการประชาสัมพันธ์ การกระจายเสียง การใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ สร้างการตระหนักรู้ กระตุ้น ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง...” (นายธนารัฐ สายเทพ นายอำเภอเกาะคา วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

นายจ่านงค์ จำรัสศรี กล่าวว่า “...การสร้างการรับรู้ทางการเมืองเริ่มจากให้ ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านซึ่งเป็นกรรมการ ศส.ปชต.ไปสื่อสารให้ชาวบ้านโดยการประชุมประจำเดือน

ลงพื้นที่ ใช้สื่อเสียงตามสาย เพลงรณรงค์ผ่านเสียงตามสาย ประชาชนในพื้นที่เกิดความเข้าใจมากขึ้น จากที่คิดว่าประชาธิปไตยคือการเลือกตั้งอย่างเดียวไม่ใช่แล้ว ประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับ การดำรงชีวิตประจำวัน การสร้างการรับรู้โดยการแจกแผ่นพับ เสียงตามสาย สื่อที่ดีที่สุดคือเสียงตามสายและผู้นำ ใช้การสื่อสารแบบปากต่อปาก สร้างกลุ่มไลน์แต่ละหมู่บ้าน ชักชวนรณรงค์ในกลุ่มไลน์ สื่อออนไลน์เข้าถึงได้ดี การทำให้คน มีส่วนร่วมและการสร้างแรงจูงใจ โดยใช้การพูด มีวาทโวหาร และอย่างข่มขู่ พูดจาให้เห็นถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเมืองเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเรา การเลือกตัวแทนที่ไปออกกฎหมาย เป็นผู้บริหาร การเลือกผู้บริหารผิดจะทำให้ความเป็นอยู่ไม่ดี (นายจางค์ จารัสศรี ประธาน สส.ปชต.บ้านขอ วันที่สัมภาษณ์ 9 ก.ค. 2563)

“...กลุ่มคนวัยทำงานหรือเยาวชน จะไม่ค่อยได้ร่วมประชุมหรือเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งทางสถานศึกษาน่าจะสอดแทรกเข้าไปหลักสูตร การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งหรือการเมือง ต้องอาศัยผู้ปกครองเป็นสื่อกลางในการอธิบายให้ลูกหลานเข้าใจถึงการ โดนจำกัดสิทธิทางการเมือง ชี้แจงให้เข้าใจว่าการเลือกตั้ง ส.ส. สามารถเลือกตั้งล่วงหน้าได้ ถ้าทำงานหรือเรียนอยู่ต่างจังหวัดก็ไม่ต้องเดินทางกลับมาภูมิลำเนา สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าได้ ณ ที่จังหวัดที่ไปทำงานหรือไปศึกษาต่อได้เลย...” (นายอศุขย์ อภิวังค์ ประธาน สส.ปชต.บ้านกั่ว วันที่สัมภาษณ์ 4 ก.ค. 2563)

4) การสร้างให้ประชาชนเห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือติดตาม ควบคุม และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างจริงจัง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ประชาชนต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองตามที่เสนอว่า กิจกรรมทางการเมืองการปกครองเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องเอาใจใส่ รับผิดชอบ จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธให้พ้นความรับผิดชอบของตนไม่ได้ เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน เป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่จะ มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากจะช่วยให้การตัดสินใจของผู้เสนอโครงการหรือ รัฐบาลมีความรอบคอบ และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นแล้ว ยัง เป็นการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล ให้มีความโปร่งใสตอบสนองต่อปัญหาและความ ต้องการของประชาชน ซึ่งประชาชนทุกคนสามารถร่วมกันตรวจสอบการทำงานของภาครัฐทุกภาค ส่วนไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงาน ราชการทุกหน่วย ประชาชนทุกคนต้องช่วยกัน เป็นหูเป็นตาตรวจสอบความถูกต้องการใช้ งบประมาณต่างๆ ไม่ให้เงินงบประมาณแผ่นดินถูกเบียดบังหรือทุจริต โดยบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่ม หนึ่ง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเสียประโยชน์โดยตรง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นายฐิติพล ทศรฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง กล่าวว่า “...การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) เป็นกลไกในการสร้างโรงเรียนประชาธิปไตยในพื้นที่ซึ่งสามารถทำได้ เนื่องจากแต่ละท้องที่จะมีกิจกรรมหลากหลายให้คนหรือกลุ่มคนเข้าร่วม เช่น การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น การทำประชาพิจารณ์ การเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ การเลือกตั้ง ส.ส. หรือ ส.ว.รวมทั้งผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนได้...” (นายฐิติพล ทศรฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 13 ก.ค.2563)

“...คนรุ่นใหม่ เวลาเมื่อไหร่อะไรก็ไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่เพิกเฉยการเมืองประชาชนรับรู้รับทราบตลอด ในอดีตคนรุ่นเก่าไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป คนหันมาสนใจเรื่องการเมืองมากขึ้น โดยมีกรรมการ ศส.ปชต.เป็นตัวแทนในการสร้างความเข้าใจ...” (นางมัทนา กันทา ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 28 มิ.ย. 2563)

“...แต่เดิมมีการจ่ายเงินผ่านหัวคะแนน ประชาชนรับเงินก็ไปเลือกตั้ง ถ้าเลือกเข้าไปแล้วทำงานแบบตรงไปตรงมาก็เป็นประโยชน์กับประชาชน แต่เราต้องเปลี่ยนแนวคิดให้ประชาชนคิดว่าประชาธิปไตยกินได้ การเลือกตั้งในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเยอะ ทั้งกฎหมายและกติกากฎ ผู้บริหารประเทศต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ แต่การทุจริตของประเทศไทยยังมีเพิ่มมากขึ้น อันดับดัชนีความโปร่งใสลดลง เพราะประชาชนไม่ได้ลงมาตรวจสอบอย่างแท้จริง กรรมการ ศส.ปชต.ต้องธรรมาภิบาลสัมพันธผลเสียของการซื้อสิทธิขายเสียงให้ประชาชนในพื้นที่ทราบ...” (ดร.สกล ไหมสาสน์ ประธาน ศส.ปชต.หลวงเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 5 ก.ค. 2563)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่าในอดีตมีการซื้อสิทธิขายเสียงซึ่งเห็นเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากประชาชนยังไม่รู้ผลเสียของการซื้อสิทธิขายเสียง ไม่สนใจการเมือง การสร้างวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย จึงต้องจัดให้มีกระบวนการกล่อมเกลாத่างสังคมนอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชาติด้วยการยึดมั่นจิตสำนึก ดังนี้ จิตสำนึกความรักชาติ สร้างการมีระเบียบวินัย สร้างการประนีประนอม และจิตสำนึกสาธารณะ มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ซึ่งการดำเนินการของศูนย์ส่งเสริมประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) จะเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยเดินหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน หากกรรมการ ศส.ปชต.ทุกคน ร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน ภารกิจนี้ย่อมจะบรรลุตามเป้าหมายอย่างแท้จริง

ตอนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย

การดำเนินการของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล ได้มีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2557 โดยเริ่มจัดตั้งศูนย์ต้นแบบจังหวัดละ 1 ศูนย์ จากนั้นในปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ก็จัดตั้งเพิ่มอำเภอละ 1 ศูนย์ รวมเป็น 14 ศูนย์ ต่อมาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 มีการจัดตั้งศูนย์เพิ่มอีกจำนวน 86 ศูนย์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 100 ศูนย์ ครอบคลุมตำบลในพื้นที่จังหวัดลำปาง การจัดตั้งศูนย์แบบก้าวกระโดดย่อมต้องเกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน การดำเนินการศูนย์มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าในอดีตประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปางยังไม่ทราบถึงผลกระทบของการซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งระดับชาติหรือการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ชาวบ้านยังมีการขายเสียงอยู่และยังเห็นว่าการขายเสียงไม่ได้มีผลกระทบอะไรกับตัวเอง การได้รับเงินจากการซื้อสิทธิขายเสียงชาวบ้านคิดว่าได้รับประโยชน์ในทันที สามารถนำเงินจำนวนนั้นไปใช้ทำอะไรก็ได้ เห็นผลทันตา โดยไม่ได้มองไปในอนาคตระยะยาวว่าการซื้อสิทธิขายเสียงมีผลเสียอย่างไรกับการดำรงชีวิตประจำวัน ชีวิตความเป็นอยู่จะดีหรือไม่อยู่ที่ตัวแทนหรือนักการเมืองที่ตนเองเลือกไป ดังนั้นการที่จะเปลี่ยนความคิดของชาวบ้านหรือเปลี่ยนวิถีชาวบ้านไม่ให้มีการซื้อสิทธิขายเสียงในหมู่บ้านหรือชุมชน ตลอดถึงการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง กล้าแสดงความคิดเห็น และไม่ยอมจำนนกับสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นเหตุเป็นตาให้กับชุมชนหรือหมู่บ้าน ถือได้ว่าเป็นภารกิจหลักของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล

ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง และผู้นำศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในพื้นที่ กลุ่มสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำท้องที่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มผู้นำส่วนภูมิภาค และจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่างๆ สามารถวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย ดังนี้

2.1 ประชาชนไม่รู้สถานภาพและบทบาทของตนเอง ในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย

แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนเป็นพื้นฐานประการแรก ที่จะต้องมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเหมือนๆ กันในทุกประเทศ เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของพลเมืองทุกคน ซึ่งหากปราศจากหลักการที่ว่านี้ดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นไปได้ที่พลเมืองทุกคนในรัฐจะมีความเท่าเทียม และความเสมอภาคได้เลย และหากประชาชนไม่มีความ

เสมอภาคเท่าเทียม หรือ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประเทศนั้นก็ไมอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเทศเสรีประชาธิปไตย

การแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของ และแหล่งที่มาของอำนาจอธิปไตยของปวงชน นั้น โดยมากแล้วมักแสดงผ่านการที่ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนนั้น คือการใช้สิทธิของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจ ซึ่งสิ่งนี้ได้ทำให้การเลือกตั้งกลายเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการแสดงออกซึ่งแนวคิดดังกล่าวของประเทศเสรีประชาธิปไตย ไม่ว่าจะมึทั้งรูปแบบรัฐบาลเป็นแบบระบบรัฐสภา หรือ ระบบประธานาธิบดี หรือ รูปแบบอื่นใดก็ตาม ดังนั้นผู้ที่จะขึ้นมาขับเคลื่อนกลไกของอำนาจรัฐทั้งในทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการของประเทศเสรีประชาธิปไตยจึงย่อมต้องมีที่มาหรืออย่างน้อยที่สุดจะต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

การใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน สามารถใช้อำนาจได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การใช้อำนาจทางตรง ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นด้วยตนเอง การแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมือง การใช้อำนาจทางอ้อม ได้แก่ การใช้สิทธิเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ เป็นการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจทางตรงหรือทางอ้อมเป็นอำนาจของประชาชนโดยแท้จริง แต่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปางส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจว่าตนเองมีอำนาจนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

ดร.สกล ไหมสาสน์ กล่าวว่า “...การสร้างคนให้เป็นพลเมือง ต้องรู้จักความเป็นมา วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เอาฐานเดิมความรู้เดิมมาต่อยอด ให้เขาเข้าใจว่าในชีวิตคนเราต้องมีเสรีภาพ มีภรรครภาพ มีการศึกษาหาความรู้ ในด้านที่เราจะสามารถที่พึ่งของตนเอง ให้รู้ว่าอำนาจการปกครองเป็นของตนเอง เป็นการใช้อำนาจทางตรงและทางอ้อม ส่วนอำนาจการปกครอง ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ และอำนาจนิติบัญญัติ ทั้ง 3 อำนาจนี้เราเกี่ยวพันยังงี้ก็สร้างความเข้าใจให้ความรู้การเป็นพลเมืองได้สะดวกขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลหลวงเหนือเป็นคนที่มีการศึกษาระดับมัธยมปลาย สามารถสื่อสารได้ง่าย ให้ประชาชนรับรู้อำนาจของตนเอง เข้าใจว่าบุคคลที่เสนอตัวมาทำงานให้กับประชาชน เป็นตัวแทนของประชาชนเขาได้รับค่าตอบแทน ดังนั้นเขามีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของพวกเรา ถ้าเข้าใจก็จะสามารถบอกได้ว่าคนที่เราเลือกไปทำหน้าที่ได้ อย่างถูกต้อง...” (ดร.สกล ไหมสาสน์ ประธาน ศส.ปชต.หลวงเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 5 ก.ค. 2563)

“...ความหลากหลายของบุคคลในแต่ละพื้นที่ ต้องใช้การพูดคุยหรือการสื่อสารต่างกัน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องระบอบประชาธิปไตย ในการลงพื้นที่แต่ละครั้งจะใช้เวลาช่วงเช้าในการรณรงค์ โดยประสานไปยังผู้นำชุมชนในพื้นที่และเชิญชวนประชาชนมาร่วมรับฟังเพื่อจะได้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องวิถีประชาธิปไตยที่แท้จริง ถึงแม้จะไม่มี

การเลือกตั้งก็ใช้โอกาสในการประชุมประจำเดือน หรือในระหว่างการจัดกิจกรรมของแต่ละพื้นที่ สอดแทรกเรื่องเกี่ยวกับประชาธิปไตยให้ได้รับทราบด้วย กรรมการ ศส.ปชต. ต้องดำเนินการวางแผนที่จะชักชวน ประชาสัมพันธ์และปลุกฝังเรื่องประชาธิปไตยให้ประชาชนเข้าใจเรื่องอำนาจ อธิปไตยเป็นของประชาชน เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม การเลือกคนดี ไม่ให้เกิดการซื้อสิทธิขายเสียง โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้ได้คนดีเข้าไปบริหารประเทศ...” (พันตรีสุริยวัฒน์ หนองปิงคำ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 4 ก.ค. 2563)

ประเด็นปัญหาแบ่งได้ดังนี้

2.1.1 ประชาชนไม่รู้ว่าคุณเองสามารถแสดงความคิดเห็นหรือขอข้อมูลและตรวจสอบเอกสารทางราชการได้

จังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท โดยมากคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จังหวัดลำปางเป็นผู้สูงวัยเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนหนุ่มสาวนั้นจะออกไปทำงานต่างจังหวัด ทั้งในเมืองเศรษฐกิจหรือนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น กรุงเทพมหานคร ลำพูน ระยอง ชลบุรี ดังนั้นคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนจริงๆ จะเป็น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มคนรุ่นเก่าส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาไม่สูงมากนัก ประกอบกับวัฒนธรรมประเพณีแต่เดิม ที่ถูกปลุกฝังให้ฟังอย่างเดียว ห้ามโต้แย้ง หรือห้ามมีข้อสงสัยในตัวผู้นำหรือผู้ปกครอง ถ้าแย้งก็จะถูกตำหนิว่าเถียงกันที่ จึงส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของชาวบ้าน ทำให้ไม่มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกต่างๆ ดังนั้นในการร่วมประชุมหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงมักจะถูกชักนำและคล้อยตามได้ง่าย เขาไม่รู้ว่าตัวเองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย สามารถทำอะไรได้บ้าง ในอดีตที่ผ่านมา การที่ประชาชนจะขอคู่มือเอกสารหรือการตรวจสอบการได้รับบริการต่างๆ ของรัฐทำได้ยากมาก ประชาชนไม่ได้รับบริการอย่างเสมอภาคหรือเท่าเทียมกัน ประชาชน ทุกคนก็คิดว่ากระบวนการขั้นตอนคงเป็นไปตามนั้นและไม่ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ซึ่งหาว่าไม่รู้บ้างเรื่องประชาชนสามารถทำได้ ไม่ว่าจะเป็นการขอคู่มือเอกสารต่างๆ ของทางราชการ การตรวจสอบโครงการต่างๆ ในอดีตการจะดำเนินการดังกล่าว มักจะได้รับการปฏิเสธจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยไม่ให้ข้อมูลที่แท้จริง และประชาชนก็คิดว่าไม่สามารถทำได้ อาจเนื่องมาจากการเกรงกลัวอำนาจของผู้นำ นักการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้กระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนนั้นถูกจำกัดไป โดยความไม่รู้ของประชาชนเอง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

นางสายไหม กรรเชียง ครู กศน.ต.ดอนไฟ กรรมการและเลขานุการ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของศูนย์ฯ กล่าวว่า “...การดำเนินการของศูนย์ฯ ตั้งแต่เริ่มแรกก็มีปัญหาอยู่บ้าง ประชาชนไม่เข้าใจว่าประชาธิปไตยคืออะไร ยังยึดติดในเรื่องระบบอุปถัมภ์และต้องตอบแทนบุญคุณ ส่งผลต่อการตัดสินใจการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็น ส.ส. หรือผู้นำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เปลี่ยนแปลงความคิดของชาวบ้านได้ยากมากเพราะเขายังคิดแบบเดิม ...” (นางสายไหม กรรเชียง ครู กศน.ตำบลดอนไฟ วันที่สัมภาษณ์ 24 มิ.ย. 2563)

นายชนารัฐ สายเทพ กล่าวว่า “...คนในพื้นที่จังหวัดลำปางยังมีช่องว่างห่างจากระบบราชการ สิทธิทางพลเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังไม่มีคนเข้ามาร่วมทางการเมืองอย่างจริงจัง มีความผูกพันแบบครอบครัว ไม่มีการแยกปัจเจกบุคคล มีพัฒนาการค่อยเป็นค่อยไป แต่ปัจจุบันมุมมองของคนรุ่นใหม่เริ่มเปลี่ยนไป มีการยอมรับในสังคมครอบครัวเกี่ยวกับการเมืองมีการเข้าใจกันมากขึ้น และมองว่าคนลำปางด้วยความเป็นคนที่ปราณีปราณอม ยังไม่มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นหรือออกจากความคิดแบบเดิม...” (นายชนารัฐ สายเทพ นายอำเภอเกาะคา วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

“...ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งเป็นประจำเมื่อมีการเลือกตั้ง ผ่านทางเสียงตามสายของหมู่บ้าน หรือการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ก็ได้มีการพูดคุยให้เข้าใจในเรื่องสิทธิเสรีภาพของบทบาทหน้าที่ในการเป็นพลเมือง แต่สัดส่วนของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีน้อย เพราะมองเป็นเรื่องไกลตัว และประชาชนไม่เข้าใจว่าตนเองสามารถทำอะไรได้บ้าง ส่วนมากจะไม่ค่อยรู้เรื่องบทบาทของนักการเมืองเลย ซึ่งทางศส.ปชต. ได้ประสานงานกับ กศน. ตำบล และผู้นำชุมชนเพื่อพบปะและจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง...” (นายบุญส่ง ศรียอด ประธานชุมชนบ้านหัวฝาย วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

2.1.2 การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมือง

การใช้อำนาจทางอ้อม คือ การใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชนอีกทางหนึ่ง โดยการเลือกตั้งเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง เมื่อเลือกตั้งแล้วชาวบ้านต่างคิดว่าหมดหน้าที่ของตนแล้ว ให้ผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่ในสภา การปฏิบัติหน้าที่เป็นเรื่องของผู้แทน และไม่มี การตรวจสอบการทำงานของผู้แทน เพราะไม่รู้ว่าตรวจสอบเพื่ออะไร และถ้าตรวจสอบแล้วพบว่าเขากระทำผิดหรือไม่ทำตามนโยบายที่ให้ไว้กับประชาชน สามารถดำเนินการกับเอาผิดผู้แทนได้อย่างไร ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดลำปางยังไม่ทราบข้อกำหนดเลือกตั้ง ว่าหากเลือกตั้งแล้วได้ตัวแทนหรือผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเองแล้ว หากผู้แทนคนนั้นไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามที่เสนอ นโยบายหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ มีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต แล้วประชาชนก็สามารถเข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองคนนั้นได้ ชาวบ้านยังมีความเข้าใจว่าเลือกตั้งเข้าไปเป็นผู้แทนแล้วปลดเขาออกจากตำแหน่งไม่ได้ ต้องทนายให้เขาบริหารงานจนครบวาระ การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองเป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็น การตรวจสอบนักการเมืองมิให้ประพฤตินิชอบ และหากประชาชนมอบอำนาจให้แล้วก็สามารถถอดถอนคืนอำนาจนั้นได้ โดยผ่านกระบวนการทาง

การเมือง ซึ่งก็เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

นายพรพงษ์ เกตุชัย โกศล กล่าวว่า “...พลเมือง คือกลุ่มบุคคลที่รู้สิทธิหน้าที่ของตนเอง ตระหนักให้ความสำคัญกับประชาธิปไตย ประชาชนในจังหวัดลำปางมีระดับการศึกษาต่างกันส่งผลให้การรับรู้ก็ต่างกันไปด้วย ยิ่งการรับรู้เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยแล้วยิ่งเป็นเรื่องไกลตัวที่มองไม่เห็น ชาวบ้านไม่รู้ด้วยซ้ำว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของเขาแล้วเขาทำอะไรได้บ้าง...” (นายพรพงษ์ เกตุชัย โกศล ครู กศน.ตำบลใหม่พัฒนา วันที่สัมภาษณ์ 28 มิ.ย.2563)

นายธนารัฐ สายเทพ กล่าวว่า “...การสอนให้คนรู้จักสิทธิการเป็นพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การแสดงออก แสดงความคิดเห็นทางการเมืองและรักษาสิทธิ เป็นที่รับทราบในส่วนหนึ่ง แต่เทียบสัดส่วนการรับรู้ยังน้อยไป รวมถึงกลไกต่างๆ ในการตรวจสอบประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้เลยว่าตนเองทำอะไรได้บ้าง...” (นายธนารัฐ สายเทพ นายอำเภอเกาะคา วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

“...ชุมชนหัวเวียงเป็นชุมชนเมือง ผู้ที่อาศัยในพื้นที่ประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน มีทั้งข้าราชการ พ่อค้าแม่ค้า พนักงานรัฐวิสาหกิจ ทำให้มีความคิดเห็นในด้านเมืองที่แตกต่างและหลากหลาย เกิดความยุ่งยากในการลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง การเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้แทนมีน้อย รวมถึงประชาชนบางคนยังไม่รู้เลยว่าตนเองมีสิทธิและหน้าที่อย่างไร ให้ไปเลือกตั้งก็ไปกับัตรเลือกตั้ง เสร็จแล้วก็คิดว่าหมดหน้าที่ โดยไม่ได้มีการตรวจสอบการทำงานของ ผู้แทนหลังจากเลือกตั้งแล้ว กรรมการ ศส.ปชต.ต้องไปณรงค์สร้างความเข้าใจประชาชนโดยใช้ แผ่นพับ เอกสารต่างๆ ไปแจกให้กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน การใช้สื่อทางหอกระจายข่าวเสียงตามสายก็ทำได้ลำบากเพราะเป็นชุมชนเมือง อาจไปรบกวนการทำงานของคนในพื้นที่ใกล้เคียง เพราะเขตชุมชนเมืองมีพื้นที่ติดกัน การประชาสัมพันธ์เสียงตามสายสามารถทำได้...” (น.ส.รัชฎาภรณ์ ชุมธิ ประธานชุมชนป่าขาม 1 วันที่สัมภาษณ์ 2 ก.ค. 2563)

2.2 อิทธิพลของผู้นำที่มีบทบาทในการชี้แนะ

2.2.1 ลักษณะของผู้นำในจังหวัดลำปางมีกี่ระดับ

ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์การ ทั้งนี้ เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบ โดยตรงที่จะต้องวางแผนสั่งการดูแล และควบคุมให้บุคลากรขององค์การปฏิบัติงานต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปอยู่ตรงที่ว่า ผู้นำทำอย่างไร หรือมีวิธีการนำอย่างไรจึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตามเกิดความผูกพันกับงานแล้วทุ่มเทความสามารถ และพยายามที่จะทำให้งานสำเร็จด้วยความเต็มใจ ในขณะที่ผู้นำบางคน นำอย่างไร

นอกจากผู้ได้บังคับบัญชาจะไม่เต็มใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังเกลียดชังและพร้อมที่จะร่วมกันขับไล่ผู้นำให้ไปจากองค์กรการศึกษานั้น ได้ศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะ (Traits) ของผู้นำ อำนาจ (Power) ของผู้นำ พฤติกรรม (Behavior) ของผู้นำแบบต่างๆ และอื่นๆ ในปัจจุบันนี้ ก็ยังมีการศึกษาภาวะผู้นำอยู่ตลอดเวลา และพยายามจะหาภาวะผู้นำที่มี ประสิทธิภาพในแต่ละองค์กรและในสถานการณ์ต่างๆ กัน เพื่อให้เข้าใจภาวะผู้นำ (Leadership) และผู้นำ (Leader) ดีขึ้น จึงเสนอความหมายของผู้นำ (Leader) ไว้ดังนี้

“ผู้นำ” ตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ให้ความหมายของผู้นำว่า เป็นนามหมายถึง “หัวหน้า”

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่างๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (McFarland, 1979, pp. 214-215)

ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่สามารถในการชักจูงให้คนอื่นทำงานให้สำเร็จตามต้องการ (Huse, 1978, p. 227)

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมายบุคคลอื่นในกลุ่มที่เหลือก็คือผู้ตาม แม้จะเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อย หรือผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ก็ตาม (Yukl, 1989, pp. 3-4)

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง หรือการยกย่องขึ้นมาของกลุ่ม เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้กลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง (กวี วงศ์พุทธ, 2535, น. 14-15)

คุณสมบัติหลักแห่งการเป็นผู้นำ โดย John C. Maxwell

1) ผู้นำต้องเป็นคนมีวิสัยทัศน์ ต้องมองไปถึงอนาคต และเห็นจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน

2) ผู้นำต้องใฝ่รู้ ต้องไม่ล่าหลัง คิดตามเรียนรู้ให้ทันการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

3) ผู้นำต้องเป็นผู้รับใช้ที่ดี เรียนรู้การปฏิบัติจากผู้อื่น

4) ผู้นำต้องมีวินัยในตนเอง เพื่อเป็นตัวอย่างในการสร้างวินัยให้กับองค์กร

5) ผู้นำต้องเป็นผู้มั่นคง ในหลักการ อุดมการณ์ ไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์

6) ผู้นำต้องเป็นคนกล้ารับผิดชอบผลที่เกิดจากการตัดสินใจ

- 7) ผู้นำต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำให้การทำงานเกิดความราบรื่น
 - 8) ผู้นำต้องเป็นคนที่รู้จักแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นระยะยาวถ้ารู้ว่าไม่มีปัญหาต้องรีบแก้ไขไม่ปล่อยให้ ปัญหากองค้ำ
 - 9) ผู้นำต้องเป็นผู้มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน ต้องเชื่อว่าทำได้
 - 10) ผู้นำต้องมีใจรักในงาน รักผู้ร่วมงาน รักผู้เกี่ยวข้องในงาน รักผู้รับบริการ รักตนเองเข้าใจตนเอง
 - 11) ผู้นำต้องมีคุณธรรม เชื่อมมั่นในหลักคุณธรรม
 - 12) ผู้นำต้องมีเสน่ห์ บุคลิกดี ความประทับใจแรกพบช่วยให้งานประสบความสำเร็จได้ง่าย
 - 13) ผู้นำต้องทุ่มเท เชื่อมมั่นในสิ่งที่ทำ หากไม่ทุ่มเทจะเป็นเพียงนักฝัน
 - 14) ผู้นำต้องรู้จักการสื่อสารที่ดี มีความสามารถสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจในสิ่งที่ตนเองคิด ทำเรื่องยากให้ง่าย
 - 15) ผู้นำต้องเป็นคนมีประสิทธิภาพ ทำงานอย่างมีหลักวิชาการให้เกิดความสำเร็จ
 - 16) ผู้นำต้องกล้าหาญ ทำในสิ่งที่ถูกต้องกล้าคัดค้านในสิ่งผิด
 - 17) ผู้นำต้องมีวิจรรย์ญาณที่ดี รู้จักวิเคราะห์ ตัดสินใจถูกต้อง
 - 18) ผู้นำต้องมีความแจ่มชัดในทุกด้าน
 - 19) ผู้นำต้องเป็นคนมีน้ำใจ
 - 20) ผู้นำต้องเป็นคนมีความคิดริเริ่มในสิ่งใหม่ๆ
 - 21) ผู้นำต้องเป็นผู้ฟังที่ดี เพื่อเข้าถึงจิตใจคน
- (อิสราวดี ชำนาญกิจ <https://www.gotoknow.org/posts/461096>)

จังหวัดลำปางตั้งอยู่บนภาคเหนือของประเทศไทย แบ่งการปกครองออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น และมีผู้นำหรือผู้แทนทำหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนที่มาจากการเลือกตั้ง ทั้งผู้นำระดับชาติและระดับท้องถิ่น ความเชื่อมโยงของผู้นำทั้งสองระดับต่างก็มีความเชื่อมโยงกัน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางพ่อ แม่ ลูก ญาติพี่น้อง เพื่อน หรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำระดับชาติ ได้แก่ ส.ส. ส.ว. และผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ นายกและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง นายกและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ ประกอบด้วย เทศบาลนครลำปาง เทศบาลเมืองเขลางค์นคร เทศบาลเมืองพิชัย เทศบาลเมืองล้อมแรด เทศบาลตำบล 39 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 59 แห่ง รวมไปถึงผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ซึ่งผู้นำอาจจะมา

จากการเลือกตั้งหรือการแต่งตั้งแล้วแต่กรณี โครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้นำในจังหวัดลำปางจะมีความเชื่อมโยงกันทุกระดับ โดยจะเชื่อมโยงกันเป็นทีมหรือบุคคลก็ได้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเป็นการทั่วไป เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ผู้ได้รับการเลือกตั้งเป็น ส.ส.จังหวัดลำปาง จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นกลุ่มคนในครอบครัวหรือเครือญาติ และอิทธิพลของนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นจะมีความเชื่อมโยงกันทุกภาคส่วน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย เกิดการผูกขาดทางการเมืองโดยกลุ่มคนที่แสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน หากนักการเมืองเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจและหน้าที่โดยสุจริตและโปร่งใส เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ก็จะทำให้ประชาธิปไตยจังหวัดลำปางเดินหน้าไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจอธิปไตยมาจากประชาชนโดยแท้จริง ชาวลำปางก็จะมีชีวิตที่ดี มีความเป็นอยู่ดีกินดี ประชาชนมีความสุข แต่ถ้านักการเมืองหรือผู้นำปฏิบัติหน้าที่ทุจริต คดโกง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมแล้ว ประชาชนคนลำปางจะอยู่ดีกินดีได้อย่างไร ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าประชาชนจะรู้หรือไม่ว่าอำนาจของตนเองนั้นมีมากน้อยเพียงใด และสามารถใช้อำนาจในทางใดได้บ้าง เพื่อให้เกิดอำนาจการต่อรองกับผู้นำหรือผู้ปกครอง

2.2.2 อิทธิพลและบทบาทในการชี้นำของผู้นำ

หมู่บ้านหรือชุมชนทุกชุมชนในจังหวัดลำปาง ต้องมีผู้นำทุกหมู่บ้านหรือชุมชน ที่มีบทบาทในการเป็นชี้นำ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน ซึ่งจะเป็นผู้นำหรือหัวหน้าของหมู่บ้านนั้นๆ มีหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของชุมชนของหมู่บ้านในการร่วมกับประชุมกับส่วนราชการต่างๆ เช่น อำเภอ เกษตรอำเภอ ประกันสังคม หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ เพื่อนำข้อมูลของทางราชการมาประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับรู้และปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือกฎระเบียบต่างๆ ที่ทางราชการกำหนด และยังมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานของชุมชนในการนำความเดือดร้อนของประชาชนนำเสนอปัญหาไปยังหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสายบังคับบัญชาชั้นถัดไป ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนที่เป็นนายกหรือสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการในการร่วมประชุมระดับอำเภอต่างๆ เป็นประจำทุกเดือน นายอำเภอทุกอำเภอจะมีการเรียกประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนทุกแห่ง เพื่อรับทราบปัญหาของชุมชนและมอบนโยบายที่ได้รับมาจากกระทรวง ทบวง กรม นำไปสู่การปฏิบัติในชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นหากมีนโยบายหรือโครงการต่างๆ ผู้นำมักจะได้รับทราบข้อมูลก่อนเป็นคนแรก และทราบแนวทางการปฏิบัติงานหรือดำเนินโครงการต่างๆ ก่อนชาวบ้าน จากนั้นผู้นำชุมชนก็จะนำนโยบายหรือโครงการต่างๆ ไปแจ้งแก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งข้อมูลหรือข่าวสารที่ส่งต่อไปยังชาวบ้านนั้น ในบางชุมชนผู้นำชุมชนมีพฤติกรรมทุจริตหวังผลประโยชน์จากโครงการ

ต่างๆ ก็จะใช้วิธีการแจ้งข้อมูลให้ชาวบ้านไม่ครบถ้วน ปกปิดข้อมูลบางส่วนไว้ โดยเฉพาะประเด็นสำคัญ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของตนเองหรือกลุ่มพวกพ้องก็จะปกปิดไว้ ไม่ให้ชาวบ้านรับรู้หรือแจ้งข้อมูลไม่ครบถ้วน ปกปิดข้อมูลที่เป็นจริง ส่งผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนเห็นด้วยกับสิ่งที่ผู้นำต้องการ และเป็นการชี้นำโดยผู้นำ โดยมีวิธีการดังนี้

1) การล็อบบี้

การวิ่งเต้น (อังกฤษ: lobbying) หรือ การล็อบบี้ ตามความหมายทางการเมือง หมายถึง การกระทำเพื่อมุ่งส่งผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล คำในภาษาอังกฤษมีที่มาจากคำว่า lobby ซึ่งหมายถึงห้องพักผ่อนหรือห้องนั่งเล่น (ของสมาชิกรัฐสภา) การวิ่งเต้นใช้กันครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาเมื่อราวทศวรรษ 1830 เมื่อตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์พยายามรวมตัวกันเพื่อให้ได้มาซึ่งเสียงสนับสนุนจากสภาองเกรสในการลงมติเรื่องสำคัญๆ

ปัจจุบันการวิ่งเต้นมีความหมายกว้างมากขึ้นโดยรวมถึงความพยายามมีอิทธิพลต่อการกระทำของรัฐในทุกๆ เรื่อง ด้านการเมืองระหว่างประเทศ มีการจ้างนักวิ่งเต้นเพื่อหาเสียงสนับสนุนให้แก่ประเทศของตนหรือตัดสิทธิพิเศษบางประการที่เคยให้กับประเทศของตน เป็นต้น ผู้ทำหน้าที่วิ่งเต้นเรียกว่า นักวิ่งเต้น หรือเรียกทับศัพท์ว่า ล็อบบี้ยิสต์

ชุมชนหรือหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง ประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารทางราชการหรือ งบประมาณ โครงการต่างๆ โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลผ่านกระทรวง ทบวง กรม ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่หมู่บ้านหรือชุมชนนั้นอยู่ และก่อนดำเนินโครงการต่างๆ ต้องแจ้งผ่านผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชน บางโครงการเป็นประโยชน์กับประชาชน บางโครงการมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งอาจดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐดำเนินการเองหรือภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการก็ได้ แต่ทุกโครงการที่จะทำในพื้นที่หมู่บ้านจะต้องผ่านการประชาคมของหมู่บ้านก่อน ให้ประชาชนรับรู้รับทราบโครงการต่างๆ ซึ่งบางครั้งโครงการนั้นอาจมีผลประโยชน์แอบแฝงมากมาย เป็นช่องทางให้ผู้นำบางคนหวังผลประโยชน์จากโครงการนั้นด้วย แต่การที่จะให้โครงการจะต้องผ่านมติที่ประชุมของหมู่บ้านก่อน ผู้นำบางคนจึงมีการวางแผน โดยใช้วิธีการพูดคุยหรือตกลงกันก่อนระหว่างแกนนำในชุมชน การตกลงแบ่งผลประโยชน์กัน และให้แกนนำแต่ละกลุ่มลงพื้นที่ไปพูดคุยกับชาวบ้านก่อนที่จะมีการประชุมประจำเดือน โดยต้องทำให้ชาวบ้านเห็นด้วยกับโครงการนั้นๆ และเมื่อถึงวันประชุมหมู่บ้านและมีการบรรจุโครงการนี้เข้าในวาระประชุม และให้ชาวบ้านทุกคนยกมือเห็นด้วย โครงการนั้นก็ผ่านมติที่ประชุมหมู่บ้านสามารถดำเนินโครงการได้ ซึ่งชาวบ้านจะไม่ได้รับข้อมูลทั้งหมดอาจจะเป็นการนำเสนอเฉพาะด้านที่เป็นประโยชน์กับตัวผู้นำและกลุ่มผลประโยชน์ร่วมกันช่วยปกปิดข้อมูลหรือข้อเท็จจริงบางส่วนที่ไม่อยากให้ชาวบ้านรู้

2) ลักลอบทำ/แอบยึดใช้

จังหวัดลำปางสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท ที่ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อผู้นำ ผู้นำมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก ส่วนมากชาวบ้านจะเชื่อฟังผู้นำแบบไม่มีข้อสงสัย ถ้าดูจากอดีตจนถึงปัจจุบันผู้นำชุมชนส่วนมากจะเป็นคนมีฐานะดี มีหน้าตาทางสังคม เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และชาวบ้านก็มีค่านิยมแบบเดิมๆ คือ ผู้นำว่าอย่างไรก็ว่าตามกัน ถ้าผู้นำเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์ก็ โชคดีของชาวบ้านไป แต่ก็มีผู้นำบางคนที่มีผลประโยชน์ส่วนตัว แอบแฝงกับโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในการที่จะให้โครงการต่างๆ ดำเนินการได้ต้องผ่านการประชาคมของประชาชน ซึ่งมีขั้นตอนและบางครั้งต้องชี้แจงรายละเอียดมากมาย ผู้นำก็ใช้ความไว้วางใจ และความที่ชาวบ้านเกรงใจ เคารพนับถือ ฉวยโอกาสแอบลักลอบจัดทำเอกสารและให้ชาวบ้านลงลายมือชื่อ โดยไม่ได้บอกว่าเป็นข้อมูลเกี่ยวกับอะไร บอกให้เซ็นชื่ออย่างเดียวแล้วก็รวบรวมเอกสารเหล่านั้นเพื่อนำไปใช้ตามความต้องการของตนเอง ชาวบ้านก็ไม่รู้ว่าเซ็นเอกสารอะไรไปบ้าง ซึ่งบางโครงการชาวบ้านจะไม่รู้ข้อมูลอะไรเลย แต่ก็ยินยอมทำตามผู้นำบอกโดยไม่มีข้อสงสัยใดๆ

3) ผลกระทบหากไม่ทำตามผู้นำ

ผู้นำมีอิทธิพลมากในชุมชนของจังหวัดลำปาง การสั่งการที่เป็นไปตามลำดับตั้งแต่ระดับจังหวัดลงไปยังผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำก็จะสื่อสารไปยังชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะเชื่อและทำตามที่ผู้นำบอกหรือสั่งให้ทำ หากไม่ทำตามก็กลัวจะไม่ได้รับการดูแลจากผู้นำ เช่น ถนนหนทางที่ชำรุดแล้วไปแจ้งหรือขอความช่วยเหลือจากผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งด้วยวาจาหรือเอกสารก็ตาม หากไม่เป็นพวกเดียวกับผู้นำ หรือขัดแย้งกับผู้นำ ก็จะไม่ได้รับการดูแล ไม่เหลือวแลเลย ไม่ให้ความช่วยเหลือตักสำรวจทุกครั้ง เพราะเขามีอำนาจและเป็นตัวแทนที่สามารถเข้าไปเป็นปากเสียงในสภาได้ หากเขาไม่นำปัญหาของชาวบ้านเข้าไปหารือในสภา ชาวบ้านก็หมดหนทางในการได้รับการแก้ไข ชาวบ้านจึงเกิดความกลัวว่าถ้ามีเรื่องเดือดร้อนแล้วจะทำอย่างไร ชาวบ้านไม่มีทางต่อสู้ก็ต้องจำยอมทำตามที่ผู้นำสั่งมา บางคนอยากให้ลูกได้เข้าเรียนในโรงเรียนชื่อดังของจังหวัด ต้องไปขอความช่วยเหลือจากผู้นำหรือนักการเมือง หากแม้ว่าเขาช่วยเหลือจนลูกหลานได้เข้าเรียนตามสถานที่ที่ต้องการแล้วก็เป็นบุญคุณต่อกัน หากผู้นำเอ่ยปากขอให้เขาทำอะไรก็ต้องทำตามที่เขาสั่ง ไม่เพียงเฉพาะตัวเขาเองอาจจะส่งผลกระทบไปยังคนในครอบครัวและกลุ่มเครือญาติด้วย กลายเป็นวัฒนธรรมที่ต้องพึ่งพานักการเมือง และเป็นบุญคุณต่อกันไม่รู้จักจบสิ้น สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

นางกนกวรรณ แก้วคำอ้าย กล่าวว่า “...อยู่ที่นักการเมืองเป็นตัวสำคัญ บางสิ่งบางอย่างอยู่ที่ผู้นำ เพราะประชาชนบางคนบางกลุ่มเชื่อนักการเมือง เชื่อผู้นำท้องถิ่น ทำให้

การเมืองถูกครอบงำโดยนักการเมืองบางคน ซึ่งมีเครือข่ายของนักการเมืองมาชักจูงชาวบ้าน เขาจะสั่งการโดยให้เครือข่ายของเขาพูดทำความเข้าใจกับประชาชนตามที่เขาต้องการจะสื่อ ประชาชนก็จะเชื่ออย่างไม่สงสัยหรือตรวจสอบว่าถูกต้องหรือเปล่า ทำตามโดยไม่มีเงื่อนไข อาจจะด้วยเกรงกลัวอิทธิพลหรือกลายเป็นเรื่องที่คุ้นชินของชาวบ้าน ไม่มีการโต้แย้งหรือถามที่ไปที่มา ฉะนั้นเราต้องปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองให้ประชาชนตั้งแต่ระดับอนุบาลว่าการเมืองมีความหมายต่อการดำเนินชีวิต การเลือกผู้นำมีความสำคัญมีผลต่อเรา เช่น จบมามีงานทำ ความเป็นอยู่ดีกินดี เลือกนักการเมืองที่มีคุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นใหญ่ การดำเนินการของศูนย์ต้องเริ่มปรับเปลี่ยนความคิดของประชาชนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง คนรุ่นเก่ายังมีความคิดแบบเดิมคือรับเงินแล้วก็ต้องเลือกเขา ฉะนั้นระดับประเทศต้องแก้ไขควบคู่ไปด้วย แต่การเลือกตั้งที่ผ่านมาการเมืองก็เปลี่ยนแปลงไปเยอะนะ เช่น พรรคอนาคตใหม่ ที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งจำนวนมากจากคนรุ่นใหม่ พรรคมีอุดมการณ์ มีนโยบายพรรคที่ถูกต้องคนรุ่นใหม่...” (นางกนกวรรณ แก้วคำอ้าย ประธาน ศส.ปชต.ห่างฉัตร วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

2.3 ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าเสนอปัญหาและความต้องการร่วมกันของชุมชน

2.3.1 ธรรมชาติของชาวบ้านในพื้นที่

ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปาง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปางจริงๆ จะเป็นผู้สูงวัย ซึ่งมีความคิดความเชื่อแบบเดิม และโดยพื้นเพแล้วด้วยความเป็นคนเหนือ วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนลำปาง เพราะแต่เดิมความสัมพันธ์ในครอบครัวผู้ที่เป็นผู้นำในครอบครัวก็คือพ่อ ทุกกิจกรรมในครอบครัวต้องให้พ่อเป็นคนเริ่มก่อนคนแรก ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหาร คนที่รับประทานอาหารได้คนแรกคือพ่อ ทุกคนไม่ว่าจะเป็นแม่ ลูก หรือคนอื่นๆ ในครอบครัวต้องรอให้พ่อทานก่อน ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนลำปางหรือคนเหนือที่จะไม่กล้าแสดงออก เนื่องจากในครอบครัวก็ถูกบ่มเพาะให้ฟังผู้นำ ดังนั้นจึงทำให้ชาวบ้านจะมีอุปนิสัยที่ไม่กล้าแสดงออก หรือแสดงความคิดเห็นเมื่อเห็นต่างเพราะการดำเนินชีวิตตั้งแต่เด็กถูกปลูกฝังให้รับฟังอย่างเดียว ให้เชื่อผู้ใหญ่ที่อาวุโสกว่า หากไม่เห็นด้วยและมีกรโต้แย้งก็จะถูกประณามว่าเถียงพ่อ เถียงแม่ หรือไม่เคารพผู้ใหญ่ เป็นคนอกตัญญู ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ และจะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่งผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะชาวบ้านจะไม่กล้าแสดงความคิดเห็น มีปัญหาที่เก็บไว้ ไม่พูดและปัญหานั้นก็จะไม่ได้รับการแก้ไข สังคมก็ยังเป็นแบบเดิมยังมีความเชื่อแบบเดิมๆ ทำให้ขาดสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

นายบุญทรง จิโนเป็ง กล่าวว่า “...เป็นข้อจำกัดของชุมชน มีความเชื่อหรือข้อมูลที่แตกต่างกันไป เป็นเรื่องปกติเรื่องความเห็นไม่ตรงกัน การที่จะให้ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ต้องทำความเข้าใจและลำดับความสำคัญของปัญหา มีความคิดรอบด้านและมองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนเป็นหลัก ต้องทำความเข้าใจให้มากซึ่งไทยต่างจากประเทศอื่น มีบริบทมีวัฒนธรรม ค่านิยม ธรรมเนียมแตกต่างกันไป แต่หลักการก็ยังคงเป็นเสียงส่วนใหญ่ที่ประชาชนได้เห็นพ้องต้องกันว่าเรื่องนี้เห็นพ้องกันอย่างไร สุดท้ายก็จะกลายเป็นประชาธิปไตย หากประชาชนในระดับชุมชน ครัวเรือน ได้เข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นบันไดทีละขั้น ที่จะทำให้ประชาชนได้เข้าใจถึงระบบประชาธิปไตยที่แท้จริง...” (นายบุญทรง จิโนเป็ง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 1 ก.ค. 2563)

2.3.2 ความขัดแย้งกับผู้นำหรือผู้มีอิทธิพล

นักการเมืองระดับชาติหรือนักการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง ต่างมีอำนาจและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งสองระดับ และยังเชื่อมโยงไปยังข้าราชการประจำด้วยการบริหารงานนโยบายหรืองบประมาณที่มาจากรัฐบาล และถูกส่งมายังหน่วยราชการจังหวัดลำปาง และกระจายลงไปสู่ท้องถิ่นด้วย ฉะนั้นกระบวนการทุกอย่างจึงถูกกุมอำนาจโดยนักการเมืองและผู้นำท้องถิ่น ทำให้ไม่มีการถ่วงดุลคานอำนาจกัน เป็นผลให้การตรวจสอบทำได้ยากถึงแม้ชาวบ้านจะรู้ว่ามีการทุจริตคอร์รัปชันโดยนักการเมือง หากมีโครงการต่างๆ เข้ามาในพื้นที่ จะมีการพูดคุยของผู้นำหรือนักการเมืองในพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีการแบ่งโซนพื้นที่รับผิดชอบตามเขตเลือกตั้งที่ได้รับการเลือกตั้งอยู่แล้ว หากมีโครงการและอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของใครจะมีการตกลงระหว่าง ส.ส. และนักการเมืองระดับท้องถิ่นทำเป็นกระบวนการ หากมีการทุจริตและประชาชนพบเห็นพฤติกรรมและอยากแสดงการคัดค้านหรือไม่เห็นด้วย และอยากตรวจสอบ โครงการนั้นชาวบ้านไม่กล้าพอที่จะดำเนินการตรวจสอบ เพราะหากมีการร้องเรียนหรือเห็นต่างจากผู้นำหรือนักการเมืองแล้ว เกรงว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ หรืออาจเป็นอันตรายแก่ตนเองและคนในครอบครัวได้ หากไปขัดผลประโยชน์ของกลุ่มคนดังกล่าว จึงทำให้ประชาชนไม่กล้าและเกรงกลัวต่ออิทธิพลของกลุ่มคนดังกล่าว สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

นายวาทีต ปัญญาคม กล่าวว่า “...พลเมืองในระบบประชาธิปไตย ถูกจำกัดอยู่ในกรอบการเป็นราษฎรและประชาชนมากกว่า ที่จะต้องทำตามกรอบ ตามเป้าหมายที่ทางภาครัฐเป็นตัวกำหนด เช่น ตั้งเป้าจำนวนคนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ปัจจุบันก็ยังมีการกำหนดเป้าหมายให้พลเมืองทำ ซึ่งจริงๆ กระบวนการต่างๆ ควรเกิดจากความสมัครใจ หรือควรเกิดจากความเข้าใจเนื้อหาของประชาชนเอง หลักปรัชญาพุทธสอนว่า ทุกคนต้องยืนได้ด้วยตัวเอง แต่กรอบสังคมปัจจุบัน

เรากำหนดพลเมืองให้ไปผูกพันกับกลุ่มผู้นำให้มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย...” (นายวาทีต ปัญญาคม นายอำเภอเมืองลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 1 ก.ค.2563)

นางพรรณเพ็ญ จำลองปั้น กล่าวว่า “...การกำหนดเป้าหมายให้เขาทำ ไม่ควรตั้งสมมติฐาน ควรปล่อยให้ไปคลาไคลเป็นธรรมชาติ เปิดให้ประชาชนได้คิดได้ด้วยตัวเองตามที่ภาครัฐกำหนดไว้ โดยไม่ต้องกำหนดกรอบหรือเป้าหมาย การกำหนดเป้าหมายคือที่มาของหัวคะแนน การเบี่ยงเบนของผลการเลือกตั้ง ผลการทำนโยบายสาธารณะ ทำให้คนมีอำนาจกว่าเข้าไปครอบงำ เพราะความเป็นพลเมืองลดน้อยลง การตัดสินใจไม่ได้อยู่ที่ตนเอง พลเมืองไม่เข้าใจอำนาจหน้าที่ของตนเอง ชาวบ้านไม่เข้าใจให้ไปเลือกตั้งก็ไป โดยไม่มีการติดตามตรวจสอบการทำงานของนักการเมือง คิดว่ามันไกลตัว เลือกตั้งเสร็จแล้วก็จบแค่นั้น เนื่องจากประชาชนไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ เราต้องไปเสริมสร้างให้ความรู้ประชาธิปไตย...” (นางพรรณเพ็ญ จำลองปั้น ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 1 ก.ค. 2563)

ตอนที่ 3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย

3.1 ให้ประชาชนรู้สถานภาพและบทบาทของตนเองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย

ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย หรือ ศส.ปชต. เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนภารกิจสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีคณะกรรมการ ศส.ปชต.เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ภารกิจสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยในระดับพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน จึงต้องมีบทบาททั้งการบริหาร การเป็นผู้ประสานงาน เป็นนักพัฒนาชุมชนด้านประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง เป็นนักสร้างเครือข่าย และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ โดยการขับเคลื่อนยึดหลักการว่าไม่มีงบประมาณก็สามารถขับเคลื่อนภารกิจได้ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับวิถีชีวิตในชุมชน หมู่บ้าน จึงต้องขับเคลื่อนโดยการสอดแทรกเข้ากับกิจกรรมหลักของชุมชนตามประเพณีท้องถิ่น เช่น กิจกรรมทางศาสนา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ การประชุมหมู่บ้าน การประชุมประจำเดือนของกรรมการหมู่บ้าน หรือประเพณีงานบุญ งานบวช ที่จัดขึ้นในชุมชน โดยดำเนินการเป็นรูปแบบทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ แต่จะดำเนินการในการสอดแทรกเข้าไปกิจกรรม เช่นการพูดคุยแบบเป็นกันเอง พูดคุยในกลุ่มเพื่อน หรือสมาชิกของชุมชนเป็นหลัก พูดให้ชาวบ้านรู้ว่าการที่พบเห็นการทุจริตประพฤติมิชอบเกิดขึ้นในชุมชนอย่างหนึ่งเฉย คิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง ต้องใช้อำนาจของตนเองทั้งในการแสดงความคิดเห็น กล่าวแสดงความคิดเห็นเมื่อเห็นต่าง ชาวบ้านทำได้ ในอดีตที่ผ่านมาจากความที่ไม่รู้ว่าข้อมูลหรือเอกสารต่างๆ ของทางราชการ เราในฐานะประชาชนคนหนึ่ง

สามารถขอคู่มือเอกสารหรือตรวจสอบโครงการต่างๆ ได้ รวมไปถึงการถอดถอนนักการเมืองก็สามารถทำได้ หากเลือกตั้งไปแล้วเขาไม่ได้ทำตามนโยบายที่ให้ไว้ ทุกอย่างสามารถทำได้หมด ไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้วยตนเองหรือร่วมกับผู้อื่น ถ้าประชาชนตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง นักการเมืองที่เคยโกงกินก็จะถูกตรวจสอบ โดยมีประชาชนแจ้งเบาะแสนำไปสู่กระบวนการสอบสวนทางกฎหมาย หากพบว่ากระทำผิดจริงก็จะต้องถูกลงโทษหรือรับผิดตามกฎหมาย นักการเมืองคนอื่นจะได้เกรงกลัวและไม่ทำพฤติกรรมแบบนั้นอีก ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...การส่งเสริมประชาธิปไตยควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ การขับเคลื่อนโดยสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออกกกำลังกาย กลุ่มอาชีพ อาสาสมัคร สร้างความเข้าใจให้กับประชาชนให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้อำนาจของตนเองในการเลือกตัวแทน มีการแสดงความคิดเห็น การที่ทุกคนแสดงความคิดเห็นถือเป็นเรื่องสำคัญเพื่อสร้างความเข้าใจ คุยกันแบบพี่น้องแบบน้อง ไม่ยึดติดตำแหน่งหน้าที่ ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน และสุดท้ายก็หาแนวทางข้อสรุปร่วมกัน...”(นายเฉลิม วิบินโส ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 30 มิ.ย. 2563)

“...การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีน้อย เนื่องจากประชาชนต้องประกอบอาชีพในการเลี้ยงปากท้องตัวเอง ชาวบ้านคิดว่าประชาธิปไตยคือการเลือกตั้งอย่างเดียว กรรมการ ศส.ปชต. ต้องสร้างความเข้าใจกับประชาชน ต้องพูดภาษาเหนือที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย บอกให้ชาวบ้านรู้ว่าถ้าผู้นำหรือตัวแทนที่เลือกไปทำไม่ดี ประชาชนก็ตรวจสอบได้และให้เขาออกจากตำแหน่งได้ด้วย...” (นางดวงพร ศรีไชยวงศ์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำ วันที่สัมภาษณ์ 9 ก.ค. 2563)

“...ให้ประชาชนในพื้นที่ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา กศน. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการมีวินัยของตนเอง รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติตนตามระเบียบกฎหมาย ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ณรงค์ให้ทุกคนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ของกรรมการ ศส.ปชต. โดยใช้รถยนต์ติดเครื่องขยายเสียงของ ศส.ปชต. กระจายข่าวสาร เคนรณรงค์เคาะประตูบ้านทุกหลังคาเรือน และแจกสื่อแผ่นพับ อธิบายขั้นตอนการลงคะแนนเลือกตั้งให้กับผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในวัยทำงานที่ไม่ได้รับข่าวสารที่รอบด้าน การลงพื้นที่ครบทุกหมู่บ้าน ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทุกคนมีความเสียสละ และมีจิตอาสา ทั้งที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนเพื่อพัฒนาชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ทำให้ประชาชนเห็นความตั้งใจทำงานของกรรมการ ศส.ปชต. ในการรณรงค์ให้ความรู้ประชาธิปไตย รู้จักหน้าที่ความเป็นพลเมืองมากขึ้น...” (นางวันเพ็ญ รักแจ่ม ครู กศน.ตำบลปลงแสนทอง วันที่สัมภาษณ์ 3 ก.ค. 2563)

3.2 สร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยคนในชุมชนเอง

ชุมชนในจังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท ชาวบ้านอยู่กันแบบพี่แบบน้อง ต้องสร้างความเข้มแข็งโดยการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนให้มากที่สุด เช่น กิจกรรมประเพณีของชุมชนทุกครัวเรือนต้องมีตัวแทนมาร่วมกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทำบุญตักบาตร วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และการร่วมกันพัฒนาหรือปรับปรุงทัศนียภาพสถานที่ต่างๆ ร่วมกันในชุมชน เช่น บริเวณลานวัด ที่ออกกำลังกายของหมู่บ้าน อาคารหอประชุมหมู่บ้าน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการช่วยกันรักษาความสะอาด และบำรุงรักษาให้เหมือนกับที่รักษาความสะอาดบ้านของตัวเอง ร่วมกันสอดส่องดูแลทุกข์สุขของเพื่อนบ้าน รวมทั้งความปลอดภัยในหมู่บ้าน เป็นหูเป็นตา ถ้าเห็นคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้านและมีท่าทางไม่น่าไว้วางใจ ต้องแจ้งผู้นำชุมชนประกาศเสียงตามสาย เพื่อไม่ให้เกิดเหตุร้ายในหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันจะมีกลุ่มมิชชันนารีที่เข้าไปในชุมชน ไปหลอกลวงชาวบ้านซึ่งโดยปกติแล้วชาวบ้านมักจะเชื่อคนง่าย และมีความเห็นอกเห็นใจ พอเห็นคนแปลกหน้าเข้ามาขอความช่วยเหลือหรือเสนอขายสินค้าก็ไม่ทันระวังตัว โดยเฉพาะคนแก่ที่อาศัยอยู่ในบ้าน โดยลำพังมักจะเป็นเป้าหมายของพวกพวกมิชชันนารีในการหลอกล่อ ตกเป็นเหยื่อทำให้เสียทรัพย์สินไปแล้วหลายราย ดังนั้นการช่วยกันสอดส่องดูแลกันในชุมชน จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน หากคนในชุมชนทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันทุกกิจกรรมก็จะเกิดความเข้มแข็ง ใครที่คิดจะเข้ามาสร้างความเดือดร้อนหรือหวังผลประโยชน์ก็ทำได้ยาก การร่วมมือกันในการแก้ปัญหาของหมู่บ้านหรือชุมชนก็ต้องเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน การทำความเข้าใจพูดคุย โดยกรรมการ ศส.ปชต.ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ทุกคนรักและหวงแหนชุมชนเสมือนกับรักบ้านรักคนในครอบครัวของตนเอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีปัญหาที่ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา ชุมชนนั้นก็ย่อมต้องมีความเข้มแข็ง และสามารถอยู่ได้ด้วยคนในชุมชนเอง มีหลายหมู่บ้านที่มีการรวมตัวกันและมีความเข้มแข็ง แก้ปัญหาของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ดังเช่น ชุมชนบ้านสามขา ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ซึ่งครั้งหนึ่งเคยประสบปัญหาในภาวะเศรษฐกิจด้อยค่า ผู้ใหญ่บุญเรือน เฒ่าคำ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านสามขา หนึ่งในกรรมการ ศส.ปชต.หัวเสือ ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย นักวิจัยชาวบ้าน: ‘บ้านสามขา’ ชุมชนต้นแบบปลดแอกหนี้ ของชลิตา สุนันทาภรณ์, อาทิตย์ เคนมี และโกวิท โพธิสาร ว่า เมื่อประเทศไทยเกิดภาวะฟองสบู่แตก ชุมชนบ้านสามขา ก็แตกเช่นกัน สิ่งที่ตามมาหลังจากนั้น คือปัญหาทางสังคม ความแตกแยก ทะเลาะเบาะแว้ง หลายครอบครัวในบ้านสามขาเกือบล่มสลาย เพราะพิษเศรษฐกิจที่รุนแรงจากการมีหนี้สินมากมาย ปัญหาการขาดสภาพคล่องและขาดการรวมกลุ่มทางสังคมที่จะช่วยเหลือพึ่งพากัน เมื่อไม่มีเงินทุนหมุนเวียน ชาวบ้านจึงต้องเดินเข้าหาแหล่งเงินกู้้นอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูงลิบ วิกฤติเศรษฐกิจระดับประเทศไม่ต่างอะไรกับวิกฤติของชุมชนบ้านสามขา เพราะปัญหาของคนที่นี่ก็คือการเป็นหนี้เสีย ประกอบกับเวลานั้น

ชุมชนบ้านสามขาไม่เพียงเผชิญกับปัญหาด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังคงเผชิญวิบากกรรมจากภัยธรรมชาติอีกด้วย โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนน้ำ คนในชุมชนได้ลุกขึ้นมาค้นหาคำตอบนั้นด้วยตนเอง หลังจากลองผิดลองถูก เรียนรู้จากความผิดพลาด เพื่อหารูปแบบการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา กระทั่งพบแสงสว่างปลายอุโมงค์ที่สามารถเปลี่ยนมโนทัศน์และพฤติกรรมของชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้อย่าง 360 องศา และแตกหน่อออกผลไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านอีกหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หลังจากชุมชนบ้านสามขาได้ก้าวสู่กระบวนการเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก ทำให้ชาวบ้านได้คิดเอง ทำเอง ได้รับผลเอง และได้แก้ปัญหาเอง องค์ความรู้เหล่านี้ได้ซึมซับเข้าไปในจิตสำนึก หลายคนรู้จักใช้ข้อมูลมาวิเคราะห์ทั้งรายบุคคลและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ มีกระบวนการในการคิดวิเคราะห์มากขึ้น และนำไปสู่การปรับใช้กับวิถีการดำรงชีวิตของแต่ละคน บางคนเกิดทักษะในการคิด วิเคราะห์และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างชัดเจน นับเป็นก้าวแรกทั้งดงามสำหรับการเรียนรู้ของชุมชนบ้านสามขาจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนจนเกิดความเข้มแข็งในชุมชนแล้ว ปัจจุบันชุมชนบ้านสามขาเป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดลำปางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยคนในชุมชนเอง ซึ่งแนวคิดประชาธิปไตยก็แฝงอยู่ในการแก้ปัญหาครั้งนี้ เพราะชุมชนเกิดปัญหาแล้วคนในชุมชนก็เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา มีการตั้งกฎกติกาในชุมชน และทุกคนก็ปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน ส่งผลให้ปัจจุบันชุมชนบ้านสามขาเป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ ดังนั้นการสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งในชุมชนจังหวัดลำปางก็ทำได้เช่นกัน โดยเอาแบบอย่างการรวมตัวกันของชุมชนบ้านสามขา ทุกคนต้องร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน ร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาทุกอย่างจริงจัง มีการวางแผนในชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง รวมไปถึงตัวผู้นำก็มีส่วนสำคัญอย่างมากในการกระตุ้นให้คนในชุมชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน ผู้นำชุมชนทำตัวให้เป็นตัวอย่างกับคนในชุมชนเกิดความเชื่อ ศรัทธาและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ทำให้คนในชุมชนหลุดพ้นจากความยากลำบาก และทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ดังนี้

นายฐิติพล ทศรฐ กล่าวว่า “...การสร้างและขยายเครือข่ายในกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้ ศส.ปชต. มีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตัวเอง โดยมีส่วนราชการเป็นที่เลี้ยงสนับสนุน ศูนย์ทุกศูนย์ต้องสามารถดำเนินกิจกรรมด้วยกรรมการของศูนย์เอง ตามบริบทพื้นที่ของแต่ละศูนย์ ทำงานเป็นทีมและสร้างการรับรู้ว่าคุณศูนย์เป็นศูนย์ของคนในชุมชนไม่ใช่ศูนย์ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ หวังแทน และอยากขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยความเต็มใจ มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชน และร่วมกันสร้างความเข้มแข็ง

ให้กับชุมชน...” (นายฐิติพล ทศรฐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 13 ก.ค. 2563)

“...ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แกนนำชุมชนเข้ามาร่วมเป็นกรรมการศูนย์ สร้างเครือข่ายเพิ่มเติม สร้างการเรียนรู้ให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับทราบปัญหาชุมชนและร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนทุกครั้ง ผู้นำต้องรับฟังเสียงของชาวบ้านด้วย...” (จำเอกสุเทพ มาลีบุตร ปลัดเทศบาลตำบลต้นธงชัย วันที่สัมภาษณ์ 25 มิ.ย. 2563)

“...การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยแบ่งกลุ่มประชาชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ การสื่อสารก็ต้องแยกตามกลุ่มเป้าหมาย เด็กรุ่นใหม่แนวคิดใหม่ๆ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนรุ่นเก่า คนรุ่นเก่าคิดว่าประชาธิปไตยไกลตัว แต่คนรุ่นใหม่เข้าใจระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ต้องทำให้คนทั้งสองรุ่นอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้ กรรมการ ศส.ปชต.ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการใหม่ๆ รับฟังความคิดเห็น เช่น การเลือกตั้งด้วยเครื่องลงคะแนนเลือกตั้ง สร้างการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เลือกตั้งทีมาที มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และควรทำงานบูรณาการร่วมกับหลายหน่วยงาน เพราะเป้าหมายเหมือนกันคือปลูกฝังเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งให้เห็นถึงโทษของการซื้อสิทธิขายเสียง ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดการรัฐประหาร อยู่บ่อยครั้ง ทำให้ประชาธิปไตยล้มลุกคลุกคลาน ให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ให้ชาวบ้านเข้าใจตั้งแต่ประวัติศาสตร์อดีตความเป็นมาของประชาธิปไตยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ให้เขาคิดได้ แล้วถึงจะส่งผลต่อการกระทำของเขา...” (ว่าที่ร้อยตรี สมชาย สิริชูทรัพย์ นายอำเภอเมืองปาน วันที่สัมภาษณ์ 9 ก.ค. 2563)

“...ให้ประชาชน ผู้ใหญ่บ้านและทีมงาน ร่วมกันสร้างความเข้มแข็งและขยายเครือข่ายในชุมชน ใช้แนวคิดการสร้างนวัตกรรมประชาธิปไตย โดยใช้ชื่อว่าประชาธิปไตยบ้านใหม่สุจริต และให้กรรมการหมู่บ้านและผู้นำชุมชนทำกิจกรรมอย่างโปร่งใส และให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการในกิจกรรมของชุมชน...” (ดร.สกล ไหมสาสน์ ประธาน ศส.ปชต. หลวงเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 5 ก.ค. 2563)

“...กรรมการ ศส.ปชต. ให้ความรู้การเลือกตั้งกับประชาชน ชักชวนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง กิจกรรมของชุมชน มีส่วนร่วมในการทำพิจารณาในตำบล การทำประชามติ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เข้ามามีส่วนรับรู้ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ทำหน้าที่และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เข้าใจผลเสียของการซื้อสิทธิขายเสียง กรรมการต้องให้ความรู้ประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง การณรงค์ดำเนินการตลอดไม่ใช่เฉพาะช่วงเลือกตั้ง สร้างการเรียนรู้ในชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน...” (นางมัทนา กันทา ประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง วันที่สัมภาษณ์ 28 มิ.ย.2563)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง กับการส่งเสริมประชาธิปไตยจังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง
3. เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

1. สรุปผลการวิจัย

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเรื่อง ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 วิธีการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

จากการศึกษาวิธีการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง มีวิธีการ 3 วิธีด้วยกัน ได้แก่ 1) การสร้างความเป็นพลเมือง 2) การสร้างการมีส่วนร่วมทางเมืองของประชาชน 3) การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

1.1.1 การสร้างความเป็นพลเมือง

ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง มีวิธีการสร้างความเป็นพลเมือง ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง โดยรู้ว่ตนเองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม เคารพและปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ของผู้อื่นและของชุมชน โดยไม่ให้ผู้ใดล่วงละเมิดอันขัดต่อกฎหมาย

การสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนจังหวัดลำปาง ให้รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) ขับเคลื่อนโดยกรมการศส.ปชต. ดำเนินการโดยเริ่มจากสถาบันครอบครัว ครอบครัวถือเป็นสถาบันแรกที่ใกล้ชิดกับเด็กในพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ของทุกคน เพราะเด็กจะเรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากพ่อแม่และบุคคลในครอบครัว และสถาบันต่อมาคือสถาบันการศึกษาที่สอนให้อ่านออกเขียนได้แล้ว ยังต้องสอนให้เด็กมีสำนึก ความเชื่อ ค่านิยม มีความอดทน มีวินัย หรือมีบุคลิกภาพที่ดีด้วย รวมถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญในปัจจุบันก็คือสื่อที่จะสะท้อนพฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็นอย่างไร โดยมีรัฐบาลเป็นตัวกำหนดนโยบายซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในสังคมภายใต้การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบต่างๆ

2) การสร้างความตระหนักให้ประชาชนสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และส่วนรวม โดยยึดหลักประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ได้แก่การตระหนักในหน้าที่ และพันธกิจของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนี้ 1) ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม 2) ร่วมกำหนดทิศทางของสังคมเพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข 3) ใช้หลักการประชาธิปไตยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและแก้ปัญหาสังคม 4) ยอมรับหลักการเสียงข้างมาก และการเคารพสิทธิเสียงข้างน้อย

3) การสร้างการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับการเคารพกฎหมายและกฎกติกาของสังคม กฎหมาย กฎ ระเบียบ กติกาของสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในสังคม การกำหนดกติกาเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบ สันติ นอกจากนั้นกฎหมายยังมีบทบาทในการส่งเสริมความเสมอภาค หรือการไม่ได้รับโอกาสที่เท่าเทียม ทั้งนี้การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพิจารณากฎหมาย ย่อมมีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติตามกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมาย คนในสังคมประชาธิปไตยจะเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ฝ่าฝืนกฎกติกาของสังคม หากทำผิดก็ต้องยอมรับผลตามบทลงโทษที่บัญญัติไว้ หากเห็นว่ากฎ กติกาที่ใช้บังคับนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรมก็ต้องผลักดันให้มีการแก้ไขหรือเรียกร้องความเป็นธรรมตามวิถีทางที่ถูกต้อง ครอบใดที่กฎหมายนั้นยังใช้บังคับอยู่จะต้องปฏิบัติตาม

1.1.2 การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง คือ การที่พลเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงออกทางการเมืองและการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชน ดำเนินการได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง โดยสามารถทำในลักษณะที่ดำเนินการด้วยตนเอง เช่น การพูดแสดงความคิดเห็น การเขียน การขอข้อมูลข่าวสารทางราชการ และที่ต้องดำเนินการร่วมกับผู้อื่น ที่เรียกว่าการเมืองภาคพลเมือง หรือการเมืองภาคประชาชน กก.ศส.ปชต. ดำเนินการขับเคลื่อนโดยลงพื้นที่ให้ความรู้ พูดคุยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัว ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเมืองว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอย่างไร จะมีผลอย่างไรหากเราไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การเข้าซื้อโรงเรียนถอดถอนนักการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อม ที่เรียกว่า การเมืองระบบตัวแทน ประชาชนสามารถดำเนินการผ่านตัวแทนที่เลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ซึ่งมีทั้งตัวแทนระดับชาติ การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ดำเนินกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมโดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ส. โดย กก.ศส.ปชต. จะใช้วิธีการพูดคุย ชี้แจงให้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้งว่าต้องไปใช้สิทธิอย่างรู้เท่าทันการเมือง เลือกผู้แทนที่ดี มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีผลงานเป็นที่ยอมรับ ซึ่ง กก.ศส.ปชต. จะสามารถเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้ง่าย ก่อนลงพื้นที่ปฏิบัติงานในช่วงที่มีการเลือกตั้ง สนง.กกต.จว.ลำปาง จะมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งทุกครั้งก่อนการปฏิบัติงาน

1.1.3 การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือการที่พลเมืองมีวิจาร์ณญาณ และมีความคิดอิสระ ยึดโยงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะเจริญงอกงาม ต้องอาศัยการบ่มเพาะจากกระบวนการทางการศึกษา วัฒนธรรมและสังคม โดยต้องเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถานศึกษา สภาพแวดล้อม กฎหมายและกติกาสังคม รวมถึงรัฐบาลในการกำหนดนโยบายภาครัฐให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย สรุประเบิดได้ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมพัฒนาให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดี มีความเชื่อศรัทธาต่อหลักการประชาธิปไตย มีความสามัคคีกัน มีความสมานฉันท์ของคนในชาติ ด้วยประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยว เป็นราชอาณาจักรซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจ เชื้อมั่นและศรัทธา ปกป้อง รักษาสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ กรรมการ ศส.ปชต. ใช้วิธีการพูดคุยสร้างความเข้าใจหลักการปกครองระบอบการปกครองประชาธิปไตย ว่ามีหลักการสำคัญคือเป็นการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุด เป็นระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนในเมื่อ

ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจก็ย่อมต้องรักและหวงแหนอำนาจนั้น และประเทศไทยยังมีสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความสำคัญอย่างสูงสุดเป็นศูนย์รวมใจของคนทั้งชาติ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทย ชาติไทยจึงเป็นปึกแผ่นและมั่นคงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้

2) การสร้างความตื่นตัวทางการเมือง ความตื่นตัวทางการเมืองเป็นที่มาของการแสดงออกทางการเมืองผ่านการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ แต่ไม่ได้มองว่าเป็นเพียงวิธีการทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นเป้าหมายสำคัญยิ่งในการพัฒนาทางการเมือง เพราะหากทำให้ประชาชนได้มีความตื่นตัวหรือกระตือรือร้นเคลื่อนไหวในทางการเมืองอย่างจริงจังต่อเนื่องในทิศทางที่เหมาะสมแล้ว ย่อมสามารถเข้ามาติดตามและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐให้มีความโปร่งใสและเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนอยู่แท้จริง กก.ศส.ปชต.ใช้วิธีการยกตัวอย่างวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วงต่างๆ เชื่อมโยงกับผลกระทบการดำรงชีวิตประจำวัน

3) การสร้างความตระหนักรู้ในทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกทางการเมือง ให้ความรู้วาระรอบการเมืองเป็นอย่างไร เช่น การเมืองระดับชาติ การเมืองระดับท้องถิ่น แต่ละรูปแบบเกี่ยวข้องกับประชาชนอย่างไร บทบาทหน้าที่ของ ส.ส. ถ้าเลือกไปแล้วทำหน้าที่อะไร นักการเมืองท้องถิ่นทำหน้าที่อะไร ควรเลือกผู้แทนแบบไหนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน การตระหนักรู้ทางการเมืองเกิดขึ้นได้จากการรับฟังข่าวสารจากสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ต่างๆ แล้วนำมาคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลและหลักการประชาธิปไตย ผู้ที่มีสนใจที่จะสมัครเป็นตัวแทนของประชาชน ก็ต้องสร้างจิตสำนึกทางการเมือง โดยจะต้องเป็นผู้สมัครที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีความซื่อสัตย์สุจริต

4) การสร้างให้ประชาชนเห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือติดตาม ควบคุม และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างจริงจัง ประชาชนต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองตามที่สภทศระบุว่า กิจกรรมทางการเมืองการปกครองเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องเอาใจใส่ รับผิดชอบ จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธให้พ้นความรับผิดชอบของตนไม่ได้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้มีความโปร่งใสตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน กระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกิจกรรมของชุมชน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง ดังนี้

1.2.1 ประชาชนไม่รู้สถานภาพและบทบาทของตนเอง ในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย

1) ไม่รู้ว่าตนเองสามารถแสดงความคิดเห็นหรือขอข้อมูล ข่าวสารและตรวจสอบเอกสารทางราชการได้ จังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท โดยมากคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปางเป็นผู้สูงวัยเสียเป็นส่วนใหญ่ คนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มคนรุ่นเก่าส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาไม่สูงมากนัก ประกอบกับวัฒนธรรมประเพณีแต่เดิม ที่ถูกปลูกฝังให้ฟังอย่างเดียวห้ามโต้แย้ง หรือห้ามมีข้อสงสัยในตัวผู้นำหรือผู้ปกครอง ถ้าแย้งก็จะถูกตำหนิว่าเถียงกันที่ จึงส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของชาวบ้าน ไม่มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกต่างๆ ชาวบ้านจึงมักจะถูกชักนำและคล้อยตามได้ง่าย เขาไม่รู้ว่าตัวเองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยสามารถทำอะไรได้บ้าง การเกรงกลัวอำนาจของผู้นำ นักการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้กระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนนั้นถูกจำกัดไปโดยความไม่รู้ของประชาชนเอง

2) การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมือง การเลือกตั้งเป็นการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยทางอ้อม เพื่อเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง หากเลือกตั้งแล้วได้ตัวแทนหรือผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเองแล้วผู้แทนคนนั้น ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามที่เสนอนโยบายหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ มีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต ประชาชนก็สามารถจะเข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองคนนั้นได้ การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองเป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นการตรวจสอบนักการเมืองมิให้ประพฤติดีมิชอบ และหากประชาชนมอบอำนาจให้แล้วก็สามารถถอดถอนคืนอำนาจนั้นได้ โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง ซึ่งก็เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

1.2.2 อิทธิพลของผู้นำที่มีบทบาทในการชี้นำ

ลักษณะของผู้นำในจังหวัดลำปาง แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ผู้นำระดับชาติ และผู้นำระดับท้องถิ่น ทั้งผู้นำทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ผู้นำทั้งสองระดับต่างก็มีความเชื่อมโยงกันเป็นความสัมพันธ์ ในลักษณะเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน เครือญาติ ดังนั้นการบริหารการจัดการ โครงการทุกโครงการของจังหวัดลำปางจึงถูกกุมอำนาจด้วยนักการเมืองทั้ง

ระดับชาติและระดับท้องถิ่น ด้วยอิทธิพลที่กุมอำนาจไว้ทั้งหมด ส่งผลให้ประชาชนเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าตรวจสอบการทำงาน มีผลกระทบกับการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย หากนักการเมืองเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตและโปร่งใส ก็จะทำให้ประชาธิปไตยเดินหน้า เป็นประชาธิปไตยที่มาจากอำนาจอธิปไตยของประชาชนโดยแท้จริง แต่ถ้านักการเมืองหรือผู้นำปฏิบัติหน้าที่ทุจริต คดโกง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมแล้ว ประชาธิปไตยก็จะต้องล้มลุกคลุกคลาน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าประชาชนจะรู้หรือเปล่าว่าอำนาจของตนเองนั้นมีมากน้อยเพียงใด โดยผู้นำใช้วิธีการ ดังนี้ 1) การลือขบปี 2) ถักทอทำ/แอบยัดไส้ 3) ผลกระทบหากไม่ทำตามผู้นำ

1.2.3 ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าเสนอปัญหาและความต้องการร่วมกันของชุมชน

1) ธรรมชาติของชาวบ้านในพื้นที่

ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปาง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปางจริงๆ จะเป็นผู้สูงอายุ โดยพื้นเพแล้วด้วยความเป็นคนเหนือจะมีวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ เฉพาะถิ่น ที่ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนลำปาง แต่เดิมความสัมพันธ์ในครอบครัวผู้ที่เป็นผู้นำครอบครัวก็คือพ่อ ทุกกิจกรรมในครอบครัวต้องให้พ่อเป็นคนเริ่มก่อนคนแรก ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนลำปางหรือคนเหนือที่จะไม่กล้าแสดงออก เนื่องจากในครอบครัวก็ถูกบ่มเพาะให้ฟังผู้นำ ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ชาวบ้านจะมีอุปนิสัยที่ไม่กล้าแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็นเมื่อเห็นต่างเพราะการดำเนินชีวิตตั้งแต่เด็กถูกปลูกฝังให้รับฟังอย่างเดียว ให้เชื่อผู้ใหญ่ที่อาวุโสกว่า ทำให้เวลามีปัญหาที่เก็บไว้ ไม่พูดและปัญหานั้นก็จะไม่ได้รับการแก้ไข สังคมก็ยังเป็นแบบเดิมยังมีความเชื่อแบบเดิมๆ ทำให้ประชาชนขาดสิทธิ เสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย

2) ความขัดแย้งกับผู้นำหรือผู้มีอิทธิพล

นักการเมืองระดับชาติหรือนักการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดลำปางต่างมีอำนาจและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งสองระดับ และยังเชื่อมโยงไปยังข้าราชการประจำด้วย ฉะนั้นกระบวนการทุกอย่างจึงถูกกุมอำนาจโดยนักการเมืองและผู้นำท้องถิ่น ทำให้ไม่มีการถ่วงดุลคานอำนาจกัน เป็นผลให้การตรวจสอบทำได้ยากถึงแม้ชาวบ้านจะรู้ว่ามีกรทุจริตคอร์ปชั่นโดยนักการเมือง หากมีโครงการและอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของใครจะมีการตกลงระหว่าง ส.ส. และนักการเมืองระดับท้องถิ่นทำเป็นกระบวนการ ชาวบ้านไม่กล้าพอที่จะดำเนินการตรวจสอบ เพราะหากมีการร้องเรียนหรือเห็นต่างจากผู้นำหรือนักการเมืองแล้ว เกรงว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ หรืออาจเป็นอันตรายแก่ตนเองและครอบครัวได้

1.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย

1.3.1 ให้ประชาชนรู้สถานภาพและบทบาทของตนเองในฐานะเจ้าของอำนาจ อธิปไตย

ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย หรือ ศส.ปชต. เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนภารกิจสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีคณะกรรมการ ศส.ปชต.เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยในระดับพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน จึงต้องมีบทบาททั้งการบริหารการเป็นผู้ประสานงาน เป็นนักพัฒนาชุมชนด้านประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง เป็นนักสร้างเครือข่าย และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ โดยการขับเคลื่อนยึดหลักการว่าไม่มีงบประมาณก็สามารถขับเคลื่อนภารกิจได้ โดยการสอดแทรกเข้ากับกิจกรรมหลักของชุมชนตามประเพณีท้องถิ่น ดำเนินการเป็นรูปแบบทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ การพูดคุยแบบเป็นกันเอง พูดคุยในกลุ่มเพื่อน หรือสมาชิกของชุมชนเป็นหลัก พูดยุติให้ชาวบ้านรู้ว่าสิ่งที่พบเห็นการทุจริตประพฤติมิชอบเกิดขึ้นในชุมชนอย่านิ่งเฉย คิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง หากเลือกตั้งไปแล้วเขาไม่ได้ทำตามนโยบายที่ให้ไว้ ก็สามารถถอดถอนนักการเมืองคนนั้นได้ ถ้าประชาชนตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง นักการเมืองที่เคลงโกงกินก็จะถูกตรวจสอบ โดยมีประชาชนแจ้งเบาะแสนำไปสู่กระบวนการสอบสวนทางกฎหมาย หากพบว่ากระทำผิดจริงก็ต้องถูกลงโทษหรือรับผิดชอบตามกฎหมาย นักการเมืองคนอื่นจะได้เกรงกลัวและไม่ทำแบบนั้นอีก

1.3.2 การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยคนในชุมชนเอง

การสร้างความเข้มแข็งโดยการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนให้มากที่สุด เช่น กิจกรรมประเพณีของชุมชนทุกครัวเรือนต้องมีตัวแทนมาร่วมกิจกรรม ร่วมกันสอดส่องดูแลทุกข์สุขของเพื่อนบ้าน ดูแลกัน ในชุมชนเอง จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน หากคนในชุมชนทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันทุกกิจกรรมก็จะเกิดความเข้มแข็ง ใครที่คิดจะเข้ามาสร้างความเดือดร้อนหรือหวังผลประโยชน์ก็ทำได้ยาก การร่วมมือกันในการแก้ปัญหาของหมู่บ้านหรือชุมชนก็ต้องเป็นหน้าที่ของทุกคน กรรมการ ศส.ปชต.จะช่วยให้มากในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ทุกคนรักและหวงแหนชุมชนเสมือนกับรักบ้านและคนในครอบครัวของตนเอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีปัญหาที่ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา ชุมชนนั้นก็ย่อมต้องมีความเข้มแข็ง มีอำนาจต่อรองกับนักการเมืองหรือผู้นำ และสามารถอยู่ได้ด้วยคนในชุมชนเอง เช่น ชุมชนบ้านสามขา ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ที่คนในชุมชนรวมกลุ่มทางสังคมที่จะช่วยเหลือพึ่งพากัน คนในชุมชนได้ลุกขึ้นมาค้นหาคำตอบนั้นด้วยตนเอง ลองผิดลองถูก เรียนรู้จากความผิดพลาด เพื่อหาแบบแผนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา กระทั่งแก้ปัญหาชุมชนได้ และแตกหน่อออก

ผลไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านอีกหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวบ้านได้คิดเอง ทำเอง ได้รับผลเอง และได้แก้ปัญหาเอง องค์ความรู้เหล่านี้ได้ซึมซับเข้าไปในจิตสำนึก หลายคนรู้จักใช้ข้อมูลมาวิเคราะห์ทั้งรายบุคคลและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือมีกระบวนการในการคิดวิเคราะห์มากขึ้น และนำไปสู่การปรับใช้กับวิถีการดำรงชีวิตของแต่ละคน ปัจจุบันชุมชนบ้านสามขาเป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดลำปางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยคนในชุมชนเอง ซึ่งแนวคิดประชาธิปไตยก็แฝงอยู่ในการแก้ปัญหาด้วย เพราะชุมชนเกิดปัญหาแล้วคนในชุมชนก็เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มีการตั้งกฎกติกาในชุมชน และทุกคนก็ปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน ส่งผลให้ปัจจุบันชุมชนบ้านสามขาเป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ การสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งในชุมชนจังหวัดลำปางก็ทำได้เช่นกัน โดยเอาแบบอย่างการรวมตัวกันของชุมชนบ้านสามขา ทุกคนต้องร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน ร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาทุกอย่างจริงจัง มีการวางแผนในชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง รวมไปถึงตัวผู้นำก็มีส่วนสำคัญอย่างมากในการกระตุ้นให้คนในชุมชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน ผู้นำชุมชนทำตัวให้เป็นตัวอย่างกับคนในชุมชนเกิดความเชื่อ ศรัทธาและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ทำให้คนในชุมชนหลุดพ้นจากความยากลำบากและอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

2. อภิปรายผล

จากการวิจัย เรื่อง “ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง” พบว่า

2.1 ประเด็นที่ 1 วิธีการส่งเสริมความเป็นพลเมือง มีวิธีการดำเนินการ 3 วิธี คือ สร้างความเป็นพลเมือง สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

2.1.1 การสร้างความเป็นพลเมือง จะต้องสร้างให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง รักษาสิทธิของตนเองและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย กฎระเบียบ และกติกาของสังคม ร่วมแสดงความคิดเห็น และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยยอมรับมติเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของคณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี (2554) ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 ขึ้นเพื่อให้เป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ในด้านการ

สร้างความเป็นพลเมืองให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมและสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยใน ยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าว ได้ระบุถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของคน ไทย ไว้ 6 ประการ 1) ฟังตนเองและรับผิชอบต่อตนเองได้ 2) เคารพสิทธิผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพ ของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งที่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้..สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น” 3) เคารพ ความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง 4) เคารพหลักความ เสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และเห็นคุณค่าเท่าเทียมกัน มองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง 5) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผล ของการละเมิดกฎหมาย 6) รับผิชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิชอบ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง และเป็นไปในแนวทาง เดียวกันกับปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้อธิบายถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบบ ประชาธิปไตยว่า พลเมืองไม่ได้เกิดขึ้นมาโดยการฟังบรรยายหรือสอนด้วยการพูดให้ฟัง หากเกิด จากการเรียนรู้และฝึกฝน โดยใช้กิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดได้และ พัฒนาคุณสมบัติเหล่านี้ให้มีขึ้นมาได้ด้วยตนเอง

2.1.2 การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การที่พลเมืองเข้าไปมี ส่วนร่วมแสดงออกทางการเมืองและการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและ ชุมชน ดำเนินการได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง โดยสามารถทำในลักษณะที่ ดำเนินการด้วยตนเอง เช่น การพูดแสดงความคิดเห็น การเขียน การขอข้อมูลข่าวสารทางราชการ และที่ต้องดำเนินการร่วมกับผู้อื่น ที่เรียกว่าการเมืองภาคพลเมือง หรือการเมืองภาคประชาชน กรรมการ ศส.ปชต. ดำเนินการขับเคลื่อนโดยลงพื้นที่ให้ความรู้ พูดคุยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัว ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเมืองว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอย่างไร จะมีผลอย่างไรหาก เราไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การเข้าชื่อร้องเรียนถอดถอนนักการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อม ที่เรียกว่า การเมืองระบบตัวแทน ประชาชนสามารถดำเนินการผ่านตัวแทนที่เลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ซึ่งมีทั้งตัวแทน ระดับชาติ การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ดำเนินกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมโดยการ รมรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ส. โดย กก.ศส.ปชต. จะใช้วิธีการพูดคุย ชี้แจงให้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ ของการไปใช้สิทธิเลือกตั้งว่าต้องไปใช้สิทธิอย่างรู้เท่าทันการเมือง เลือกผู้แทนที่ดี มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีผลงานเป็นที่ยอมรับ และ กก.ศส.ปชต. จะสามารถเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้ง่าย ก่อนลง

พื้นที่ปฏิบัติงานในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ส.ง.กต.จว.ลำปาง จะมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งทุกครั้งก่อนการปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2562) ได้ให้คำนิยาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง หมายถึง การที่พลเมืองเข้าไปมีสิทธิมีส่วนร่วมแสดงออกทางการเมืองและการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชนซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ได้แก่ 1) การใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น การเข้าชื่อเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานรัฐ ให้ดำเนินการอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรืองดเว้นการดำเนินการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมออกเสียงประชามติในเรื่องที่สำคัญๆ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การเข้าร่วมชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ 3) การมีส่วนร่วมในการสร้างกติกา และกฎหมายระดับต่างๆ แมื่อนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่ประชาชนเลือกตั้งให้เป็นตัวแทนและมีอำนาจหน้าที่ด้านนิติบัญญัติโดยการออกกฎหมาย หรือข้อบัญญัติท้องถิ่นสำหรับเป็นกฎกติกาบังคับใช้ในสังคม แต่ประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยก็ยังมีสิทธิมีส่วนร่วมในการสร้างกติกาและกฎหมายระดับต่างๆ ได้ เช่น ประชาชนสามารถเข้าร่วมเสนอความเห็นในการตรากฎหมายฉบับต่างๆ ได้ 4) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในส่วนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอ้อมผ่านทางตัวแทน หรือการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง พลเมืองสามารถใช้สิทธิเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยอ้อมผ่านทางตัวแทนทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น

2.1.3 การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือ ความต้องการสร้างพลเมืองที่มีวิจาร์ณญาณ และมีความคิดอิสระ ยึดโยงผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือเข้าใจว่าผลประโยชน์ส่วนรวมคืออะไร ซึ่งคุณสมบัติและทักษะความสามารถเหล่านี้ จะเจริญงอกงามต้องอาศัยการบ่มเพาะจากระบบการศึกษา วัฒนธรรม และสังคม เพื่อสร้างพลเมืองดีในระบบอบประชาธิปไตยด้วยการปลูกฝังบุคลิกนิสัย ค่านิยม อุดมการณ์ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตย สร้างกระบวนการเรียนรู้และกล่อมเกลียดด้วยวัฒนธรรมการเมือง วิถีชุมชน ทวีเศรษฐ, สุขุม นวลสกุล, วิทยา จิตนุพงศ์, (2554, น.20-22) กล่าวไว้ว่า การที่ประชาชนในสังคมใดจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จะต้องมึลักษณะวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตย ดังนี้ 1) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมพัฒนาให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีมีความเชื่อศรัทธาต่อหลักการประชาธิปไตย

มีความสามัคคีกัน มีความสมานฉันท์ของคนในชาติ 2) สร้างความตื่นตัวทางการเมือง 3) สร้างความตระหนักรู้ในทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกทางการเมือง 4) สร้างให้ประชาชนเห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ตอนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย

1.1 ประชาชนไม่รู้สถานภาพและบทบาทของตนเอง ในฐานะเจ้าของอำนาจธิปไตย

1.1.1 *ไม่รู้ว่าตนเองสามารถแสดงความคิดเห็นหรือขอข้อมูลและตรวจสอบเอกสารทางราชการได้*

จังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท โดยมากคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปางเป็นผู้สูงวัยเสียเป็นส่วนใหญ่ คนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มคนรุ่นเก่าส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาไม่สูงมากนัก ประกอบกับวัฒนธรรมประเพณีแต่เดิม ที่ถูกปลูกฝังให้ฟังอย่างเดียวย้ำห้ามโต้แย้ง หรือห้ามมีข้อสงสัยในตัวผู้นำหรือผู้ปกครอง ถ้าแย้งก็จะถูกตำหนิว่าเถียงกันที่ จึงส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของชาวบ้าน ไม่มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกต่างๆ ชาวบ้านจึงมักจะถูกชักนำและคล้อยตามได้ง่าย เขาไม่รู้ว่าตัวเองในฐานะเจ้าของอำนาจธิปไตยสามารถทำอะไรได้บ้าง การเกรงกลัวอำนาจของผู้ว่า นายการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้กระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งอำนาจธิปไตยเป็นของประชาชนนั้นถูกจำกัดไปโดยความไม่รู้ของประชาชนเอง อมร รักษาสิทธิ์ (2539, น. 32-34) กล่าวถึงหลักการที่สำคัญของประชาธิปไตยว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจธิปไตย เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตลอดเวลาผ่านกลไกต่างๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ได้โดยตรง

1.1.2 *การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมือง* การเลือกตั้งเป็นการใช้อำนาจธิปไตยของประชาชนโดยทางอ้อม เพื่อเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง หากเลือกตั้งแล้วได้ตัวแทนหรือผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเองแล้วผู้แทนคนนั้นไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามที่เสนอนโยบายหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ มีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต ประชาชนก็สามารถจะเข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองคนนั้นได้ การเข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองเป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นการตรวจสอบนักการเมืองมิให้ประพฤติมิชอบ และหากประชาชนมอบอำนาจให้แล้วก็สามารถถอดถอนคืนอำนาจนั้นได้ โดยผ่านกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งก็เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

สัญลักษณ์ เสงี่ยมลักษณ์ (2553) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หรือสมาชิกในองค์กร เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนด การกิจการปฏิบัติงาน การตัดสินใจ การร่วมแก้ปัญหา การตรวจสอบ ไปจนถึงร่วมรับผิดชอบในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กร การที่ประชาชน ได้คิดค้นแนวทางขึ้นเอง เป็นผู้กำหนดการตัดสินใจคิดค้นปัญหาและการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ เช่น แสดงความคิดเห็น เสนอแนะและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิผลที่ดีขึ้น

1.2 อิทธิพลของผู้นำที่มีบทบาทในการชี้นำ

1.2.1 ลักษณะของผู้นำในจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปางตั้งอยู่บนภาคเหนือของประเทศไทย แบ่งการปกครองออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น และมีผู้นำหรือผู้แทนทำหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนที่มาจากการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ความเชื่อมโยงของผู้นำทั้งสองระดับต่างก็มีความเชื่อมโยงกัน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางพ่อ แม่ ลูกญาติพี่น้อง เพื่อน หรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำระดับชาติ ได้แก่ ส.ส. ส.ว. และผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ นายกและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง นายกและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ ประกอบด้วย เทศบาลนครลำปาง เทศบาลเมืองเขลางค์นคร เทศบาลเมืองพิชัย เทศบาลเมืองลี้มแรด เทศบาลตำบล 39 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 59 แห่ง รวมไปถึงผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน

1.2.2 อิทธิพลและบทบาทในการชี้นำของผู้นำ

ในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนทุกชุมชนในจังหวัดลำปาง จะต้องมีการมีผู้นำทุกหมู่บ้านหรือชุมชน ที่เรียกกันคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน ซึ่งจะเป็ผู้นำหรือหัวหน้าของหมู่บ้านนั้นๆ ทำหน้าที่ในการนำข้อมูลของทางราชการมาประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับรู้และปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือกฎระเบียบต่างๆ ที่ทางราชการกำหนด และยังมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานของชุมชนในการนำความเดือดร้อนของประชาชนนำเสนอปัญหาไปยังหน่วยงานรัฐหรือสายบังคับบัญชาชั้นถัดไป ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนที่เป็นนายกหรือสมาชิกสภาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการในการร่วมประชุมระดับอำเภอต่างๆ ซึ่งนายอำเภอทุกอำเภอจะมีการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนทุกอำเภอ เพื่อรับทราบปัญหาและมอบนโยบายที่ได้รับมาจากกระทรวง ทบวง กรม นำไปสู่การปฏิบัติในชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นหากมีนโยบายหรือโครงการต่างๆ ผู้นำมักจะได้รับทราบข้อมูลก่อนเป็นคนแรก และทราบทิศทางการปฏิบัติงานหรือโครงการต่างๆ ก่อนชาวบ้าน ผู้นำชุมชนก็นำนโยบายหรือโครงการต่างๆ ไปแจ้งแก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งข้อมูลหรือสารที่ส่งถึงชาวบ้านนั้น ในบางแห่งผู้นำชุมชนมี

พฤติกรรมทุจริตหวังผลประโยชน์จากโครงการต่างๆ โดยการส่งต่อข้อมูลให้ชาวบ้านไม่ครบถ้วน ปกปิดข้อมูล โดยเฉพาะประเด็นสำคัญๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของตนเองหรือกลุ่มพวกพ้องก็จะปกปิดหรือแจ้งข้อมูลไม่ครบถ้วน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาจิตใจของประชาชนในหมู่บ้านและเป็นการชี้นำโดยผู้นำให้ชาวบ้านทำตามความต้องการของผู้นำ โดยมีวิธีการดังนี้ 1) การลอบบี้ 2) ลักลอบทำ/แอบยัดไส้ 3) ผลกระทบหากไม่ทำตามผู้นำ

เทวินทร์ ขอเหนี่ยวนำกลาง (2538) อธิบายรูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน การลอบบี้ (lobbying) รวมถึงบุคคลที่พยายามติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำทางการเมือง โดยหาทางที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายประเด็นเรื่องที่กระทบต่อประชากรจำนวนมากๆ จากตัวอย่างจริงๆ นั้น หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งจะก่อให้เกิดแรงสนับสนุน หรือต่อต้านพระราชบัญญัติ หรือการตัดสินใจนโยบายของฝ่ายบริหารนั่นเอง

1.3 ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าเสนอปัญหาและความต้องการร่วมกันของชุมชน

1.3.1 ธรรมชาติของชาวบ้านในพื้นที่

ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปาง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปางจริงๆ จะเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งมีความคิดความเชื่อแบบเดิม และโดยพื้นเพแล้วด้วยความเป็นคนเหนือ วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ เฉพาะถิ่นของคนเหนือ ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนลำปาง แต่เดิมความสัมพันธ์ในครอบครัวผู้ที่เป็นผู้นำในครอบครัวก็คือพ่อ ทุกกิจกรรมในครอบครัวต้องให้พ่อเป็นคนเริ่มก่อนคนแรก ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนลำปางหรือคนเหนือที่จะไม่กล้าแสดงออก เนื่องจากในครอบครัวก็ถูกเลี้ยงดูหรือบ่มเพาะให้ฟังผู้นำ ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ชาวบ้านจะมีอุปนิสัยที่ไม่กล้าแสดงออก หรือแสดงความคิดเห็นเมื่อเห็นต่าง เพราะการดำเนินชีวิตตั้งแต่เด็กถูกปลูกฝังให้รับฟังอย่างเดียว ให้เชื่อผู้ใหญ่ที่อาวุโสกว่า หากไม่เห็นด้วยและมีการโต้แย้งก็จะถูกประณามว่าเถียงพ่อ เถียงแม่ หรือไม่เคารพผู้ใหญ่ เป็นคนอกตัญญู ไม่เชื่อฟังเชื่อพ่อแม่ และจะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่งผลกระทบต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะชาวบ้านจะไม่กล้าแสดงความคิดเห็น มีปัญหาที่เก็บไว้ ไม่พูดและปัญหานั้นก็จะไม่ได้รับการแก้ไข สังคมก็ยังเป็นแบบเดิมยังมีความเชื่อแบบเดิมๆ ทำให้ขาดสิทธิ เสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย

1.3.2 ความขัดแย้งกับผู้นำหรือผู้มีอิทธิพล

นักการเมืองระดับชาติหรือนักการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง ต่างมีอำนาจและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งสองระดับ และยังเชื่อมโยงไปยังข้าราชการประจำด้วยการบริหารงานนโยบายหรืองบประมาณที่มาจากรัฐบาล และถูกส่งมายังหน่วยราชการจังหวัดลำปาง และกระจายลงไปสู่ท้องถิ่นด้วย ฉะนั้นกระบวนการทุกอย่างจึงถูกกุมอำนาจโดยนักการเมือง

และผู้นำท้องถิ่น ทำให้ไม่มีการถ่วงดุลคานอำนาจกัน เป็นผลให้การตรวจสอบทำได้ยากถึงแม้ชาวบ้านจะรู้ว่ามีการทุจริตคอร์รัปชันโดยนักการเมือง หากมีโครงการต่างๆ เข้ามาในพื้นที่ จะมีการพูดคุยของผู้นำหรือนักการเมืองในพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีการแบ่งโซนพื้นที่รับผิดชอบตามเขตเลือกตั้งที่ได้รับการเลือกตั้งอยู่แล้ว หากมีโครงการและอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของใครจะมีการตกลงระหว่าง ส.ส. และนักการเมืองระดับท้องถิ่นทำเป็นกระบวนการ หากมีการทุจริตและประชาชนพบเห็นพฤติกรรมและอยากแสดงการคัดค้านหรือไม่เห็นด้วย และอยากตรวจสอบโครงการนั้นชาวบ้านไม่กล้าพอที่จะดำเนินการตรวจสอบ เพราะหากมีการร้องเรียนหรือเห็นต่างจากผู้นำหรือนักการเมืองแล้ว เกรงว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ หรืออาจเป็นอันตรายแก่ตนเองและครอบครัวได้ หากไปขัดผลประโยชน์ของกลุ่มคนดังกล่าว จึงทำให้ประชาชนไม่กล้าและเกรงกลัวต่ออิทธิพลของกลุ่มคนดังกล่าว

ภูสิทธิ์ ชันติกุล ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร การวิจัยในครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานครมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนรายด้าน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง 2 ระดับเท่านั้น ได้แก่ ระดับปานกลาง และต่ำ ซึ่งรายด้านที่อยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง และด้านการสนทนาเรื่องการเมือง ส่วนรายด้านที่อยู่ระดับต่ำ ได้แก่ ด้านการชุมนุมทางการเมือง ด้านการติดต่อกับนักการเมือง และด้านการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมืองต่างๆ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และสถานภาพ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม บทบาทหน้าที่ในครอบครัว และบทบาทหน้าที่ในชุมชน ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ปัจจัยทางจิตวิทยาทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง และการกล่อมเกลாதทางการเมือง ส่วนปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีจำนวน 4 ตัว เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ค่านิยมพื้นฐานทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และสภาพแวดล้อมทางการเมือง ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นลักษณะลำดับขั้นฐานเจดีย์ ซึ่งเปรียบเทียบได้ว่าเป็นฐานเจดีย์นั้นทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ก่อนส่วนอื่นๆ มากที่สุดและเข้าถึงง่ายที่สุด โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่ากิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดและเข้าถึงง่ายที่สุด นั้นจะเป็นฐานของการสร้างประชาธิปไตย ซึ่งกิจกรรมที่ประชาชนเข้าถึงมากที่สุด ได้แก่ รูปแบบการมี

ส่วนร่วมทางการเมืองโดยไปเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่น หรือ ส.ส. หรือ ส.ว. นั่นเอง ทั้งนี้ผลการวิจัยยังพบประเด็นที่น่าสนใจคือประชาชนพร้อมที่จะเลือกไม่ เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองใดๆ เลย หากกิจกรรมทางการเมืองนั้นไม่ได้มีการบังคับโดยกฎหมาย

ตอนที่ 3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย

1.1 การให้ประชาชนรู้สถานการณ์และบทบาทของตนเองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย

ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย หรือ ศส.ปชต. เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนภารกิจสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีคณะกรรมการ ศส.ปชต.เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ภารกิจสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยในระดับพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน จึงต้องมีบทบาททั้งการบริหาร การเป็นผู้ประสานงาน เป็นนักพัฒนาชุมชนด้านประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง เป็นนักสร้างเครือข่าย และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ โดยการขับเคลื่อนยึดหลักการว่าไม่มีงบประมาณก็สามารถขับเคลื่อนภารกิจได้ จึงต้องขับเคลื่อนโดยการสอดแทรกเข้ากับกิจกรรมหลักของชุมชนตามประเพณีท้องถิ่น โดยดำเนินการเป็นรูปแบบทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ แต่จะดำเนินการในการสอดแทรกเข้าไปกิจกรรม เช่นการพูดคุยแบบเป็นกันเอง พูดคุยในกลุ่มเพื่อน หรือสมาชิกของชุมชนเป็นหลัก พูดให้ชาวบ้านรู้ว่าการที่พบเห็นการทุจริตประทุมิชอบเกิดขึ้นในชุมชนอย่างไรก็ดี คิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง ต้องใช้อำนาจของตนเองทั้งในการแสดงความคิดเห็น กล้าแสดงความคิดเห็นเมื่อเห็นต่าง

วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) อธิบายถึงคำว่า “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” มีความแตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่น พลเมืองจะมีคุณสมบัติอย่างไร จะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็น ขณะที่ระบอบประชาธิปไตยเจ้าของอำนาจอสูงสุด คือ ประชาชน ดังนั้นประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอ จึงกำหนดชีวิตของตัวเองได้ ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจึงแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อแตกต่างหลากหลายได้ จึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีประชาธิปไตยได้

1.2 การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยคนในชุมชนเอง

ชุมชนในจังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท ชาวบ้านอยู่กันแบบพี่แบบน้อง ต้องสร้างความเข้มแข็ง โดยการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนให้มากที่สุด ร่วมกันสอดส่องดูแลทุกข์สุขของเพื่อนบ้าน รวมทั้งความปลอดภัยในหมู่บ้าน เป็นหูเป็นตา เพื่อไม่ให้เกิดเหตุร้ายในหมู่บ้าน ดังนั้นการช่วยกันสอดส่องดูแลกันในชุมชน จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน หาก

คนในชุมชนทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันทุกกิจกรรมก็จะเกิดความเข้มแข็ง ใครที่คิดจะเข้ามาสร้างความเดือดร้อนหรือหวังผลประโยชน์ก็ทำได้ยาก การร่วมมือกันในการแก้ปัญหาของหมู่บ้านหรือชุมชนก็ต้องเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน การทำความเข้าใจพูดคุยโดยกรรมการ ศส.ปชต.จะช่วยให้ได้มากในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ทุกคนรักและหวงแหนชุมชนเสมือนกับรักบ้านและคนในครอบครัวของตนเอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีปัญหาที่ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาชุมชนนั้นก็ย่อมต้องมีความเข้มแข็ง และสามารถอยู่ได้ด้วยคนในชุมชนเอง โดยมีชุมชนต้นแบบ คือ ชุมชนบ้านสามขา ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจด้อยกำลัง เกิดปัญหาชาวบ้านมีหนี้สินเกินตัว และชาวบ้านร่วมกันแก้ปัญหา โดยคนในชุมชนได้ลุกขึ้นมาค้นหาคำตอบนั้นด้วยตนเอง กลองผิคลองถูก เรียนรู้จากความผิดพลาด เพื่อหารูปแบบการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา กระทั่งพบแสงสว่างปลายอุโมงค์ที่สามารถเปลี่ยนมโนทัศน์และพฤติกรรมของชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้อย่าง 360 องศา และแตกหน่อออกไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านอีกหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หลังจากชุมชนบ้านสามขาได้ก้าวสู่กระบวนการเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก ทำให้ชาวบ้านได้คิดเอง ทำเอง ได้รับผลเอง และได้แก้ปัญหาเอง นำไปสู่การปรับใช้กับวิถีการดำรงชีวิตของแต่ละคน ดังนั้นการสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งในชุมชนจังหวัดลำปางก็ทำได้เช่นกัน โดยเอาแบบอย่างการรวมตัวกันของชุมชนบ้านสามขา ทุกคนต้องร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน ร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาทุกอย่างจริงจัง มีการวางแผนในชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง รวมไปถึงตัวผู้นำก็มีส่วนสำคัญอย่างมากในการกระตุ้นให้คนในชุมชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน ผู้นำชุมชนทำตัวให้เป็นตัวอย่างกับคนในชุมชนเกิดความเชื่อ ศรัทธาและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ทำให้คนในชุมชนหลุดพ้นจากความยากลำบาก และทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (2550) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการ ที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึง ความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคมหรือการเมืองหรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ ทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน และสอดคล้องกับ ชูวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, น. 67) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ร่วมตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหา

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ในการนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนาการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล จังหวัดลำปาง ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ รับทราบเกี่ยวกับการจัดตั้งและการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยจังหวัดลำปาง รวมทั้งนำผลการวิจัยนี้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานร่วมกันของทุกศูนย์ฯ ทั่วประเทศ เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ฯ ก้าวต่อไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2) ประชาชนควรศึกษาเรื่อง “สิทธิและหน้าที่พลเมือง” ที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้รู้ว่าตนเองมีสิทธิและหน้าที่อย่างไรตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ มีความสนใจและกระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองสิทธิของประชาชนไว้อย่างชัดเจน

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยอิทธิพลของผู้นำท้องถิ่นต่อการดำเนินงานของกรรมการ ศส.ปชต. ในการพัฒนาการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้กับกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลจังหวัดลำปาง

2) ควรมีการศึกษาถึงความปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในเขตพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย

3) ควรศึกษาบทบาทของกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยกับความเป็นกลางทางการเมือง

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยสกลนคร

สืบช่วยธรรมสารีรวิภา

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ แก้วคำอ้าย. ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลห้างฉัตร
อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. (30 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาล
ด้านการบริการ จัดหางาน*. กรุงเทพฯ: กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน
กระทรวงแรงงาน.
- คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. (2545). *แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วมตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ปัญหา อุปสรรค และทางออก*.
กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพลส.
- จ่านง จำรัสศรี. ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน
จังหวัดลำปาง. (9 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- จินตนา สุขจรรย์. (2549). *การศึกษาและการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2542). *การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท*.
กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เฉลิม วิป็นโส. ประชาชนในพื้นที่ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. (30 มิถุนายน
2563). สัมภาษณ์.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2553). *การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนการพัฒนาของ
องค์กรประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2539). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ฐิติพล ทศรัฐ. ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง.
(11 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- ดวงพร ศรีไชยวงศ์. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคำ. (9 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). *การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. เอกสารประกอบการ
ศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน.
กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล รัชดี แสงมหะหมัด และเออเจนี เมริโอ. (2557). *พลเมืองไทย: การสร้างความเป็น
พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เทวินทร์ ขอนเหนียวกลาง. (2538). *ความตั้งใจไปเลือกตั้ง: กรณีศึกษาประชาชนเขตเลือกตั้งที่ 1
กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- เทวชัย บริรักษ์สันติกุล. (2552). *การมีส่วนร่วมของชนชาวกรุงเทพมหานครในการจัดการมูลฝอย*. (ปริญาปรัชญาดุขฎฐิบัณชิต ไมได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ธนพร เรือนวิไล. (2553). *ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเมืองท้องถิ่นได้รับการเลือกตั้ง กรณีศึกษา การเลือกตั้งเทศบาลนครลำปาง เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2551 และวันที่ 11 มกราคม 2552*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณชิต ไมได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช, นนทบุรี.
- ชนารัฐ สายเทพ. นายอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. (30 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- นิตย์ हतยวสิวงส์ สุขศรี, นันทวรรณ ช่างคิด, ณัฐฉิ สุวรรณทิพย์ และอรรดพงษ์ ลิ้มปีกาญจนาวัดณ์. (2555). *การมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ปลูกปาล์มรายย่อยในการพัฒนาปาล์มน้ำมันในจังหวัดสุราษฎร์ธานี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). *แนวคิดทางการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และคณะ. (2554). *รายงานการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ.พี กราฟฟิค ดีไซน์ และการพิมพ์.
- บุญทรง จิโนเป็ง. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดลำปาง. (1 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- บุญส่ง ศรียอด. ประธานชุมชนบ้านหัวฝาย ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. (30 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- ประหยัด หงส์ทองคำ. (2531). “การเลือกตั้งกับระบอบประชาธิปไตย”. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา การเมืองการปกครองไทย* หน่วยที่ 4 หน้า 238-267. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช สาขาวิชารัฐศาสตร์.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2528). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- _____. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education): แก้ปัญหาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”*. เอกสารการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า. ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

ปราณี พันธุมสินชัย. (2536). *การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในสิ่งแวดล้อม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม*. เอกสารประกอบการสัมมนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: องค์การพัฒนาเอกชนร่วมจัดสัมมนาสิ่งแวดล้อม.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ออนไลน์). สืบค้นจาก

<http://dict.longdo.com./search/demecracy>

พรพงษ์ เกตุชัยโกศล. ครู กศน.ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะกา จังหวัดลำปาง. (28 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.

พรรณเพ็ญ จำลองปิ่น. ประชาชนในพื้นที่ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. (1 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.

เพียรจิตร สัตยวงศ์. ประธานชุมชนบ้านดงสันเงิน ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. (26 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.

พิรพล ไชยพงศ์. (2539). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้มบง จังหวัดสมุทรสาคร*. (ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). คณะพัฒนาสังคม สถาบันจิตพัฒนบัณฑิตบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.

มณฑิธร นันทะศรี. ครู กศน.ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. (8 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.

มัทนา กันทา. ประชาชนในพื้นที่ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. (28 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2534). *การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่ปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด บากกอกบลิ้อก.

รัชดา คำเสมานันท์. (2562). *การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของกรรมการศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.

วารากรณ์ สามโกเศศ. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. สืบค้นจาก

http://www.varakorn.com/upload/page/matichon_daily/3_mar_11_daily.pdf.

วันเพ็ญ รักแจ่ม. ครู กศน.ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. (3 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.

- วาทีต ปัญญาคม. นายอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. (1 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน. (2521). *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย การศึกษาเฉพาะกรณี นักศึกษาระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิศาล ศรีมหาโว. (2554). *การเมืองไทยระบบหรือคน: การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน*. สืบค้นจาก <http://kpi2.kpi.ac.th/wiki/index.php/>
- วิศิษฐ ทวีเศรษฐ, สุขุม นวลสกุล, วิทยา จิตนุพงศ์. (2554). *การเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิทยา มุลนนไชย. ประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านก๊ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. (4 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- ศิธา เขียรถาวร. (2552). *ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่มีต่อการเมืองท้องถิ่น : ศึกษากรณีเทศบาลนครลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ศราวดี ศรีศกุน. (2551). *การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อลดผลกระทบทางสังคมจากโครงการระบบบำบัดน้ำเสีย: กรณีคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ และเกาะพีพี จังหวัดกระบี่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- สกล ไหมสาสน์. ประธานศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลหลวงเหนือ อำเภองาว จังหวัดลำปาง. (5 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- สมชาย สิริชูทรัพย์. นายอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. (9 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- สมปอง รักษาธรรม. (2552). *ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่ภาคใต้กับการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2549-2552: ศึกษากรณีเปรียบเทียบนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา 5 จังหวัดภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). วิทยาลัยสื่อสารทางการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ.
- สมพร สติเน่. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย. (30 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- สายไหม กรรเชียง. ครู กศน.ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. (24 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2554). *คู่มือการฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ระดับผู้นำชั้นความรู้ขั้นสูง โครงการลูกเสืออาสา กกต. เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

- _____ . (2557). *คู่มือวิทยากรหลัก หลักสูตรการฝึกอบรมพลเมืองคีววิถีประชาธิปไตยและการขับเคลื่อนศูนย์ ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยและการเลือกตั้งตำบล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- _____ . (2558). *คู่มือวิทยากร วพป. หลักสูตรการฝึกอบรมพลเมืองคีววิถีประชาธิปไตยและการขับเคลื่อนศูนย์ ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยและการเลือกตั้งตำบล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- _____ . (2559). *คู่มือวิทยากร หลักสูตรการฝึกอบรม เสริมสร้างความรู้ การออกเสียงประชามติ พ.ศ.2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- _____ . (2560). *คู่มือวิทยากร โครงการอบรมอาสาสมัครเครือข่ายของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- _____ . (2560). *สำนักงาน กกต. จังหวัด. สืบค้นจาก*
https://www.ect.go.th/ect_th/news_page.php?nid=2386
- _____ . *สำนักบรรณคดีและเผยแพร่ ด้านกิจการการมีส่วนร่วม*. (2559). *คู่มือวิทยากร วพป. หลักสูตรการฝึกอบรมพลเมืองคีววิถีประชาธิปไตยและการขับเคลื่อนศูนย์ ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- _____ . *สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. (2555). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- _____ . *ลิ้งค์ ปานะชา*. (2555). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่ชายแดน ไทย – พม่า อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.
- _____ . *สุลักษณ์ เสี่ยมลักษณ์*. (2553). *วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน : กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่ง พื้นที่อ่าวไทยตอนบน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- _____ . *สุเทพ มาลีบุตร*. *ปลัดเทศบาลตำบลต้นธงชัย*. (25 มิถุนายน 2563). สัมภาษณ์.
- _____ . *สุริยพันธ์ หนองปิงคำ*. *ประชาชนในพื้นที่ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง*. (4 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.
- _____ . *อคิน รพีพัฒน์*. (2531). *ปัญหาการพัฒนาชนบทบทเรียนจากกรณียกกระบัตร โครงการพัฒนาชนบทลุ่มแม่น้ำกลอง*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อรทัย ก๊กผล. (2550). *คู่มือพลเมืองยุคใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:

คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

อดุลย์ อภิวงษ์. ประชาชนศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบลบ้านกิ้ว อำเภอแม่ทะ

จังหวัดลำปาง. (4 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์.

Almond, Gabriel A.&Verba, Sidney. (1995). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nation*. Boston: Little Brown.

Arnstien, R. S.. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association* 35(4): 216-224.

Faulconer, Angela Wents. (2004). *Civic excellence: Citizen virtue and contemporary liberal democratic community*. Ph.D., University of Notre Dame.

Faulks, Keith. (2000). *Citizenship (Kea Ideas)*. London: Routledge.

Galston, William A. (1991). *Liberal purposes: Goods, virtues and diversity in the liberal state*. UK.: Cambridge University Press.

Ignatieff, Mecheal. (1995). *The Myth of Citizenship, in Theorizing citizenship*. U.S.A.: SUNY Press.

Marshall, T.H. (1950). *Citizenship and Social Class and Other Essays*. U.K.: Cambridge University Press.

Pearse, Andrew and Stiefel, Mathias. (1979). *Inquiry into participation: A research approach*. Geneva: United Nation Research Institute for Social Development.

Patnum, R. (2000). *Bowling alone : The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สืบราชสันตติวงศ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
กับการส่งเสริมประชาธิปไตย จังหวัดลำปาง

แบบสัมภาษณ์ : ใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง ผู้นำศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล กลุ่มสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง กลุ่มผู้นำท้องที่ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำส่วนภูมิภาค และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ - นามสกุล.....
- 1.2 ที่อยู่.....
- 1.3 สถานภาพทางสังคม.....

ประเด็นที่ 2 วิธีการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.)

- 2.1 ท่านคิดว่าการสร้างความเป็นพลเมืองแก่ประชาชนหมายถึง
- 2.2 การสร้างความเป็นพลเมืองมีวิธีการดำเนินการอย่างไร
- 2.3 ท่านคิดว่าการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนดำเนินการอย่างไร ในประเด็นดังนี้
 - 2.3.1 การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง
 - 2.3.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อม
- 2.4 ท่านมีวิธีการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมอย่างไร การซื้อสิทธิขายเสียงส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร

ประเด็นที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย ในการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.) มีประเด็นปัญหาอะไรบ้าง

- 3.1 ท่านคิดว่าประชาชนในจังหวัดลำปางเข้าใจเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยมากน้อยเพียงใด
- 3.2 ท่านคิดว่าบทบาทของผู้นำส่งผลกระทบต่อส่งเสริมประชาธิปไตยหรือไม่ อย่างไร
- 3.3 ท่านคิดว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสำคัญกับความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดลำปางหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่ 4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมประชาธิปไตย ท่านคิดว่า
แนวทางแก้ไขปัญหาประเด็นใดบ้าง และต้องดำเนินการอย่างไร

4.1 ท่านคิดว่า การที่จะทำให้ประชาชนในจังหวัดลำปางมีความเข้าใจบทบาทและอำนาจหน้าที่
ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ทำได้อย่างไร

4.2 ท่านคิดว่า การทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยคนในชุมชนเอง จะส่งเสริมการสร้าง
ประชาธิปไตยได้จริงหรือไม่ อย่างไร

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-สกุล	นางสุชานาถ ทำชวงนา
วัน เดือน ปีเกิด	1 ธันวาคม 2514
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
ประวัติการศึกษา	บริหารธุรกิจ (การจัดการทั่วไป) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.2549 บริหารธุรกิจ (การบัญชี) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.2552
สถานที่ทำงาน	สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำปาง
ตำแหน่งงาน	นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการ ช่วยปฏิบัติงานตำแหน่ง พนักงานการเลือกตั้ง

